

מסכת מדות

מסכת מדות

תוספות יום טוב

תוספות
ראשון לציון
פרק א
משנה א
מתני' בשלשה מקומות
תמיד כה: פ"א מ"א:

לשון הרמב"ם הביא אחר תמיד מדות ואין בו ענין אחר אלא ספור שהוא זוכר מדת המקדש וצורתו ובנינו וכל ענינו. והתועלת שיש בענין ההוא כי כשיבנה ב"ב יש לשמור ולעשות התבנית ההוא והתבנית והצורות והערך מפני שהוא ברוח הקדש. כמו שאמר (ד"ה א' כ"ח) הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. עכ"ל. ואע"פ שהבנין של עתיד יש בו שנויים ולא ישוּו עם בנין בית שני. וכמו שיראה המעיין במשנה ובספר יחזקאל. והרמב"ם עצמו כתב בתחלת הלכות בית הבחירה. וז"ל בנין שלמה כבר מפורש במלכים. וכן בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל. אינו מפורש ומבואר. ואנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנוהו כבנין שלמה. ומעין דברים המפורשים ביחזקאל. ע"כ. הרי שאין בבנין בית שני אלא מעין דברים המפורשים ביחזקאל. אבל לא ככל הכתוב בספר שם. ואני בהקדמתי לספר צורת הבית נתתי טוב מעם בזה ע"פ המדרש שנמצא בפירש"י דיחזקאל סי' מ"ג. ראוייה היתה ביאה שני' של עזרא להיות כביאה הראשונה של יהושע כו'. ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה וגאולת עולם. אלא שגם החטא שלא היתה תשובתם הוגנת וכו'. ע"כ. לכך אני אומר שלפי שלא היתה תשובתם הוגנת לא יוכלו למלאותו בכל חלקי הבנין כמות שהוא. לפי שאותו בנין מיועד לגאולת עולם שתהא הכבוד חונה לעולם. כענין שנאמר שם ושכנתי בתוכם לעולם ומ"מ הואיל והיה ראוי להם. ראו כי טוב לבנות מעין אותו הבנין במקצת מן הדברים. עכ"ד שם. ועכ"ז יפה כתב הרמב"ם שספור ענין בית שני. יש בו תועלת לעתיד מצד דברים רבים הדומים. וג"ז שהביא לראיה ממה שנאמר הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. אע"פ שרוד הוא שאמר כן לשלמה בנו על בנין הראשון מ"מ יש ראייה ממנו. וכמו שבמ"ב פ' בתרא דסוכא תנא ומתקנין שם תיקון גדול העתקתי ששאלו בגמ' והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל. ותיצרו קרא אשכחו ודרוש וכו'. וכן עוד בגמ' פ"ז דובחים דף ס"ב בבנין המזבח כמו שאכתוב לקמן רפ"ג. דשמע' שהיה לבני בית שני לבנות כדמות הראשון אלא קרא אשכחו ודרוש. וממילא נמי דלעתיד יש לנו לבנותו כמו שהוא בכתב מיד ה' אשר השכיל דוד והיכא דכבר אשכחו קרא ודרוש שפיר ונבנה כדרשו. והיכא דאנן ניקום ונשכח קרא ונדרש. נבנהו כמו כן. והרי רש"י בפ"ז דובחים דף ס"ב בהדיא דמזבח מפרש קרא אשכח ודרוש ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו. ע"כ. (ולשונו זה תמצא עוד לקמן פ"ג מ"ה בד"ה וכשעלו כו') וכן אנחנו כשנוכח לבנות בנין העתיד יגלה הקב"ה עינינו ומלאה הארץ דעה את ה' ולהבין הסתום בדברי יחזקאל ונבנהו אבל מ"מ צריך לספור בנין השני שכן רוב ועקרי הבנין מיוסדים בתבנית ה' אשר השכיל לרוד ולא ימוט. אלא מה שיוכנו האל יתברך לדרוש עוד מן המקראות מצורף לזה שע"י הסיפור הזה של בית שני יכולים לדרוש ולהבין בבנינא דיחזקאל. ואילו לא היה זה הספור נכתב בספר. לא מצאנו ידינו ורגלינו באותו הבנין העתיד שיבנה במהרה בימינו:

תוספות יום טוב

פרק א

ר"ע מברטנורא

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים. לא מפני פחד לסטים וגנבים, אלא שכבוד וגדולה הוא לבית שלא יהא צלל שומרים, ושמירה זו מלוּתה כל הלילה. והני שלשה מקומות שהכהנים שומרים. כנגד מה שכתוב בתורה (במדבר א) והחזים לפני המשכן קדמה וגו' שומרים משמרת למשמרת. רמז לשלשה משמרות צלשה מקומות. וכשם שצמטקן היו אחרן ושני בניו שומרים צלשה מקומות. אף צבית עולמים כן: בית אבטינא ובית הניצויץ. שתי עליות היו צנויות צלל שערי העזרה. ובית המוקד לא היתה עליה אלא כיפה. ארקולייט צלע"ז. עשויה צלל. כך מפורש בריש מסכת תמיד: והלויים בעשרים ואחד מקום. שצ"ד מקומות היו לרישים לשמור המקדש. כדכתיב בצדרי הימים (א טו) למזרח הלויים

א בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינא ובבית הניצויץ ובבית המוקד והלויים בעשרים ואחד מקום חמשה על חמשה שערי הר הבית ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו חמשה על חמשה שערי העזרה ארבע על ארבע פנותיה מבחוץ ואחד בלשכת

א בשלשה מקומות כו'. רישא שגויה עוד בריש מסכת תמיד וע"ש: שומרים. פי' הר"צ כל הלילה וכ"כ הר"ר שמעיה. וכן ל' הרמז' צפרק צתרא מהלכות בית הבחירה. ואין נראה דברי המפרש למסכת תמיד שכתב שיהו שומרים יום ולילה: בבית אבטינא. עמ"ש צסוף מכלתין על לשכת העזר. שם תמלא מקום לשכה זו לשכת בית אבטינא: והלויים בעשרים ואחד מקום. כתב הר"צ שצ"ד מקומות כו'. כדכתיב צד"ה סי' כ"ז [י"א]. [ובסוף הפרק כתב הר"צ עוד. שגם במקומות ששמרו הכהנים. היו הלויים ג"כ משמרים. ע"ש:] פנותיו. אכל"ש למקום שכלה החומה ומתחלת חומה לשון המפרש דתמיד [ריש] דף כ"ז: ע"ש הי' שערי העזרה. כתב הר"צ

ששה. ללפונה ליום ארבעה. לנגבה ליום ארבעה. ולאסופים שנים שנים. לפרצר למערב ארבעה למסלה. שנים לפרצר. הרי כאן כ"ד משמרות. שלשה מהן היו לכהנים כדאמרן ברישא. ועשרים ואחד ללויים. ואע"ג דקרא לא אמר אלא לויים, כהנים נמי קרויין לויים. דכתיב (יחזקאל מה) והכהנים הלויים בני צדוק בני חמשה. שומרים, על חמשה שערי הר הבית: וארבעה. שומרים אחרים על ארבע פנותיו: מתוכו. מצפנים לחומת הר הבית: ע"ש חמשה שערי עזרה. האי תנא סבר חמשה שערים צללד היו לעזרה. ואפילו לדברי האומר לקמן שצעה שערים היו. מודה שלא היה משמר אלא על חמשה: ע"ש ארבע פנותיה מבחוץ.

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ראשון מספר המשמרות ששומרות כל המקדש כ"ד משמרות סמך לזה מ"ש בדברי הימים (א כו) למזרח הלויים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרצר למערב ארבעה למסלה שנים לפרצר, הרי אלו עשרים וארבעה משמרות אע"פ

שקרא אותם כולם בפסוק זה לויים יש מהם ג' כוהנים כמו שהקדמנו הרי קורא הכהנים לויים במקומות רבים אמר והכהנים והלויים בני צדוק וכן ביאר בהש"ס וכן פי' לפרצר כמ"ד כלפי בר ר"ל שיהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שביארנו ואי אפשר להם לעמוד כל הלילה ולפיכך יהיה המשמר

משנה ב
מתני' איש הר הבית
תמיד כז: אומר לו איש
הר הבית צ"ל ואומר לו
כו' וכן איתא בתמיד
כ"ז:
משנה ג
מתני' שער המזרחי כו'
מנחות צח:
משנה ד
מתני' שבעה שערים
יומא יט. שני לו שער
הבכורות. במשכ"ג
וכן ביומא יט. איתא
שער הקרבן כו' ועיין
היטב בתו"ט וקצת
יש לדקדק שלא הביא
נוסחא שזכרתי וזכר
בשתי מקומות וע'
לקמן מ"ז פ"ב וע'
יס"מ:

ואפי' לדברי האומר לקמן ו' שערים היו. מודה שלא היה משמר אלף על ה'. דתי מנייהו לא לריבי שימור. גמרא דתמיד דף כ"ו. ופירש צנחן הר"ר שמעיה לפי שהיו תכופין לשאר השערים: העזרה. ותיבת עזרה פי' צפ"צ מ"ו: על ד' פנותיה מבחוץ. כתב הר"ב לפי שאין ישיבה כו'. לפיכך היו השומרים צננות העזרה. וכן השומרים בשערי העזרה. שומרים מבחוץ. ומבחוץ דקתני פי' הר"ש כלומר ואלו ואלו מבחוץ: בית הכפורת. והכי תנן ר"פ בתרא ובערוך בית קדש הקדשים נקרא בית הכפרת. ע"כ. וכן בכתוב ד"ה [ח] כ"ה [י"א] ועל שם שש הכפרת צרכוים לתבנית המרכבה: **ב איש הר הבית.** שר. כמו אליהם אישים אקרא [מש"ה] ל' המפרש דתמיד סוף דף כ"ז וכ"פ הר"ב צמ"ג פ"ק דיומא: היה מחזור. בכל לילה ולילה על כל משמר ומשמר והיה לו מפתחות הר הבית כ"כ המפרש דתמיד סס. ור"ל לאפוקי משמרות הכהנים ושמו יזיכה ולפיכך דקדו דברי השלטי הגבורים [שחבר החכם הר"ר אברהם רופא ממנטוב"ה] כמה שהשיג צפ"ל על דברי הר"ב שכתב צפ"ה דשקלים על הפקיע להלקות כהנים והלוים. שלא מלניו כהנים לוקים: והם אומרים בירושלמים. הרמב"ם סוף הלכות בית הבחירה: **ג שני שערי חולדה מן הדרום.** נכנס דרום מהטעם שיתבאר ר"פ דלקמן. ושם זה יתכן לומר שעל שם חולדה הנביאה נקראו כן. ואפשר ש"ש מלכיס ב' כ"ג והיא יושבת בירושלים במשנה. היינו בתוך שער זה שהוא משנה שנים הם ברוח זו. משא"כ ברוחות האחרות. ואע"פ שנאמר בירושלים ואלו הן צהר הבית ירושלים כולל

לפי שאין ישיבה בעזרה אלף למלכי בית דוד כלבד. ולא היה אפשר לשומר לשומר בעמידה כל הלילה. לפיכך היו השומרים צננות העזרה וכן השומרים בשערי העזרה שומרים מבחוץ כדי שיהיו מותרין בישיבה. ואממורה אקרא. דכתיב שנים לפרצו. כלפי צר. כלומר חוץ לחומת העזרה: **ב איש הר הבית.** ממונה על כל השומרים: **ג משמשין בניסה ויציאה.** שבהן היו נכנסין ויוצאים להר הבית: קיפונום מן המערב. שער של הר הבית שכל מערב קיפונום שמו. ושל אפון טדי שמו: עליו יושנין הבירה צורה. כשעלו מן הגולה לזו להם מלכי פרס לנייר לורת שוכן הצירה על שערי הבית. כדי שיהיה להם מורא מלכות. וליירוהו בשער המזרח: בהן גדול השורף את הפרה. מתניתין ר' מאיר היא דסבר אין פרה אדומה נשרפת אלף צהן גדול. ואינה הלכה: וכ"כ מפעדיה. כל הכהנים המסייעים וסועדים לכהן השורף אותה: דהר המשחה. להר הזיתים שהוא במזרחו של ירושלים. שם היו שורפין את הפרה: ד' שער הדלק. על שם שהיו מכניסים דרך שם עלים של מערכה הדולקים על המזבח נקרא שער הדלק: שני לו שער הבכורות. גרסינן. ששם היו מכניסים הבכורות ששחיתתן בדרום: שער המים. דכתיב צספר יחזקאל (מ"ג) והנה מים מפכים מן הכתף הימנית. והיינו דרום שקרוי ימין דכתיב אפון וימין. וראה יחזקאל בנבואה שהיו מים יוצאים מבית קודש הקדשים דקים כקריני חגבים וכשמגיעים לשער זה נעשים כמלוא פי פך קטן. והיינו דקרי להם מים מפכים: שער ניקבור.

הקרבן ואחד בלשבת הפרוכת ואחד לאחורי בית הכפורת: **ב איש הר הבית היה מחזור על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך ניכר שהוא ישן חובטו במקלו ורשות היה לו לשורף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לזוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרו רבי אליעזר בן יעקב אומר פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן ושרפו את כסותו: ג חמשה שערים היו להר הבית שני שערי חולדה מן הדרום משמשין בניסה ויציאה קיפונום מן המערב משמש בניסה ויציאה טדי מן הצפון לא היה משמש כלום שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה שבו בהן גדול השורף את הפרה ופרה וכל מסעדיה יוצאים להר המשחה: ד שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח שבדרום שער הדלק שני לו שער הבכורות שלישי לו שער המים**

הכל. ומה שהיו צנחן שני שערים לפי שרוב תשמיש הר הבית בדרום כדכתיב דר"פ דלקמן. כ"ל: קיפונום. לא ידעתי לו טעם. ובשלטי הגבורים פ"ג חצב שהוא לשון יון. וענינו עבודת הגן שאפשר שהיה שם גן של ורדים מחוץ להר הבית [ונלואה ששנינו צפ"ב דמעשרות מ"ה] וצפ"פ פ"ז הוכיר לשון רש"י על פת היסודן שבפוטם הקטורת. שכתב רש"י גנת ורדין היתה בירושלים נקרא הורד הואל כפה כו'. אע"פ שצפ"י כפה אינו מודה לו לרש"י אין כאן מקומו. והא דהולך לו מדרום למערב. ואינו מקיף דרך ימין. בחושבנא בעלמא לית לן צה. כמ"ש משמא דגמ' צפ"ב דתמיד מ"ג: פדרי. דל"ת כ"כ הר"ש. וגם בערוך הביאו בערך טדי דל"ת ולא פי' כלום [והרד"ק צפ"י יחזקאל ס' מ]. כתב שהוא שם אדם. ואשתמטתיה] פסקי תוס' שכתבו ו"ל טדי. פי' הלכנו כמו בטעמים יסודין [היינו בפיוט שחתי דיו"כ המתחיל כי אדוקי וכו'] שידברו בלניעותך איך לשון פיוט. כמו הני טידי ופיוטי רגילי צהו קמי ריש גלותא. ע"כ. ולפי' הראשון ניחא שנקרא כן לפי שלא היה משמש כלום. ואף לראש"י בסוף פרקין שבעל קרי היה יולא צו היה ג"כ לניעותו שלא ירגישו בו כי שם אין עוברים ושבים. אבל לפי השני לא ידעתי למה נקרא כן [ואולי שהפייטנים באותו שער היתה להם לשכה שבה מלמדים ללוים נגוים המזמרים. כי יש לכל מזמור ניגון מיוחד. והראש"ב מפרש כן לכל התחלת מזמור כמו למנצח על מחלת שהוא על ניגון הפיוט המתחיל מחלת. וכן על השמינית. וכל כיוצא בזה]. נמצא שדרך לימוד לכל מזמור כפי הניגון שמיזחד עליו. והנה זכיתי מהש"ת לקנות ספר הראש"ה. ובסופו כתוב סדר צנין בית שני. ונכתב שם טרי בריש וכתב שער טרי שני אכנים זקופות כזה ולכן נקרא טרי פי' מוצב. ע"כ. ולא הבינתי לפירוש זה. ועוד עמ"ש צמ"ב פרק דלקמן: ד"א היה משמש ב"ה. אלף בעל קרי היה יולא לראש"י דמפרש בשלהי פרקין. הר"ש. ועיין צפ"י דלקמן מ"ב: שער המזרחי עליו שושן הבירה צורה. עיין צפ"י הר"ב צמ"ט פ"י דכלים: בהן גדול השורף את הפרה. כתב הר"ב מתני' ר"מ היא וכו' וכ"כ הרמב"ם. אבל צמ"ח פ"ג דפרה דתנן נמי כ"ג פי' הר"ב שלפעמים נעשה צמ"ח תני ליה אע"פ שכתב אף צהן הדיוט. והרמב"ם פי' שם שבתמית היתה נעשית צמ"ג אע"פ שכתב צמ"ה. ועמ"ש סס: ד' שבעה שערים היו בעזרה כו'. עיין לקמן ספ"ב ומ"ג פ"ד דשקלים: שער הדלק. פי' הר"ב על שם שהיו כו' עלים וכו' והראש"ה כתב שמעתי שהיו מביאים דרך אותו השער אש של הדיוט ע"ג המזבח: שער הבכורות. כתב

פירוש המשניות להרמב"ם

מבחוץ כדי שיוכל לשבת: ומה שאמר כאן חמשה שערי העזרה הוא לדעת תנא קמא לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן ומהם מי שאמר ד' והוא דעת רביים, ויש מהם שאמר י"ג כמו שבארנו בשני משקלים וכמו שיתבאר בשני של מסכתא זו ולדעת חכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה: **ב ג** כשעלו משושן הבירה לבנין בית המקדש שהיה בימי עזרא צוה אותם המלך שיעשו צורת מדינה כצורת שושן הבירה במקדש כדי שיהא אימת המלך עליהם ויזכרו מושבה ולא

ימרדו במלכות, ולפיכך ציירו אותה על שערי המזרחי משערי הר הבית: והר המשחה, בו היו שורפין פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה, והוא הר הזיתים, והוא במזרחו של ירושלים, ומהשער הזה היה יוצא כ"ג והפרה ומשמשיה להר הזיתים: ומה שאמר כ"ג השורף את הפרה, הוא דעת ר"מ כמו שנתבאר בספרי, ואין הלכה, אבל היא כשרה בהן הדיוט כמו שנתבאר במקומו במסכת פרה (פ"ד): ומן השער הזה היו מוציאים כל הצריך בשריפתה והוא מה שאמר וכל מסעדיה: ד ה חיל. היא חומה שסובבת כל

תוספות
ראשון לציון
משנה ה'
מתני' ובשפוקי כו'
יומא שם תמיד כה:
משנה ו'
מתני' וארבע לשכות
כו' יומא ט': דרומית
מזרחית יומא טז:

מפורש במסכת יומא: פנחם המלביש. ממונה היה להלביש הכהנים צבעת עבודה ולהפשיטן אחר עבודה ולשומר בגדי כהונה: לשבת עושי חביתין. זה היו עושין המנחה שכהן גדול מקריב בכל יום מחליטה צוקר ומחליטה צערב, ועל שם שנאמר בה (ויקרא ה) על מחצת צמון תיעשה, נקראת חביתין:

שבמזרח שער נקנור ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו אחת לשבת פנחם המלביש ואחת לשבת עושי חביתין: ה' ושבעצפון שער הנצוין וכמין אכסדרה היה ועלייה בנויה על גביו שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן ופתח היה לו לחיל שני לו שער הקרבן שלישי לו בית המוקד: ו' וארבע לשכות היו בבית המוקד בקיטונות פתוחות לטרקלין שתיים בקדש ושתיים בחול וראשי פיספסין מבדילין בין קדש לחול ומה היו משמשות מערבית דרומית היא היתה לשבת מלאי קרבן דרומית מזרחית היא היתה לשבת עושי לחם הפנים מזרחית צפונית בה גזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון צפונית מערבית בה יורדים לבית הטבילה: ז' שנים שערים היו לבית

הר"צ שסס היו מכניסים הצנורות ששחיתתן צדרוס. כלומר ששחיתתן אף צדרוס ככל מקום צעורה לאפוקי קדשי קדשים ששחיתתן בלפון. ואכתי קשיא לי כל קדשים קלים שחיתתן ככל מקום צעורה והיה להם להכניסם לשם. וי"ל צנורות מתנה לכהן הן משא"כ קדשים קלים שהם לצעליהם. ומ"ש' נתייחד שער לצנורות: שער המים. כתב הר"צ דכתיב צספר יחוקאל וכו'. והיינו טעמא דאמר ראב"י במשנה דספ"ב. אבל ת"ק יהיב טעמא אחרינא התם. ובפ"ו דשקלים מ"ג. ולמאי דגרס לקמן בדברי ראב"י וכן כו' נראה דלא פליג אלא מוסיק. וכי הא דפירש הר"צ בפ"ג משנה ד': שער נקנור. כתב הר"צ מפורש במסכת יומא. פ"ג משנה י': ה' שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן. דכתב הר"צ במשנה ט' וע"ש: ו בקיטונות הפתוחות לטרקלין. ל' הר"צ כחדריס קטנים וכו'. וז"ל הרמב"ם דמות בתי השניה שיש צנורות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר קטיגנה הפתוחה לטרקלין וכבר בארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות [ע"ן צפ"י הר"צ משנה ד' פ"ו דצ"ב] וקטון מקום בית השניה ששנים צו זמן הקץ. תרגום קין קייטא. ע"כ: וראשי פספסין. כתב הר"צ ראשי קורות יולאות מן הכותל עד המקום שהוא קדש. כלומר ראשי קורות היו במקום שהוא חול והיו מגיעים עד המקום

הקדש ולא במקום הקדש. משום איסור דלא טעע וגו' כל עץ אלל מזבח כמ"ש הר"צ במשנה ג' פ"ק דתמיד. ועיין דפרק דלקמן משנה ו'. ועוד עמ"ש בפרק אחרון משנה ד' בד"ה אבא שאול כו'. ופי' לשון ספספסין תמלא בפרק דלקמן שם: לשבת מלאי קרבן. כתב הר"צ שהיו שם טללים מזוקרים לתמידין כותנן צערבין פרק ב' משנה ה': דרומית מזרחית. היא היתה לשכת לחם הפנים וסמוכה לעזרה וגמאלת שהיתה מקודשת אחרי כמ"ד אפייתן צפנים בפרק י"א דמנחות ע"ש במשנה ב'. [ומ"ש הר"צ בית גרמו. עיין רפ"ה דשקלים]: מזרחית צפונית. זה גזו בית חשמונאי כו' כתב הר"צ ובמס' שקלים פ"ה [מ"ג] ובמס' תמיד פ"ג [מ"ג] קורא לה לשכת החותמות וכ"כ הרמב"ם. והא ודאי דלמאי דתנן התם דלשכת טללים לפניית מערבית ואחריה קא חשיב לשכת החותמות כשאתה מקיף דרך שמאל מצחו ודכתיבנא התם הרי היא לשכת החותמות שצפוניית מזרחית סמוכה ללשכת טללים אבל קשיא מ"מ דאח"כ קא חשיב לשכת בית המוקד. והיא בית הטבילה דהכא. ועל כרחינו עומדת בין החותמות לטללים. שהרי היא ג"כ מערבית והיא קא מני לה בין החותמות ללשכת בית לחם הפנים. הלכך שפיר מלתא קמאי דהתם גרסינן במשנה איפכא ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכת החותמות. ומ"מ לא שלחתי שם יד להגיה כן בצספר. לפי שהתוס' בפ"ק דיומא דף ע"ז גרסי ג"כ כגו' הספרים. דרמו אהרדי. דהכא קאמר שצאחת גזו בית חשמונאי כו'. והתם קאמר דשאר שתי לשכותיה הוו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד. ותירלו דטובא איכא לשכות [וה"ע] כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים. ע"כ: ז' שנים שערים היו

טללים צלשכת טללים: לשבת עושי לחם הפנים. בית גרמו היו עושים לחם הפנים שם: ששקצום מלבי יון. שהקטירו עליו לעבודה זרה. ובמסכת שקלים ובמסכת תמיד קורא לה לשכת החותמות: בה יורדין לבית הטיבילה. צאחתה לשכה היה יורד הכהן שראה קרי והלך במחילה (שאלח) [ז"ל שחתת] בית המקדש לבית הטבילה, ושם מדורה שמתחמם בה הכהן לאחר שטבל ועלה וגסתפג, ולשכת המוקד היא קרויה, והיא פתוחה לבית המוקד הגדול: ז' אחד פתוח לח"ה. הפתח שצפון בית המוקד היה פתוח

שקלים פ"ה [מ"ג] ובמס' תמיד פ"ג [מ"ג] קורא לה לשכת החותמות וכ"כ הרמב"ם. והא ודאי דלמאי דתנן התם דלשכת טללים לפניית מערבית ואחריה קא חשיב לשכת החותמות כשאתה מקיף דרך שמאל מצחו ודכתיבנא התם הרי היא לשכת החותמות שצפוניית מזרחית סמוכה ללשכת טללים אבל קשיא מ"מ דאח"כ קא חשיב לשכת בית המוקד. והיא בית הטבילה דהכא. ועל כרחינו עומדת בין החותמות לטללים. שהרי היא ג"כ מערבית והיא קא מני לה בין החותמות ללשכת בית לחם הפנים. הלכך שפיר מלתא קמאי דהתם גרסינן במשנה איפכא ואחת לשכת בית המוקד ואחת לשכת החותמות. ומ"מ לא שלחתי שם יד להגיה כן בצספר. לפי שהתוס' בפ"ק דיומא דף ע"ז גרסי ג"כ כגו' הספרים. דרמו אהרדי. דהכא קאמר שצאחת גזו בית חשמונאי כו'. והתם קאמר דשאר שתי לשכותיה הוו לשכת החותמות ולשכת בית המוקד. ותירלו דטובא איכא לשכות [וה"ע] כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים. ע"כ: ז' שנים שערים היו

פירוש המשניות להרמב"ם

מערבית דרומית ותירצו קושיא זו בש"ס (יומא ד' יז). ואמרו דקאי בצפון ומחזיא בדרום דקאי בדרום ומחזיא בצפון ומסתברא דמערבית דרומית הוה קימא ועינן זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר כאן וכשמשערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד (ד' ל). כשנתן אותה בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהא לשכת עושים לחם הפנים שהיא רביעית ללשכת הטללים כמנין תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן ואני ידעתי שאין מבינים זה בגמ' אלא מראיתו בצורה וזו היא צורת מקום בית המוקד בעזרה וצורת הארבע לשכות שבו והסתכל בצורה ומה שכתוב בה ויתבאר לך כל מה שכתוב כאן וזו היא הצורה (א) ומבואר הוא שהלשכה הנקראת בתמיד לשכת החותמות היא שגזו בו בני חשמונאי אבני מזבח והלשכה שיש בה מדרות האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשלישי מתמיד לשכת בית המוקד והוא שאמר כאן עלייה שבהן

העזרה מבית לחומת הבית כמו שניציר בפ' שלאחר זה: ו' כבר נתבאר שבית המוקד הוא בית גדול בשיעורו והיו בארבע זוויות של ארבע אלו הבתים כדמות בתי השינה שיש בטירות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר בקיטונות הפתוחה לטרקלין וכבר ביארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות וקטון מקום בית השינה שישנים בו בזמן הקיץ תרגום קין קייטא ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שתיים מהם והם מצד העזרה קדש ושתיים חול עשו בקרקעיתם ממעל שבכות להבדיל קרקע השתים של הקדש מקרקע שתיים של חול ופשפש הוא דבר קטן מפסיק מנוקב נקבים קטנים לפעמים עושים אותו מקנים ונקרא מבעאב בלשון ערב אצל ההמון ולפעמים עושין מעצים ונקראים אצלינו שבכות ולפעמים עושים בדים על אותו הצורה מאיזה דבר שיהיה והוא נקרא פפש ולפיכך אין אנו צריכין באר שם זה פעם אחרת להבא וכבר הקדמנו אותו בשלישי מתמיד: ומה שאמר לשכת הטללים היתה במקצוע צפונית מערבית ונתן אותו בכאן

תוספת
ראשון לציון
משנה ה'
מתני' בין המוקד תמיד
כה:
ברטורה
ד"ה וזקני בית אב
המשמר היה מתחלק
לוק בתי אבות כו'
עמ"ש לעיל ריש מסכת
תמיד:
משנה ט'
מתני' ונעל הכהן
מבפנים ע' יש סדר
למשנה: אירע קרי
באחד שהן תמיד כה:

שנ

תוספות יום טוב

מדות פרק ב ג

ר"ע מברטנורא

לחיל, ושכדרכו היה פתוח לעזרה: פשפש קמן. שער קטן בתוך השער הגדול: שבו נכנסים לבדוש את העזרה. שהיו נכנסים בכל בוקר דרך אותו פשפש לחפש על כל כלי שרת שבזוהרה שיהיו כולן במקומן. והכי תנן במסכת תמיד [פרק ח] נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מציב

המוקד לעזרה וכו' אלו הולכים באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרה דרך המערב. היו בודקין והולכין עד שמגיעים למקום עושה חציתו, הגיעו, אלו ואלו אומרים שלום הכל שלום, כלומר כל כלי שרת הן במקומן בשלום: לבדוש. תרגום ויחפש, ובלש: ח בית המוקד ביפה. בנין של בית המוקד לא היה עליה, אלא כיפה ארקווילט בלע"ז עשויה בצרף: מוקף רובדים של אבן. אלטצרות סביב של אבני גזית היו משוקעות בכותל ויולאות מן הכותל לתוך בית המוקד ללד הקרקע, ועל גביהן אבנים אחרות קצרות מהן שיוולאות נמי מן הכותל, והיו ענין מעלות זו על זו: וזקני בית אב. המשמר היה מתחלק לשבעה בתי אבות כמנין ימות השבוע, כל אחד עובד יומו, וזקני בית אב של אותו יום היו שנים שם על אותן רובדים: ופרחי בהונגה. בחורים שמתחיל שער זקנס לפרוח, והם היו השומרים: איש בפתו בארץ. שלא היו רשאים לשכב שם על גבי מטות אלא בצרף, כדרך ששומרי חלרות המלכים עושים: בפתו. לשון כרים וכסתות: ה הגיע זמן הנעימה. לנעול שערי העזרה: הכהן מבפנים ובן זוי ויושב לו מבחוץ. שהלויים טפלים לכהנים, כמה שנאמר (במדבר יח) וילוו עליך וישרתוך. הלך צבית אבטינס וצבית הנלון שהיו עליות, היו הכהנים שומרים למעלה ולוים למטה. וצבית המוקד שלא היתה אלא כיפה על הצרף, היה כהן מצפנים ובן זוי מצחוץ: במסיבה. צמחילה המהלכת תחת הצירה, שמחילה היתה תחת המקדש. וכל המקדש קרוי צירה, כדכתיב (דברי הימים א טו) אל הצירה אשר

לו צבית המוקד כו'. בגמרא ריש מסכת תמיד כיון דב' שערים היו לו. אמאי לא קא חשיב ריש פירקין דהכא ודהתם אלא חד שומר ומשני אמר אביי כיון דגבי הדדי הוו קיימי [זה כנגד זה אי' דסמיכי אהרין] סגי להו בחד שומר דוי [רואה] להכא ודוי להכא. ואכסדרה דשער הנלון דמתני' ה' לא פריך

מידי דהתם לא תנן אלא פתח היה לה לחיל וא"ל שמירה כמו שער: ח בית המוקד ביפה ובית גדול כו'. משנה זו שנויה בריש תמיד וע"ש: ה אמה על אמה. בצרף ועבאל עליו לשון הר"ש: הגיע זמן הנעימה הגביה את הטבלא כו'. לפי הגרסה ממשנה זו שהיו לריכי מפתחות לסגור הדלתות והיו מנעולי דלתותיהן בלי ספק דומים למנעולים הנקראים בל' ערבי אקפ"ל אלו"ב ובלע"ז קאדיני"ש דטורני"ו שעושים אותם אללנו ואינם סוגרים. אלא צמפתחותיהם שבהם נפתחים הרמז"ס: [הגביה את הטבלא - הכהן השוער. הר"ש: נתן. בן לוי כסותו עליה חזר וישן לו. כך לשון הר"ש ואין אלו בעיני אלא דברי תימה שהרי אין בן לוי ישן אלא מצחוץ וגם הוא בעלמו הרי פי' לעיל צמחוץ הגביה כו' הכהן השוער ולמה אי' לא יהיה הכהן ההוא הגומר לכל הלרין ומסתעף מהנעימה וגם כפי הגרסה לא היה יכול בן לוי ליכנס מכיון שנגמר נעימת השערים וגם לא היה עוד בן לוי מצפנים לסיבה זו בעלמה אי' שנאמר שהיה להם מקום ליכנס לשם מפני האורך וכל זה דוחק. ומדברי נבואה וללא לורף: אירע קרי כו'. גם זו שם שנויה וע"ש:

א הר הבית. עיין במשנה ח' פ"ג דתענית: רובו מן הדרום מיעוטו מן המערב. שכל רוחצ העזרה הוא קליה מלפון לדרום כדתנן ר"פ צתרא וגמלא שהנותר מהר הצבית צבתי רוחות הללו היא שסיה אמה [וכל אורך העזרה מן המזרח למערב קפ"ז] שבזוהרה הפנימית אכן קיימין ואין ע"ג בכלל וכן הם דברי הרמז"ס פ"ה

מהל' בית הבחירה. וכבר כתבתי בפ"ג דטוטה משנה ד' דע"ג ככלל הר הצבית נמלא שבאלו שתי הרוחות הנותר מהר הצבית. הוא ש"ג כשתחלק ס"ה ותתן דרך משל לדרום מאתים וחמשים. ישאר ללפון קט"ו. וכשתחלק ש"ג ותתן

וישב לו אלא אחיו הכהנים צבית המוקד עד שהשערים נפתחים יולא והולך לו, ש"ע"ג טבזול יום אסור ליכנס לעזרת נשים דהיינו מחנה לוי, לזה הקלו, לפי שנטמא צפנים:

הכניתי. ומפני שהיה בעל קרי, לא היה מהלך דרך העזרה אלא דרך המחילות, דקיימא לן מחילות לא נקדשו: והגרות דולקים. צמחילה מכאן ומכאן: במסיבה ההולכת תחת החיל. יולא, ואינו חוזר צבית המוקד לפי שהוא טבזול יום. ואין הלכה כר' אליעזר בן יעקב, אלא כדתנן בריש תמיד, צא וישב לו אלא אחיו הכהנים צבית המוקד עד שהשערים נפתחים יולא והולך לו, ש"ע"ג טבזול יום אסור ליכנס לעזרת נשים דהיינו מחנה לוי, לזה הקלו, לפי שנטמא צפנים:

א הר הבית היה חמש מאות אמה. מוקף חומה סביב: רובו מן הדרום שני לו מן המזרח. כלומר, הרוחק שיש מחומת הר הצבית לחומת העזרה ללד דרום, יותר מן הרוחק שיש צביהן מלד מזרח. והרוחק שיש צביהן מלד מזרח יותר מן הרוחק שיש צביהן ללד לפון, והלפוני יותר מן המערב:

פירוש המשניות להרמב"ם

פ"י הלכה זו בתחילת תמיד: ר"א בן יעקב אומר שאינו חוזר טבול יום זה לבית המוקד אלא יוצא להר הבית לפי שעדי הוא השער הצפוני משער הר הבית כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כר"א בן יעקב: פרק שני הר הבית וכו' אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני והצפוני יותר מן המערבי והנני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת

יורדין לבית הטבילה ודע זה: ז כבר זכרנו בתחילת תמיד שמבית המוקד היו נכנסים לחפש העזרה כל יום והיו נכנסין על פתח קטן וכבר ציינו בצורה זו שהקדמנו השני פתחים אחר בדרומו לצד צפון העזרה והא' בצפונה לצד החיל כמו שהוא מבואר בצורה: ח לפי הנראה ממשנה זו ושהיו צריכים מפתחות לסגור הדלתות והיו מנעולי דלתותיהם בלי ספק דומים למנעולים הנקראים בלשון ערבי אקפ"ל אלו"ב ובלע"ז קאדיני"ש דטורני"ו שעושים אותם אצלינו ואינם נסגרים אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים וכבר זכרנו

פרק ב משנה ג מתני' כל הפתחים כר' יומא טז. ובחיים נה: כל השערים כר' יומא לח: ברטנורא ד"ה מפני שנעשה בהן נס כר' כמו שמפורש ביומא פ"ג דף ל"ח:

ב נכנסים דרך ימין ומקיפין דרך שמאל. כגון הנכנסים דרך שער חולדה שכן מן הימין מקיפין דרך שער הטדי: שאני אב"ל. נשאלין אותו מה לך להקיף לשמאל, ואמר שאני אב"ל, אומרים לו השוכן צבית הזה ינחמן וכו': עשיתן כאילו עברו עליו את הדין. אם הן אומרים לו כן, נראה כאלו

דרך משל ר"ג למוזרח יאשר ק' למערב הנה רובו לדרום מאחיים וחמשים. שני לו למוזרח ר"ג. שלשי לו מן הלפון קט"ו. מיעוטו מן המערב ק': בוקום שדיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו. יפה פי' בעל שלטי הגבורים שכתב שהוא על לשכות הרבה וצתים שהיו עשויים בלחמת ויושר למשמשי

חזריו עוותו הדין ונדוהו שלא כהלכה: יתן בל"בך שתשמע לדברי חבירך. דהשתא משמע שהוא עשה שלא כדין ולריך תשובה. והלכה כר' יוסי: ג' פ"ג. מחמת הר הבית: בורג. מחילה העשויה נקבים נקבים כמטה מסורגת צבילים, והיא עשויה מדפי עץ ארוכים וקלרים שמרכיבין אותן זו על זו באלכסון: וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות. כשמגיע כנגד כל פרצה ופרצה, משתחוה ומודה על אדון מלכות יו: פ"ג. מאותו סוגר היה מקום פניו עשר אמות, והוא נקרא חיל: ושתים עשרה מעלות היו שם. כדי לעלות משם לעזרת נשים: רום מעלה. כל מעלה מהן גבוהה מחברתה חצי אמה. וכן המעלה הראשונה גבוהה מן הקרקע חצי אמה: וש"ה. משך רוחב המעלה, דהיינו מקום דריסת הרגל. חצי אמה: חוץ מיש"א א"ל. חוץ מן המעלות שצין האולם ולמזבח שלא היו כולם כן. דתתן בפרק ג': חוץ מפתח של א"ל. דתתן לקמן בלידך פרקין גבוה ארבעים אמה ורחבו עשרים: היו א"הן שקופות. אבן

המערב מקום שהיה רוב מדתו שם היה רוב תשמישו: ב כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ומקיפין ויוצאין דרך שמאל חוץ ממי שאירעו דבר שהוא מקיף לשמאל מה לך מקיף לשמאל שאני אבל השוכן בבית הזה ינחמן שאני מנודה השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך דברי רבי מאיר אמר לו רבי יוסי עשיתן כאילו עברו עליו את הדין אלא השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חבירך ויקרבוך: ג' לפניו ממנו סורג גבוה עשרה טפחים ושלש עשרה פרצות היו שם שפרצום מלבי יון חזרו וגדרום וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות לפניו ממנו החיל עשר אמות ושתים עשרה מעלות היו שם רום המעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה כל המעלות שהיו שם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה

הצית נוסף על הלשכות שנאמרו צמטנה כי אותן לא יספיקו וצפ"ה מספרו עמד למנין וחשב ומנה אותן שלשים ואני אומר לסיוע לו שכן נמלא צבניגא דיחוקאל [מ' י"א] (במספר) שלשים לשכות אל הרלפה (שבתלונה). ועוד נסתפק (ש"ל) [בט"ו] לשכות שמן הראוי [שהיה] לשכה לכל אחד מט"ו הממונים שצרכיהם דשקלים כשרלו ללון צבה הבית. ואמר שעל תשמישי אלו הלשכות השלשים או מ"ה אמרו שרובן צדרום כו'. אבל שגגה יראה מלפני השליט צפ"ב כשכתב שם שאלמע הר הבית לא היה מסוכך מפני המזבח שהיה גלוי לשמים. והרי אין מזבח אלא בצורה. אבל בלאו הכי ודאי שאין הר הבית מכוסה שלא היה מסוכך אלא ע"ג האלעטצות (פאותה) ששינו צמטנה ה' פ"ק דפסחים] וכן בלרדים סביב לא צאלמע. וטעמא שהיה רובו מן הדרום יראה לפי ששם היתה כניסת כל אדם מהעיר שהיא צנג צכחוב ציחוקאל. ולפיכך ראוי שתהיה רוב התשמיש במקום הראשון שבו נכנסים. שני לו מן המזרח. שכן מקיף דרך ימין [וצרור ה' שיוגתי רובו מן הדרום לראצ"ה דלקמן בל"ה לפניו וכו']:

ב נכנסין דרך ימין וכו': פי' הר"ב כגון הנכנסין דרך שער חולדה שכן מן הימין מקיפין דרך שער הטדי. וקשיא לי. דהא צמטנה ג' פ"ק תנן דלא היה משמש כלום. והרי עכשיו שמושו כמו שמוש שערי הדרום אלא שצדרום היתה הכניסה וכו' ואלא עוד אלא שצדרום היו שני שערים לכניסה וכו' זה השער האחד היה משמש יליאת נכנסים בשני השערים. וע"ק דהא תנן תהם דאלו צ' השערים שצדרום היו משמשין כניסה וי"א. וז"ל הרמב"ם צפירורו כפי א"י כשנכנס הנכנס משער שושן. אינו הולך על שער חולדה אלא לדר שער טדי. וכן תקיף לכל הנכנס על שאר מהשערים. ע"כ. ומעשה אין כן יליאת כלל לשער טדי אלא לסימנא בעלמא נקטיה: ג' פ"ג. כחצ'ה הראצ"ה [בספרו שכתבתי פרק דלעיל משנה ג] וגראה שהסורג היה מקיף לכל לרדן למוזרח. וללפון. למערב. ולדרום. וכן החיל. דהא כל אחד ואחד יש בו מעלה מחברו. דמפרש צריש מסכת כלים ורוב תשמיש היה מן הדרום שהוא לדר העיר. ולמה היה לריך לעשותו צמורח טפי מצאר רוחות. וכו' דקתי צפרק דלעיל צלפון שער נ"ו כו'. עד ופתח היה לו לחיל אלמא דהחיל היה נמי צלפון. וכו' דהכך י"ג השתחויות שנגד הי"ג פרצות. וצוק [מחילתו] [פרקין] תנן אב"ל יוסי בן חנן אומר כנגד י"ג שערים ואמר בשקלים [פ"ו מ"ג] דכנגדן ממש של שערים במקום [שערים] י"ג היו [שם] השתחויות י"ג וכו' היכי דהוא כנגדן ממש צמקומן הי"ג י"ג דסורג צמקום שגדרום ממש היו משתחוים. ולפי זה הסורג היה הולך סביב סביב הקיפו. ולא היה פתוח ופרוץ אלא לדר מורח ומשום חיזוק ושמירה וכו' בני יון ופרצו י"ג פרצות צבור. כנגד י"ג שערי [מורח] [עזרה] שיוכלו ליכנס בכל לך לעזרה צהרוחה. ושבו חזרו בית שמוגא וגדרום כו'. עכ"ל. וצפירורו הר"ב דס"פ. ובשקלים פ"ו אינו כן. אלא מ"ד ד"ג השתחויות כנגד י"ג פרצות לא ס"ל שהיו רק ז' שערים. וכן הוא להדיא שם צירושלמי. וז"ל דלהראצ"ה גירסא אחרת צירושלמי: גבוה יי טפחים. כחצ'ה כ"מ צפ"ה מהלכות בית הצמירה צם הרא"ש שהסורג נעשה לעלול שבת ולזה היה גבוה י טפחים כדין כל מחילה. דהיקף הר הבית לא מהני דהוי מוקף ולצוק [שב] דלא מהני ע"כ. ואני תמה דהא צפ"ה דפסחים תנן יתה כח הראשונה [עם פסחם] וישבה לה צבה הבית שניה בחיל ואי איתא דהיקף הר הבית לא מהני היאך עלטלו פסחיהם לשם ולכן נ"ל דלעלול לא היה לריך שום דבר לפי שכן התורה כל מה שהוא מוקף צד מחילות הוא רה"י גמור. כמ"ש צפ"ה דשבת. ושבות צמקדש לא גזרו. ועוד כיון שהיה שם לפנים מהר הבית מקום לשמור שם שומרי המקדש למה לא יקרא הוקף לדירה מעיקרא. וכ"ש שלפנים הימנו העזרה עם כמה לשכות לכהנים ולוים עובדי עבודת הקדש. ואמנם צטעם צנין הסורג היה אפשר לומר. שהוא לחוץ צין כח לכת דצפסחים. אלא שאין נ"ל שהיה צנין הזה מפני כן. דצלמא כי הוה צנין בלאו הכי. היו מתחלקים צין אלו ההבדלות וחלוקות. אבל לעשות צנין צשביל כן לכתחלה זה אינו מן הגראה. כי לאזו טעם היו לריבין הצדל צין כח לכת. אבל מה ש"ל צוה צנין של הסורג. הוא מה שכתבתי כבר צס"ד צספר לורת הבית ס"י צ"ב שהוא לתת מקום והבדל צין העובדי כוכבים

פירוש המשניות להרמב"ם

הנשים הנזכרות בכאן בפ' הזה כדי שתהא צורה אחד ולא נצטרך להרבות וזו היא צורת זה (ב): ב פי' זה כגון מי שנכנס על שער שושן הבירה אינו הולך לצד שער חולדה אלא לצד שער טדי וכן תקיף לכל הנכנס על שער מהשערים וענין כאילו עברו עליו את הדין שעברו חק וענינים אין חוששין לדינים אלא פוסקין עליו חשטא ונתחייב אצלם נדוי ודברי ר' יוסי אמת: ג' כשאדם מגיע לפרצה מאותן הפרצות משתחוות לשם ומודה על כריתות מלכות יון כמו

שמב

תוספות יום טוב

מדות פרק ב

ר"ע מברטנורא

הנכנסין להתפלל צבית ה' וצין ישראל כאותה ששנינו בפ"ק דכלים (מ"ח) החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים ועמאל מת נכנסין לשם. וממנה זו הקשיתי לשאול על הר"י אברבנאל שפירושו ליחזקאל כ' וז"ל העזרה החלוונה הראשונה. אמרו חכמים ז"ל שצבית שני היה עזרת נשים ושבתו אותו גזוטראות ורלתי אני בפירושי חכמי הגוררים שהיתה העזרה הראשונה מיוחדת לנכרים להתפלל צבית ה'. וכמ"ש שלמה בתפלתו. וגם אל הנכרי וגו'. ונראין דברייהם לדעתו כי הגה לעתיד לבא ייעדו הנביאים שילכו עמים רבים אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב לקבל תורתו ולכן היה ראוי שייחד אליהם מקום מיוחד חלוני ויותר מרוחק מהקודש ואולי שעל אותה עזרה תהיה עלייה מוקפת גזוטרות לנשים כדבריהם ותהייה רחוקה מלמעלה והנכרים בעזרה מלמטה וכו' עכ"ל. ואילו זכר ולא שכח מתני' דכלים. לא היה כותב שהמקום המיוחד ההוא היה בפ"ג שהרי אף בחיל היו נמנעים מלכנס. ולומר ששבעה שידס תקיפה נאמרו הדברים הללו זה ח"ל בשום פנים שאם ידס תקיפה מי

חויז משל אולם כל הפתחים והשערים שהיו שם גובהן עשרים אמה ורחבן עשר אמות חויז משל אולם כל הפתחים שהיו שם היו להן דלתות חויז משל אולם כל השערים שהיו שם היו להן שקופות חויז משער מדי שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גב זו כל השערים שהיו שם נשתנו להיות של זהב חויז משער ניקנור מפני שנעשה בהן גם ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב: ד' כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חויז מכותל המזרחי שהבנה השורף את הפרה עומד בראש

מונחת על שתי המזוזות שהדלת שוקף עליו. ושקופות לשון משקוף: מפני שנעשה בהן גם. כמו שמפורש בזימא פרק ג' (דף לח ע"א): מצדהיבות. כמו מזהיבות, שמרליתן דומה להבז לפיכך לא הולחנו לעשותו של זהב: ד' כל הכתלים שהיו שם. כלל בניי הר הצבית: היו גבוהים. הרבה. עד שהיו כל הפתחים שבהן גובהן עשרים אמה. לצד ממה שעל הפתחים: חויז מכותל מזרחי. הוא התחתון לרגלי הר הצבית: שהבנה השורף את הפרה עומד בהר המושחה. הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם. לפני הכהן למערב ומתכוון ורואה מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים ממנו את פתחו של היכל. כשהוא מזה צדס. כדכתיב (במדבר י"ג) והזה אל גובה פני אוהל מועד. ואם היה הכותל גבוה. אע"פ שהשערים מכוונות כולם זה כנגד זה. שער הר הצבית כנגד שער עזרת נשים. ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה. ושער העזרה הגדולה כנגד פתח היכל. לא היה יכול לראות את פתח היכל דרך

יעזור בהם ומי יציב גבולות עמים לשום להם יד ומקום גבול וחוק כל יעבורו. ועוד שמשמעות דברי חכמי הגוררים עלמס שהיה להם מקום מיוחד שהוא מדעת ישראל. ולומר שפער דבר נעשה צבייהם כשידס תקיפה. גם זה אינו נראה. אלא העיקר שאף חכמי הגוררים לא אמרו אלא צבית עד החיל שהמקום ההוא היה מיוחד להם. וזה שקראו עזרה הוא שם מושאל בלבד. וצין כך וצין כך לדעת משנתנו שהיא העדות האמנה. לא היו עובדי כוכבים רשאים ליכנס בחיל ולפיכך נעשה הסורג. ובמהדורות שנספר הנוכר הוספתי תה עוב טעם שצביל כן היונים פרטו צו פרלות האיל ועשה להבדיל אותם מצוא יותר פנימי. ולכן כשחזרו ישראל וכו לגדרם תקנו על כל גדר השתחוויה להודות לה' כי עוב. ואע"פ שזה האמת והלקד וכמו שאוביח עוד להלן. עכ"ז אין על הר"ש להתלונן כי דבריו סמוכים צאמת ויושר על דעת הרמב"ם שצפיה מהל' צ"ה כתב וז"ל לפנים מן הסורג החיל גבוהה " אמות ועליו הוא אומר צביקות ויאכל חיל וחומה זו חומת עזרה. וכתב כך ג"כ בפירושו צפי' דלעיל משנה ה' חיל הוא חומה שסוצבת כל העזרה מצית לחומת [הר] הצבית. ע"כ. ומעתה אין תלונה על הר"ש כלל שמה שהקשיתי לשאל מההיא דפסחים היאך יתנה כת הראשונה להר הצבית מתישב עכשיו שפיר. לפי שחוליה מן החיל היה הסורג ושם ישבו צין החיל והסורג. וגם אין תמיה מה נריך לתקון הסורג מלד הטלעול והלא אין צבות במקדש שמלינו כצמה צבות שלא התירו וכמ"ש בסוף עירובין. אבל על הרמב"ם עלמנו תלונתנו לפי שמשנתנו לא אמרה בחיל גבוה. כמו שאמרו בסורג. והא דלמר שעליה נאמר צביקות ויאכל חיל וחומה וכתב הכ"מ שהוא מפ' כיצד לולין. אומר אני שלא זו שאינה רחיה לדבריו אלא אף זו שמשם סתירה גמורה דהכי איתא התם דף פ"ו עובי החומה היכי משכחת כלומר שראשה תהא שזה לקרקע העזרה ותהא מוקדשת כמוה. ומשני משכחת לה צבר שורא דכתיב ויאכל חיל וחומה ואמר ר' אחא ואי תימא ר' תנינא שורא וצר שורא הא קמן דחיל הוא סמוך לקרקע העזרה וכן פירש"י צר שורא חומה קטנה לפנים מן חומה גדולה והיא נמוכה ושזה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה צמעלות. ע"כ. והיה זה לדעתנו לחזוק הקרקע שלא יפול העפר ממנה [ויזיק לחומה הגדולה] מ"מ למדנו שהחיל שכתוב הוא מצפנים לחומת העזרה סמוכה יותר לקרקעית העזרה. ואין לומר שזו דעת הרמב"ם שצמשמע לשונו שפירושו. שהחיל חולה לחומת העזרה. ועוד צרפ"ז מה' צ"ה נראה ג"כ מדבריו שסובר שמקום יש חולה לעזרה ונקרא חיל. אלא שלדבריו נקרא חיל ע"ש חומה נמוכה שלפניו. וזה אינו כפי הגמ' שכתבתי. אלא שהחומה הנמוכה שכתוב לפנים מחומת העזרה היא. ואע"פ שאפשר ג"כ לומר שהיא חולה לחומת העזרה. ושחומת העזרה לפנים מזו החומה. מ"מ היא עשויה עכ"פ סמוך לה מאד דהיינו ממש צקרקעיתה שזה לה ולחזוק כמ"ש. ועיין במשנה זו פ"ד. לכן נראין יותר דברי הר"ב שהחיל אינה חומה כלל. אבל הסורג הבדיל אותו מהר הצבית. והיינו דלא תנן צו שום גובה כמו דתנן בסורג. לפי שאין שם החיל אלא למקום שצין הסורג לעזרה בלבד. וחיל שכתוב דקינת נאמר על חומה שהיתה סמוכה מאד לקרקע העזרה להחזיק הקרקע שלא תפול ממנה עפרורית ותפול החומה הגדולה: וגזרנו בנגדמ י"ג השתחוויות. עיין בסוף פירקין: ושאחיה חצי אמה. פירש הר"ב משך רוחב המעלה. וארכה ככל רוחב ההר לשפון ולדרוס רש"י פ"ק דיומא דף ט"ז [ולשון שלחה כדתניא ושלח זה הרגל. וכן הוא אומר משלחי הרגל שהצויה הר"ב צרפ"ק דצ"ק]: שקופות. כתב הר"ב לשון משקוף והמשנה משתמשת בזה השם [להקל] ועוד תראה צמסכת אהלות שקורין אותו תמיד שקוף ולא משקוף. הרמב"ם וע"ש ספ"ק ומשנה ב' פ"ח ששם מפרש הר"ב והרמב"ם פ"י אחר. אבל זולת אלו תנן משקוף וז"ע: שדדי. שם שתי אצנים מוטות זו על גב זו. צא חקוק חלי הפתח משקוף העליון וחקק חלי מוזה מכאן וחקק חלי מוזה מכאן וחקק חלי מוזה מכאן [בית] ע"כ: נשתנו צדיות ש"ז זהב. לפי שכשעלו מן הגולה לא היו עשירים לא יכלו לעשות של זהב. וזה שקרקע הרמב"ם בספ"א מהל' צ"ה וכתב אפילו שערי העזרה מלפין אותן וזה אס מלאה ידס: מצהיב. פירש הר"ב כמו מזהיב וכבר בארו בספרא מה שאמר רחמנא שער הלהוב ואמרו כתבנית זהב כמו שנבאר בנגעים. הרמב"ם: ד' שהבנה השורף את הפרה כו'. כתב הר"ב לפי שההר הולך ומגביה עד שקרקע פתח היכל גבוה (כ"ב) אמות יותר מקרקע רגלי הר הצבית. ומסכתא זו אליבא דר"ב" שאלמר צפרק זה שעזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל צ' אמות ומחלה [דא] אמרת רבנן הא איכא פלגא דאמתא דמתחיו ליה פתחא בגייה. גמ' דיומא דף ט"ז] וכשנכנס אדם צשער שושן מהר הצבית הולך צקרקע ישרה עד שמגיע אל החיל אח"כ עולה מן החיל

פירוש המשניות להרמב"ם

הפתח והמשנה משתמשת בזה השם על הזיזים ועוד תראה במס' אהלות שקורין אותו תמיד שקוף ולא משקוף וב' אבנים מוטות זו על גב זו כגון זה (ד) והיה ציר השער מונח במקום אחד (ובמקום אחד) וכבר זכרנו בשלישי

מכפורים נס שנעשה בדלתי ניקנור ופירושו מצהיב ירוק כעין הזהוב וכבר פירשו בסיפרא מה שאמר רחמנא שער הזהוב ואמר כתבנית הזהב כמו שנתבאר בנגעים: ד' ה הלכה זו צריכה ביאור הרבה ותן ליבך לצייר מה שאני

משנה ה
מתני' עזרת הנשים
יומא שם:
וכל עין שנמצא בו
תולעת פסול מנחות
פה: קא. וחלקה היתה
בראשונה סוכה כח.
עיי' יסל"מ: וחמש
עורה מעלות יומא טז:

הפתחים, לפי שהה הולך ומגזיה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה (סח) [כ"ב אמות] יותר מקרקע רגלי הר הבית, ונמלא שאסקופת ההיכל גבוהה ממסקוף פתח הר הבית [שת] אמות שהרי לא היה פתח הר הבית גבוה אלף עשרים כדתני לעיל, ונמלא שאין הכהן השוחט את הפרה יכול לראות חללו

של פתח ההיכל דרך אותו פתח: ה' אורך. מן המזרח למערב: ע"א רוחב. מן הצפון לדרום: קמורות א"א שאינן מקורות. מלאן והנה עלה קיטור הארץ (בראשית טו.) כלמר מעלת עשן. לפי שאין להן תקרה: ומשליחים תחת הדוד. לשרפן בלש שחתת היורה שמצלים בה השלמים. דכתיב (במדבר ו) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: מתליעין בעצים. מסרין העלים שנמלא בהן תולעת. לפי שהן פסולים למערכה: ל"שבת מצורעים. ששם המזורעים טובלים בשמיני לטהרתן כשכא להכניס ידו בפנים למתן בהוגות ואע"פ שטבל מצערב: אמר ר' אליעזר בן יעקב שבחתי מה היתה משמשת. מכלל דרשא כולה ר' אליעזר בן יעקב קאמר לה. והכי מוכח בגמרא דיומא דסתם מתניתין דמדות ר' אליעזר בן יעקב היא: וחלקה

הר המשחה ומתכוין ורואה בפתחו של היכל בשעת הזיית הדם: ה' עזרת הנשים היתה אורך מאה ושלושים וחמש על רחב מאה ושלושים וחמש וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה של ארבעים ארבעים אמה ולא היו מקורות וכך הם עתידים להיות שנאמר (יחזקאל מ"ו) ויוציאני אל החצר החיצונה ויעבירני אל ארבעת מקצועי החצר והנה חצר במקצוע החצר חצר במקצוע החצר בארבעת מקצועות החצר הצרות קמורות ואין קמורות אלא שאינן מקורות ומה היו משמשות דרומית מזרחית היא היתה לשכת הנזירים ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן ומגלחין את שערן ומשליחים תחת הדוד מזרחית צפונית היא היתה לשכת העצים ששם הכהנים בעלי מומין מתליעין העצים ובל עין שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח צפונית מערבית היא היתה לשכת מצורעים מערבית דרומית אמר רבי אליעזר בן יעקב שבחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר שם היו נותנין יין ושמן היא היתה

כ"ב מעלות עד שמגיע לע"ג ותייה ע"ג גבוהה מקרקע הר הבית [בשש] אמות לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוה חצי אמה. אח"כ הולך ע"ג כולה שהיא ישרה ועולה מסופה לע"ג כ"ו מעלות כמו שזכור בפ' זה. ולפיכך ע"ג גבוהה מע"ג ז' אמות ומחלה. אח"כ עולה מע"ג אל עזרת הכהנים בדופן שגבהו אמה וג' מעלות למעלה לדופן. אח"כ הולך על עזרת כהנים כולה והמזבח ובין האולם והמזבח בקרקע ישר אחד אח"כ הולך י"ב מעלות אל האולם. כמו שזכור בפ"ג ממסכת זו. והאולם וההיכל בקרקע אחד ישר. ולפיכך יהיה ההיכל למעלה מעזרת כהנים בשש אמות ויעלה בידינו מכל הגבוהים. שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר בית שבו שער ששן כ"ב אמה. וגבהו של שער ששן כ' אמה על הרוב כמו שהקדמנו. וזה גובהו של כל פתח. לפיכך כשהכהן עומד בזה המשחה ומביט השער ממעלות האולם. ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים לפי שהמסקוף התחתון למעלה ממסקוף שער ששן העליון שתי אמות לנוכח. ולפיכך לריך שיהא הכותל של מעלה של שער ששן נמוך כדי שיראה ההיכל ממעלה לו. ואמרו שהוא נמוך מ' אמה דרך משל. כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר מ' אמות ואם היה גובהו של כותל פחות. יהא הנראה מפתח ההיכל יותר בלי ספק וזה ענין מבואר. הרמב"ם: ורואה בפתחו של היכל. ובמסכת פרה פ"ג משנה ט' תנן כנגד בית קדשי קדשים. ושם אכתוב בזה בס"ד:

ה' מאה ושלושים וחמש. פי' אמה וסמוך ליה אמתה הר הבית דריש פירקין: וארבע לשכות היו בדי מקצועותיה. פירוש במקצועותיה ששפנים. ואע"פ שהלשון עלמנו מבואר שכן הוא. הולכתי לכתוב בן מפני שראיתי תמונה אחת על לוחית בית שני גדפסה שתי בויגליא שנת אשמ"ח לפ"ק. ושם הוסיפו אלו הד' חלרות קטורות כדי המקצועות שמצוחן לעזרה זו ואינו כן. וכן מוכח בספר יחזקאל. וכבר הארכתי בזה בספר לוחית הבית סי' ע"א. ועיין בסמוך: של' מי מי אמה. ואינו יודע אם מרובעות היו. אבל של יחזקאל היו ארבעים אורך ושלושים רוחב. הר"ש: ו"א היו מקורות. כדי לנשל בתווכו את זבח העם שלמים התורה ואילו נזיר. הר"ש. וכ"כ ביחזקאל [מ"ו] אלה בית המצילים אשר יבשלו עם משרתי הבית את זבח העם: מתליעין. פי' הר"ב מסרין העלים שנמלא בהן תולעת כמו שאמרו מסקלין [במשנה ג' פ"ב דשביעית] על הרמת האבנים שהוטלו בדרך. הרמב"ם: ובל' עין שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח. לא ראיתי לו סמך מן הכתוב ובמנחות פ"ט דף פ"ה בעי רבא הקדישו מהו שילקה עליו משום צעל מוס כיון דפסול כצעל מוס דמי או דלמא אין צעל מוס אלא בבהמה. תיקו. עוד שם אמר שמואל לא שנו אלא לה. אבל יבש גוררו וכשר: ל"שבת מצורעים. כתב הר"ב ששם המזורעים טובלים בשמיני לטהרתן כשכא להכניס ידו בפנים. אע"פ שטבל מצערב. והואיל ומצערב טבל ראוי ליכנס בע"ג. כדתני בפ"ק דכלים שאין טבול יום נכנס לשם. אבל אותה טובילה שטעון כל הנכנס לעזרה כדתני במשנה ג' פ"ג דיומא ההיא בעזרת ישראל כדפי' הר"ב שם. ובחנם כתב הר"ש שלשכה זו לא נתקדשה. ואולי שבעל התמונה שהזכרתי לעיל מפני כן העמיד כל אלו הד' חלרות מצוחן. כדי שלא יהיה להם קדושת ע"ג. והוא מבלי לזכור. כלי. שאע"פ שיש להם קדושת ע"ג ראוי המזורע ליכנס שם. כיון שמערב טבל. והיה לו הערב שמש. וכ"כ התוס' בהדיא בפ"ג דיומא דף ל' בד"ה אי דלא טבול כו'. ובפ"ק דכלים תנן ע"ג מקודשת הימנו שאין טבול יום נכנס לשם. ולשכת מזורעים (הקפה) (היתה) עומדת בע"ג. והיא אחת מארבע לשכות שבארבע מקצועותיה. ע"כ: אמר ר' אב"י. כתב הר"ב מכלל דרשא כולה רא"ב קאמר לה וכי האי דיוקא דייקין בגמ' אמתני' דסוף קניס בפ"ג דזבחים כ"מ"ש שם משנה ד'. ומ"ש הר"ב והכי מוכח בגמ' דיומא פ"ק דף ט"ו

פירוש המשניות להרמב"ם

אומר לך שאקדים שפרה אדומה צריך לזרוק מדמה לנוכח ההיכל והוא רואה אותו שנאמר והזה אל נוכח פני אהל מועד מדמה ומכלל מסכת זו ר"א בן יעקב שאמר בפרק זה שעזרת כהנים היתה גבסוה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה וכשנכנס אדם בשער שושן מהר הבית הולך בקרקע ישר עד שגיע אל החיל אחר כך עולה מן החיל ב"ב מעלות עד שמגיע לעזרת נשים ותהיה עזרת נשים גבוהה מקרקע הר הבית והחיל כשש אמות לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוהה חצי אמה אח"כ הולך עזרת נשים כולה שהיא ישרה ועולה מסופה לעזרת ישראל בט"ו מעלות כמו שזכר בפרק זה ולפיכך היתה עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים ז' אמות ומחצה אח"כ עולה מעזרת ישראל אל עזרת הכהנים בדוכן שגבהו אמה ושלושה מעלות ממעלה לדוכן אחר כך הולך על עזרת כהנים כולה והמזבח ובין

האולם והמזבח בקרקע אחד ישרה אחר כך עולה ב"ב מעלות אל האולם כמו שזכור בג' ממסכתא זו והאולם וההיכל בקרקע אחד ישר ולפיכך יהיה ההיכל למעלה מעזרת כהנים בשש אמות ויעלה בידינו מכל הגבוהים שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר הבית שבו שער שושן כ"ב אמה וגבהו של שער שושן כ' אמה על הרוב כמו שהקדמנו וזה גובהו של כל פתח לפיכך כשהכהן עומד בזה המשחה ומביט משער שושן יגיע ראות עיניו אל המעלה השמינית ממעלות האולם ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים לפי ולפיכך צריך שיהא הכותל של מעלה משער שושן נמוך כדי שיראה ההיכל ממעלה לו ואע"פ שכל מה שאמרנו מבואר למעיין עוד אני מצייר אותו כדי שיובן במהרה ועוד נבאר איך היה מקום הנחת ההיכל והעזרה בשיפוע ההר

תי"ט
סד"ה עזרת ישראל כו'
שנאמר ישלח עורך
מקדש וגו' וז"ל העורך
בערך עזרה עזרת
הכהנים יש מפרשים
בשביל כן נקראת
עזרה מן עזרה בצרות
(תהלים מ"ו ב') כלומר
ששם מתפללין לאל
ושומעין ועוזרין ע'
י"ל"מ:
משנה ו'
מתני' וי"ג השתחויות
כו' שקלים פ"ו מ"א:
כנגד שלשה עשר
שערים שם משנה ג:
שערים דרומיים שקלים
שם מ"ג כל משנה זו:
ר"א בן יעקב אומר
יומא עז:

ועמ"ש במ"צ דפ' בתרא דמילתין: וחלקה היתה. כתב הר"צ שם הרמב"ם פרושה שלא היתה מוקפת מחילה. ולריך לומר שמעקה היה לה סביב. שהרי גבוה היתה ו' אמות מהר הבית. ולפירש"י שכתבתי במ"צ פרק בתרא דסוכה ינחל טפ' ע"ג: ו' עזרת ישראל היתה אורך קל"יה. פי' מלפני לדרום וכל מדה יתירה קרוי אורך. כמ"ש רש"י בספר מלכים ובספר יחזקאל. ומה קדושת ע"י יתירה משל נשים. וכן של כהנים יתירה משל ישראל תנן במ"ח פ"ק דכלים: עזרת ישראל. כתב ראב"ה עזרת ישראל מלאתי נקוד [הענין בסגול] וכן נראה דשם דבר הוא לשון עזרה דבפרק תפלת השחר זירושלמי מפרש עזרה שמסע עזרה זאה לעולם שלאמר (תהלים כ) ישלח עזרך מקדש וגו': פספסין. אפשר שלא היו אלא כשעור פס יד. לכן נקראת פספסים כמותו ששנינו במסכת נעשים פ"א מ"ו. [ומ"ש הר"צ שהם ראשי קורות בזולתות כו' א"כ אין איסור נטיעת עץ בעזרת ישראל והיו הראשי קורות בעזרת ישראל מגיעות עד מקום עזרת כהנים וכהיא דפרק דלעיל מ"ו צבית המוקד. ומסתייע לדברי הראב"ד שהבאתים בפרק אחרון במ"ד צב"ה אבא שאול כו' כפי המובן בתחלת לשונם אבל שם כתבתי שיש סתירה דצב"ה: והדובן. מפורש במ"צ פ"ו דכלים. [ומ"ש הר"צ שעלוין זכה לדוכן לזכך את העם הכר"ש]: ב"ה העזרה היתה אורך קפ"ז בו'. מפורש בפרק האחרון: וש"ש עשרה השתחויות היו שם וכו'. הכל נשנה כבר במ"ג פ"ו דשקלים וע"ש: [שעור העלוין - כתב הראב"ה ועלוין הוא להר כי היה ההר משופע ויורד. אבל צפ' כילד מעברין זירושלמי משמע דשער העלוין הוא שער המזרח ונקרא שער העלוין שהוא למעלה מעזרת ישראל והחיל ועזרת הגשים ומעלה יתירה ע"כ. ואיני יכול לישבו. ויש לפרש שהוא למעלה בקדושה מעזרת נשים וחיל. כדאיתא ריש כלים. והיינו דמסיים ומעלה יתירה. ונראה שהיה מכוון כנגד

המזבח עכ"ל. ולי' דודאי שער העלוין דהכא דכרום והא דירושלמי שם מושאל לשער שבמזרח מאותו טעם דמסיק ואינו הך דהכא: שער הנשים. כתב ראב"ה ונראה שבשער הגשים היו הגשים יולאות מן [העזרה שלהם] שהרי לא היו יולאות בשער המזרח שאחוריהן אל ההיכל. שצד דרום לא היה שער צב"ג. והיו מקיפות דרך שמאל יולאות זזה [השער]. עוד כתב שהגשים היו עומדות שם צעפת סמיכה ושחיטה [וענין מ"ח פ"ט דמנחות] ולע"ג דאמרין אשה בעזרה למה לא קשיא מידי עכ"ל: שער השיר. כתב ראב"ה דרך שם היו מציאין מן המחילה כלי שיר עכ"ל: ושנים במערב לא היה ע"הם שם. כתב ראב"ה האחד משוך כלפי דרום. והשני כלפי לפון [כדי] שלא יפנו אחריהן [צ"ל איה] לקדש. עכ"ל:

פירוש המשניות להרמב"ם

היתה בראשונה. פירש רמב"ם, פרושה. שלא היתה מוקפת מחילה: כצוצורה. כמו גזזמטרא הקיפו סביב לעזרת נשים, שהיו הגשים עומדות למעלה על הגזזמטרא והאגשים למטה לראות בשמחת בית השואבה. כדי שלא יבואו לירי קלות ראש: חמש עשרה מעלות. גובה קרקע עזרת ישראל מערות נשים: לא היו תרופות. ארוכות ובעלי זווית כדרך כל המעלות. אלא עגולות כחצי גורן עגולה: ו' וראשי פספסין. ראשי קורות בזולתים ויולאים מן הכותל להגדיל בין עזרת ישראל לעזרת כהנים: מעלה היתה שם. בעזרת ישראל: וגבוהה אמה. ואורכה כאורך כל העזרה: ודובן. של לויס צנוי עליה ועשוי כמין אלטבא. וגובה הדוכן אמה וחצי: ובו שלש מעלות של חצי חצי אמה. שעלוין זכה לדוכן: ב"ה העזרה. מתחילת עזרת ישראל עד [אחר] אחת עשרה אמה מקום פניו שהיה אחורי בית הכפורת: ע"ה רוחב. מלפני לדרום: שלשה עשר שערים. כדקא חשיב להו ואיל. והאומר שבעה שערים היו לעזרה נותן טעם לשלשה עשר השתחויות. כנגד שלשה עשר פרצות שפרטו מלכי יון בסורג. כדאמרין לעיל בפרקין. וטובה מתניתין מפורשת בפרק קמא:

רבי אליעזר בן יעקב אומר מעלה היתה וגבוהה אמה והדובן נתון עליה ובה שלש מעלות של חצי חצי אמה נמצאת עזרת הכהנים גבוהה מעזרת ישראל שתי אמות ומחצה כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רחב מאה ושלושים וחמש ושלש עשרה השתחויות היו שם אבא יוסי בן חנן אומר כנגד שלשה עשר שערים שערים דרומיים סמוכים למערב שער העלוין שער הדלק שער הכבורות שער המים ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג רבי אליעזר בן יעקב אומר ובו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית ולעומתן בצפון סמוכים למערב שער יבניה שער הקרבן שער הנשים שער השיר ולמה נקרא שמו שער יבניה שבו יצא יבניה בגלותו שבמזרח שער נקנור ושני פשפשים היו לו אחד מימינו ואחד משמאלו ושנים במערב לא היה להם שם:

המזבח עכ"ל. ולי' דודאי שער העלוין דהכא דכרום והא דירושלמי שם מושאל לשער שבמזרח מאותו טעם דמסיק ואינו הך דהכא: שער הנשים. כתב ראב"ה ונראה שבשער הגשים היו הגשים יולאות מן [העזרה שלהם] שהרי לא היו יולאות בשער המזרח שאחוריהן אל ההיכל. שצד דרום לא היה שער צב"ג. והיו מקיפות דרך שמאל יולאות זזה [השער]. עוד כתב שהגשים היו עומדות שם צעפת סמיכה ושחיטה [וענין מ"ח פ"ט דמנחות] ולע"ג דאמרין אשה בעזרה למה לא קשיא מידי עכ"ל: שער השיר. כתב ראב"ה דרך שם היו מציאין מן המחילה כלי שיר עכ"ל: ושנים במערב לא היה ע"הם שם. כתב ראב"ה האחד משוך כלפי דרום. והשני כלפי לפון [כדי] שלא יפנו אחריהן [צ"ל איה] לקדש. עכ"ל:

סוכה אח"כ אמר שמעלות עזרת נשים לא היו ארוכים כשאר המעלות כמו שהוא מפורסם היום מצורת המדרגות אלא היתה כל מעלה כמו חצי עגולה עד שתהא כל מעלה חצי גורן כזה (ו) ולפיכך היתה צורת המעלה כמי שלקח קצת אצטבא ונתן אותה על המעלה עד שתשלים צורת הסולם וזה אי אפשר לצייור בפשוט אבל יובן בקירוב (ז): ו' העזרה מוחלטת והוא שאמר עליה כאן כל העזרה וכו' הוא מתחילת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשר אמה אחורי ההיכל כמו שיתבאר בסוף מסכתא זו ומקום זה הוא שחייבין על דונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט וכבר ביארנו פעמים שזה הוא ת"ק שאומר ששערי העזרה הן י"ג אבל חכמים אומרים שבע ונותנין טעם ששלש עשרה השתחויות כנגד י"ג פרצות שהיו בסורג כמו שהקדמנו בפרק זה:

וזו היא הצורה (ה) ואמרו שהוא נמוך מכ' אמה דרך משל כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר משתי אמות ואם היה גבהו של כותל פחות יהא הנראה מפתח ההיכל יותר בלי ספק וזה ענין מבואר וכבר ידעת שהקיסור שהם עשן וענן קטורת שמעלה ממנו העשן לפי שאין לה תקרה ומתליעין ר"ל שמסירין העצים שיש בהם תולעת כמו שאמרו מסקלין על הרמת האבנים שהושלכו בדרך וממה שא"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה שהיתה משמשת ראייה שהוא המגיד כל מה שהקדמנו בסדר הבית וכן ביאר הש"ס וענין חלקה שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה וכבר נתבאר בסוף סוכה (דף נא:;) שבה היתה הכניסה לשמחה בימי החג ומיראה שמא יתערבו הנשים בין האנשים הקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה שם כמו שביארנו בסוף

פרק ג
משנה א
מתני' המזבח כו
מנחות צו: זבחים נד.
עלה אמה סוכה מה.
וכשעלו בני הגולה כו
זבחים סא:
תי"ט
ד"ה ארבע אמות מן
הדרום כו' א"נ לפי
שהיה עתיד להיות בלא
יסוד כו' ע"ש בתוס'
ד"ה ארבע כו' האריכו
יותר:

א המזבח היה שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה. היה מצוי דפוס מרובע עשוי מארבע קרשים, כל קרש ארכו שלשים ושתים אמות, ורוחב הקרש אמה והוא גבוה של הדפוס, וממלאו אבנים וסיד וזפת ועופרת מהותך והוא נעשה מקשה אחת של שלשים ושתים אמה על שלשים ושתים אמה גבוה אמה. והוא יסוד: ע"ה אמה ובנם אמה. אחר שעלה היסוד לגובה אמה מצוי דפוס אחר שאורך כל קרש שלשים אמה ורוחב הקרש דהיינו גבוה של דפוס זה חמש אמות, ונתנו על היסוד, וממלאו אבנים וסיד וזפת ועופרת כראשון, וגדק ציסוד ונעשה מקשה אחת של שלשים אמה על שלשים אמה עומד על היסוד. וזה נקרא סובב. והוא גבוה מן היסוד חמש אמות. והיינו כנס אמה, שהוא מתקלר מן היסוד אמה לכל רוח. וחוזר ומצוי דפוס שלישי שהוא עשרים ושמונה אמה על עשרים ושמונה אמה, גבוה שלש אמות, ונתנו על הסובב, וממלאו כראשון, והוא מקום המערכה שהוא ראשו של מזבח. נמלא היסוד צולט ויולא מן הסובב אמה לכל לך. והסובב צולט מן מקום מערכה אמה לכל לך. ואח"כ מצוי דפוס אמה על אמה גבוה אמה ונתנו על זוית המזבח וממלאו, והוא קרן המזבח. וכן לארבע זויות: מקום הל"ך רגלי

א המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים על אמה ובנם אמה זה היסוד נמצא שלשים על שלשים על אמה זה הסובב נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הל"ך רגלי הבהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום מערכה אמר רבי יוסי מתחלה לא היה אלא שמונה ועשרים על שמונה ועשרים בונם ועולה במדה זו עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים ובשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות

פרק ג

א המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים על אמה ובנם אמה זה היסוד נמצא שלשים על שלשים על אמה זה הסובב נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הל"ך רגלי הבהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים וארבע על עשרים וארבע מקום מערכה אמר רבי יוסי מתחלה לא היה אלא שמונה ועשרים על שמונה ועשרים בונם ועולה במדה זו עד שנמצא מקום המערכה עשרים על עשרים ובשעלו בני הגולה הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות

א המזבח היה ע"ב ע"ב. למאי דמפרש הר"ב צסוף המשנה שלא היה קרן צנוי כלל צמורח ודרוס. כי א"ס צלמה מכלן ואמה מכלן. מפרשין צגמ' פ"ה דזבחים (דף כ"ה). דכי תגן הכ"ל ל"ב על ל"ב. היינו מן הגד. פירש"י מלך לפון [ומעבר] היה ל"ב ולא צד רבעיו. דמורח ודרוס לא היה אלא ל"א על ל"א: ע"ה אמה בוי. פי' הר"ב מצוי דפוס כו' וממלאו אבנים כו'. צפ"ה דזבחים דף כ"ד. ובמילתא דריש וא"ס מזבח אבנים אינו רשות אלא חובה. ודכתיב מזבח אדמה שיהא מחובר בצדמה. כדכתיב הר"ב לקמן: **נמצא ע"ב ע"ב**. צמס כלס פי"ו מ"י תגן דכל אמות צת ו' טפחים חוץ מהקרן והסובב והיסוד. ויש שני פירושים לרש"י: גובה היסוד צצת ה'. ולא הכניסה. ולהרמב"ם אף כניסת היסוד צצת ה'. ולפיכך כתב בפירושו גס צצבורו פ"ב מהל' צ"ה נמלא רחב ל' אמה ושני טפחים על ל' אמה ושני טפחים. ומסיים בפירושו דמתני' לא חשיב ליה כיון דלא הוי אמה מהגמ' פי"א דמנחות דף ל"ו: **נמצא עשרים ושמונה בוי**. הכ"ל לכ"ע לאו דוקא דהא כניסת הסובב לכ"ע צלמה צת ה' טפחים. אלא דלהרמב"ם מוסיף כאלן ד"ט. צ' מפני כניסת היסוד שאינה רק צצת ה'. וב' מפני כניסת הסובב שהיא ג"כ רק צצת ה'. אבל לרש"י. אין אלו לריבין להוסיף כאלן רק צ' טפחים מפני כניסת הסובב צלצד: מקום הקרנות בוי. לשון הר"ב וחוזר ומצוי דפוס כו'. כתב הר"ש עלה שלש זה מקום הקרנות שלא היתה שם כניסה לא קחשיב ואותן ג' כתובות במקרא וג' אמות קומתו משפת סובב ולמעלה. ע"כ. ופי' הכ"מ כלומר דאמר"י צפרק קדשי קדשים לר' יוסי דקטיגין כותיה דמאי דכתיב וג' אמות קומתו [בשל משה] והיינו משפת סובב ולמעלה והיינו מקום הקרנות. וכתב עוד הכ"מ ו"ל ובס"מ ג' מלאתי שהיה כתוב כן צמסנה עלמה שהוא גורם צמסנה עלה ה' אמות וכנס אמה זה סובב עלה ג' וכנס אמה זה מקום הקרנות כלומר וגובה כל קרן אמה. הרי ה' אמות גובה המזבח. ע"כ. ומדת הגובה צצת ה'. לכ"ע. והרוחב לרש"י אף [הוא] צצת ה'. ולהרמב"ם צצת ו': **נמצא ב"ד ע"ב ב"ד**. הרמב"ם צצבורו כתב כ"ד אמה וד' טפחים. והראב"ד כתב עליו אולי אינו כן פי' הד' טפחים הם כניסת הקרנות מדפני המזבח ע"כ. ובאמת שגס בפירושו לא כתב אלו הד' טפחים אבל נראה צצבורו חזר צו. לפי שהקרן נקרא כן על שם שהוא עומד צויות. ולפיכך ראוי לומר שהוא עומד ממש על הצויות: **ובשעלו בני הגולה הוסיפו עליו**. והכתיב (ד"ה ה' כ"ח) הכל צצת מיד ה' עלי השכיל אמר רב יוסף קרא אשכח ודרוש (ס"ב כ"ב) ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. כי בית מה בית ששים אמה אף מזבח ששים אמה. פירש"י קרא אשכח ודרוש. שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח. ושלמה לא הבין לדרשו והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הל"ך להם. ולששים אמה לא הולרכו. מה בית ששים אמה. כדכתיב (מלכ"ה ה') ששים אמה ארכו אף המזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום א"ס ירלו. ע"כ. גמ' [ורש"י] פ"ו דזבחים דף ס"ב. ומ"ש הר"ב ופתחו תקצים לראש המזבח כנגדו לירד שם הנסכים כו' לאו למימרא שאחר צצנה פתחו. דהוי פגימה ופוסלת כדלקמן משנה ד'. אלא שהיו מתחלה צשעת הצנין מניחין שם צמקום הנקצים דצרים המונעים הצנין ויטולים ללקחו משם אחר שנתצבש ונתקשה. כמו שפי' הר"ב לקמן ציסוד דמורח ודרוס. ומ"ש הר"ב ולא על גבי מחילות. וצור של שיתין לא היה חצוב מחילה. כיון דהוי לורך מוצח. תוס' שם: **ארבע אמות מן הדרום ודי אמות מן המערב**. וא"ת מסתמא לא היה צצית ראשון יסוד לקרן דרומית מורחית לפי שלא היה צחלקו של טורף וא"ס צצית שני הוסיפו צדרוס. א"כ צנו צחלקו של יהודה. תירלו תתוס' פ"ו דזבחים דף ס"א דצצית ראשון היה לכן יסוד לדרום. שהיה משוך צחלקו של טורף. חוץ מרוח מורחית שלא נשתנה שהיה צלל יסוד [על] חלקו של יהודה כמו צצית שני וקראי דממעטו צפרק איהו מקומן [ועיין צסוף מתני' צפי' הר"ב] קרן שאין לה יסוד. משום בית שני נאמרו. א"כ אף צצית ראשון לא חשיב קרן דרומית קרן. כיון דלא ה"ל יסוד משני לדרום כגון צלד מורח. א"כ לפי שהיה עתיד להיות צלל יסוד צצית שני לא היו נותנין דמים צו. כמו

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק שלישי לא זכר גובה המזבח כולו לפי שהוא מפורסם שלא נשתנה לא הוסיף ולא גרע אמרו המזבח שעשה משה י' אמות ושעשה שלמה י' אמות ושעשו בני הגולה י' אמות והא כתיב ג' אמות קומתו משפת מערכה ולמעלה וכבר נתבאר שגבהו י' אמות ואמה יסוד [וה' אמות] סובב וג' מקום מערכה ואמה קרנותיו לפי שכל קרן הוא אמה על אמה על רום אמה ואני אצייר אותו ואכתוב מדותיו באמות כמו שאמרה משנה זו ואח"כ אשוב ואדקדק בשיעוריו ואזכור מה שנתבאר בהש"ס בגמרת מנחות לפי

הבהנים. שלא היו הכהנים לריכס להלך צין הקרנות. אלא מניחין אמה פנוי ממקום הקרנות ולפנים להלך רגלי הכהנים: מתחיל"ה. צימי שלמה: **א** היה אלא עשרים ושמונה על עשרים ושמונה. וכנס ועולה של יסוד וסובב ומקום הקרנות ומקום הל"ך רגלי הכהנים עד שנאמר מקום המערכה עשרים על עשרים: **ובשעלו בני הגולה והוסיפו די אמות** וכו'. נמלא יסודו שלשים ושתים על שלשים ושתים. ומקום מערכתו עשרים וארבע על עשרים וארבע: **ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב**. גרסינן. והכי מייטי לה צצחים פרק קדשי קדשים: **במין גמא**. גימל זינית

תוספות ראשון לציון
 וחוט של סיקרא ובחים נג. מנחות צז: בוכרות יו: והיסוד היה מהלך כו' זבחים נד. משנה ג מתני' וכבש היה לדרומו של מזבח זבחים סב: תי"ט ד"ה רבובה כתב הר"ב כו' והקרוב אלי שלפיכך בשנתה היר"ש במקום הנון כו' ע' יס"מ:

שמו

תוספות יום טוב

מדות פרק ג

ר"ע מברטנורא

מזבחה של משה לפי שהיה עתיד להיות בלא יסוד צבית עולמים ע"כ: [נמין גמא - פי' הר"ב כמין נר"ן הפוכה שלנו. ור"ל ככתב מש"ט"א שאין לה אלא שני לרדים כזה ואם נהפכה תהיה כזה והוא דומה ממש לאלו שני הלרדים הגוספים. שכן הדרוס הוא מזבחה לשמאל האדם ההולך משער המזרח אל המזבח. אך ראיתי בכתב יוני המרוכז שהגמיל' דהיינו הגמא כדפירש הר"ב. הוא בזה הלשון כזה הנה יהיה דומה מזבחה בערך ההולך מהאולם אל המזבח ומה שהר"ב צפרק קמא דפסחים משנה א'. לא כתב הפוכה כמו שכתב כאן. היינו טעמא. דהתם מפרש לענין זקיפה ושכיבה. ועיין ספ"ד דכלים: שנאמר והאריא"ל. כתב הר"ב מקרא הוא ציחוקאל שהיה מתנבא על מדת בית שני כו'. עיין בפתיחה שכתבתי לתחלת מסכתא זו: וחוט של סיקרא חוגרתו באמצע כו'. מנה"מ אמר רב אחא בר רב קטינא שנאמר (שמות כז) והיתה הרשת עד חני המזבח התורה נתנה מחילה להכביל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. פי' דזבחים דף ג"ג: באמצע. לשון הר"ב לסוף ה' אמות של גובה. דהיינו אמה אחת

למטה מעליונו של סו"ב. שאע"פ שגובה היסוד בלמה צ"ה הרי גובה הקרן ג"כ בלמה צ"ה. כמו ששנינו בפ"י דכלים והרמב"ם בחבורו כתב בלמע המזבחה כששה טפחים מסוף הסו"ב ולמטה דייק לכתוב כששה. ולא כששה. משום הא דאמרין בפ"ג דבבב"ב דף י"ז דל"א ללמלא והיה מרחיב החוט מאלן ומאלן. כך נ"ל: ואוב"ב בדרום אמה אחת ובמזרח אמה אחת. כתב הר"ב לפי שזריך יעקב כו' ומתרגמינן ובאחסנתיה יתבני מקדשא דבר המקודש לדמים וכו'. עמ"ש על זה במ"ד פ"ה דזבחים. גם עיין במ"ד פ"ג

שהוא כמין נר"ן הפוכה שלנו. והתם מפרש דמשום שתיין דהיינו הקצבים שזורדין בהן הגספים. הוסיפו למשוך המזבח לדרום ולמערב. דמשיקרא בימי שלמה. דרשו. מזבח אדמה. אטום כלדמה שלא יהא חלול. וכשהיו מנסכים על גבי המזבח צדקן דרומית מערבית היו הגספים יורדין מן המזבח לרלפסה וסותתים לצור שהיה כרוי שם אלל קרן דרומית מערבית סמוך למזבח. ולא היה צדקן המזבח. וכני הגולה הוסיפו צבנין המזבח עד שהיה אותו צור קלוט לתוך המזבח. ופתחו נקבים לראש המזבח כנגדו לירד שם הגספים. שהם היו אומרים שהיה כאכילה. מה אכילה מתעכלת במזבח. דהיינו הקרבנות ששפרים על גבי מזבח. אף שהיה דהיינו נסכים תכלע במזבח. וקרא דמזבח אדמה. דרשי ליה שהיה מחובר בלדמה. שלא יבנו על גבי כיפס ולא על גבי מחילות: שנאמר והאריא"ל. מקרא הוא ציחוקאל (מ) שהיה מתנבא על מדת בית שני ושלעתיד לבא: והאריא"ל שתיים עשרה. מדות מקום המערכה קלמר שתיים עשרה: א"ל ארבעת רבעיו. מלמד שמאלמעטיו מודד שתיים עשרה אמה לכל רוח. והיינו עשרים וארבע על עשרים וארבע: וחוט הסיקרא חוגרו באמצע. חוט אדום היה עשוי סביב למזבח בלמעלו לסוף חמש אמות של גובה. דהיינו אמה אחת למטה מעליונו של סו"ב: דהבדיל בין דמים העליונים. בהמה ועולת העוף שדמן נזרק למעלה מחוט הסיקרא: לדמים התחתונים. לכל שאר קרבנות שזריקת דמן למטה מן החוט: ואוב"ב בדרום אמה אחת כו'. המזבח כולו היה בחלקו של צבנין. חוץ מאמה אחת על פני אורך הדרוס ואמה אחת על פני אורך המזבח שהיה תופס מחלקו של יהודה. אלא שלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזבח. שכשמגיע לקרן מזרחית לפוגית היתה כלה בתוך אמה לקרן. וכן אכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרוס. שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה. וגמלאו שלש קרנות המזבח בחלקו של צבנין. וקרן דרומית מזרחית בלבד היתה בחלקו של יהודה. ולפי שזריך יעקב את צבנין וא"כ יערך צבנין יתכל עד (בראשית מט) ומתרגמינן ובאחסנתיה יתבני מקדשא. דבר המקודש לדמים לא יהא בחלקו של צבנין. לפיכך לא עשו יסוד למזבח צדקן דרומית מזרחית. לפי שלא היתה בחלקו של טורף. ולא היו דמים ניתנים למטה בלחוטו קרן. וכשהיו עושים דפוס מרוכז ליסוד למלאתו אבנים וסיד ופפת ועופרת כדלמך. היו משימים עץ או כל דבר בלחוטו זוית של דרומית מזרחית. כדי שלא תתמלא הזוית ההיא. ואח"כ שומטין העץ וגשאר אותו קרן פניו בלי יסוד. ומפני זה נקרא החלק האמצעי של מזבח סו"ב. לפי שהוא מקיף וסו"ב את כל הקרנות. משא"כ ציטוד: ב ובקרן מערבית דרומית. למטה בלמה של יסוד היו שני נקבים: שהדמים הניתנים על יסוד מערבי. כגון שירי הדם של חטאות הפנימיות. שלאחר כל המתנות היה שופך שירי הדם על יסוד מערבי: ועל יסוד דרומי.

פירוש המשניות להרמב"ם

שהמזבח הבנוי לא היה נבוב כמו של משה רבינו ע"ה אלא כולו מקשה כמו שאמרו מענין בנינו אמרו (זבחים ד' נד.) כיצד בונין את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגבהו אמה ומביא חלוקי אבני מפולמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא וממחה ושופך וזהו יסוד ומביא מלבן ל' על ל' גבהו ה' אמות ומביא אבנים מפולמות וכו' וזהו סו"ב ומביא מלבן כ"ח על כ"ח וגובה ג' אמה ומביא אבנים וכו' וזהו מקום המערכה ומביא מלבן אמה על אמה וגובהו אמה וזהו מקום הקרנות וכן לכל קרן ואע"פ שהדברים האלו מראים צורתו בנפש ואין צורך לציירו בחושים עם כל זה אני מצייירו כמו שייעדתי להוסיף ביאור וזו היא צורת המזבח (ח) ועתה אשוב לדקדק במדותיו כבר אמרו שכל האמות הנזכרות במשנה היא אמה בינונית והיא בת ו' טפחים וכבר זכרנו בפ"א ממנחות שאמות מזבח הזהב וקרן המזבח והסו"ב והיסוד היא באמה בת ה' טפחים ושאר אמות המזבח באמה בת ו' טפחים כך באה בקבלה וראיה לזה מיחזקאל כשאמר ואל מדות המזבח באמות שיהא למזבח שתי מדות באמות יכול יהא כולם באמה אחת בת ה' טפחים ת"ל באמות אמה אמה וטפח שתהא יתירה על חבירתה טפח כאילו אמר שקצתו מודדין באמה קטנה וקצתו מודדין באמה וטפח והעולה בידינו מן הש"ס בהאי אחר עיין ארוך שגובה היסוד ה' טפחים וכן כניסתו וגובה הסו"ב שלשים טפחים וכניסתו ה' ועל כניסת הסו"ב בלבד הוא שאמרנו

שהסו"ב באמת בת ה' טפחים וגובה מקום המערכה י"ח טפחים וגובה כל קרן ה' טפחים אבל ריבוע הקרן הרי הוא ששה על ששה לפיכך יהא כל גובה ג"ח טפחים מחציתו כ"ט ויהא חוט של סיקרא בו' טפחים נשארות מן הסו"ב וזה לאחר אמה ממנו שכן אמרה המשנה בעולת העוף שדינה שתעשה למעלה כמו שנתבאר בו' מזבחים ואמרו עלה לכבש ופנה לסו"ב ובא לו לקרן דרומית מזרחית ומולק את ראשה כו' ואם עשאן למטה מרגליו אפי' אמה אחת כשרה לפי שכבר נתבאר שהעומד על כניסת הסו"ב יהיה בין רגליו ובין חוט של סיקרא שמפסיק חצי גובה של מזבח אמה אחת והואיל והענין במדות כמו שאמרנו הרי הוא מבוואר כי מה שאמר נמצא שלשים על שלשים הרי שלשים וב' טפחים על שלשים וב' טפחים לפי שלא כנס אלא ה' טפחים כמו שביארנו וכן אמר נמצאת כ"ח על כ"ח היינו כ"ח וד' טפחים על כ"ח וד' טפחים אלא שהוא לא מנה הטפחים לפי שהם פחות מאמה וכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה וזה המאמר קיים וכבר הלכנו בבאור מדות המזבח כפי מה שעלה בידינו מדברי המשנה והש"ס ותוספתא והנה אנו מתחילין לגמור המאמר בו: ב אחר שביארנו שהיסוד סו"ב בד' רוחות כמו שהקדמנו חזרו וחתכו אותו מב' צדדין עד שיהא סיבוב היסוד למזבח בצורה זו (ט) ומן הצורה הזאת יתבאר לך מה שזכר כאן ויתבאר לך שקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד וכבר נתבאר בה' מזבחים ששירי דמים כולם יש

שיירי הדם של חילוניות: יורדין. דרך אותן נקבים, ומתערכים בלחמת המים שצבורה, ומשם יולאין לנחל קדרון. ובעלי גנות היו קונים אותן מן הגזברים לזבל בהן את הקרקע: **ג באותו הקרן.** של מערכות דרומית: שבו יורדין לשיית. לחלל שתחת המזבח כנגד מקום הנסכים: וכבש היה לדרומו של מזבחה. כמין גשר משופע ועשוי מדרון שבו עולין ויורדין מן המזבח. שלא היה אפשר לעלות לו במעלות משום שאמר (שמות ט) ולא תעלה במעלות על מזבחי: שלשים ושתים. ארכו היה נתון מדרוס ללפון, ורחבו ממזרח למערב שש עשרה אמה: ורבוהה. כמין חלון חלול. ואמה על אמה היה, וכבש עלמו למערבו היה עומד: רבוהה. כמו נצובה, לשון נצוב לחות: נותנים פסולי חטאת העוף. שהיה שם עד שיצואו לדי נותר ואח"כ יולאו לזית השריפה: ד מבקעת בית ברם. היו מציאים אותן: מן הבתוליה. קרקע שלא חפרו שם מעולם: והפגימה. פוסלת בלזנים, בכ"ד דבר. ואפילו לא נפגמו בצרול: ומלבנים אותן. כסיד, פעמים בשנה: רבי אומר כו'. לא פליג אהנה קמא. אלא מוסף לומר דככל ערב שנת היו מקנחים אותן במפה מפני הדמים: לא היו סדין אותו מלזנים אותן כסיד פעמים מהדר, כשהיו מלזנים אותן כסיד פעמים בשנה, לא היו סדין אותן ככפות של בנאים שרגלים לסוד זו: ה וזבעות היו בצפוניו של מזבחה. לפי שלא היו כופתים את התמיד כדנתן במסכת תמיד. התקין יוחנן כהן גדול עשרים וארבע טבעות לעשרים וארבעה משמרות כהונה, והיו קבועות ברפעה עשויות כמין קשת שהיו מכניסים בהן לואר בהמה ששעת שחיטה ונועלים ראש הטבעת בלחץ. והיו ללפנו של מזבחה. לפי שקדשי קדשים שחיטתן בלפון: שמונה עמודים ננסים. עמודים של אבן נמוכין: ורביעין של ארז. חתיכות מרובעות של

דנגעים מ"ש סס: **ג ועל יסוד דרומי.** פי הר"ב שירי הדם של חילונות. לנאורה חטאות חילונות קאמר דהא בחטאות מיירי לעיל. וכן לשון זהרדא צפ"י מ"ב פ"ו דזבחים. וסס כתבתי דלאו דוקא: ויוצאין לנחל קדרון. כתב הר"ב ובעלי גנות היו קונים אותן מן הגזברים כו'. כדנתן צמ"ג פ"ה דיומא. וע"ש: **ג לשיית.** עיין מ"ש צמ"ג פ"ג דמעלה: וכבש היה לדרומו של מזבחה. דתניא ר' יהודה אומר ומעלותיהו פנות קדים (וחקאל מ"ג) כל פינות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין. כדליפין מים של שלמה. כמ"ש כבר צמ"ה פ"ד דיומא. וקאמר קרא [שתעמיד] כבש מעלותיו ברוח הראיה לפנות הימנה למזרח ותהא אותה הפנייה לימין ואין לך רוח ראיה לכך אלא דרום. פי' דזבחים דף ס"ב: שלשים ושתים. עיין בפרק בתרא מ"ב ומ"ש סס צמ"ד: רבוהה. כתב הר"ב כמין חלון חלול כו'. לא שהיה חלול שהיה נקוב והולך עד מעבר השני של הכבש וכמו המפולש. אלא שהיה כמו החלונות שגנינו צמ"ג פ"ה דתמיד. וע"ש. כי למה יהיה האורך לעשות החלול מפולש שהיה אז ארכו כרחב הכבש שהוא ט"ז אמה. דא"ל שכ"כ עופות יהיו נפסלים ביום א' עד שיטעך למקום גדול מה שיכילם. וגם יהיה טורח רב להוליאם. אחר שהיו מונחים בזיתר מכדי השעת הזרוע ויטעך לכלי [ולישנא דהיתה לו במערבו דייקא שלא היתה נראית כי אם במערבו] והקרוז אלי שלפיכך נשתנה הר"ש במקום הגוף. כמ"ש הר"ב. לפי שלא היה נצוב ממש. וגם עכשיו הוא מורכב משם ארובה ומשם נצוב. ואע"פ שגם הארובה מפולשת מעבר לעבר מ"מ אינה כמותל אלא בתקרה. כמ"ש הר"ב צמ"ה דב"ה. ומורה ההרכבה שאינו ממש נצוב שכותל ולענין המפולש. שהרי לא יתראה לארובה ממש ג"כ: ד וההיכל פעם אחת בפסח. כל הבנין גם יחד קורא היכל. עיין זה פ"ד ריש מתני' ו': בכפים ובפי"א בכפים. וי"ל שכן היתה גי'

הר"ב שכתב בכפות. ואע"ג שצמקרא הקף בל' נקיבה. כבר מלאנוהו בל' המשנה בל' זכר צמ"ד פ"ה דתמיד. וסס פירשתי צמ"ה. והרמב"ם צמ"ה שנקראת כפים. וגם בחבורו פ"א מה צמ"ה. העתיק כפים צמ"ה: ה וזבעות היו לצפוניו של מזבחה. כתב הר"ב לפי שלא היו כופתים את התמיד. עמ"ש צוה רפ"ד דתמיד: ששה פדרים של ד' ד'. ששה סדרים היו הטבעות צורה אחת וכל סדר ארבע טבעות שהן כ"ד. וי"א ד' סדרים היו של שש טבעות שהן נמי כ"ד. הר"ב: וע"ז. כלומר בלחמת מקום. הר"ב: [שמנה עמודים - עיין לקמן ד"ה על שלחנות כו': ורביעין של ארז כו'. עמ"ש צוה צמ"ה תמיד

פירוש המשניות להרמב"ם

מהם שנשפכין על יסוד מערבי ויש מהם שנשפכים על יסוד דרומי לפיכך נתן ה"ב נקבים בקרן מערבי דרומי מן היסוד כמו שביארנו בצורה זו ודע שהסובב נקרא סובב לפי שהוא סובב המזבח בד' רוחות גמורות בהיפך היסוד: **ג** כבר זכרנו פעמים שיתין נקראים הנקבים שנגרר מהם יינות נסכים והם מתקבצין ג"כ במקום אחד תחת הארץ יקרא שית וכבש הוא המעלה שעולים עליו למזבח לפי שאין בו מעלות שנא' לא תעלה במעלות על מזבחי אבל יורד ומתמעט ועולין בו כדרך שעולין בהר וצורתו דומה לצורה שקורין בעלי הנדסא ובלשון ערבי אלמנשור בשוה והיה אורך שיפועו ל"ב אמה ואורך משיחת שטחו בארץ ל' אמה ורוחבו י"ו אמה כמו שזכרנו והוה היא צורתה (י) וכשתרצה לציירו בשכלך לגמרי תחשוב אותו בעורה לדרום המזבח ויהיה המרחק שמחזיק העורה מצפון לדרום ל' אמה וממזרח למערב י"ו אמה ואם תמשוך חוט מקצתו הסמוך לקרקע עד ראשו

שאצל קרנות המזבח יהיה ל"ב ואני הרבתי לדבר עליו יותר מן הראוי אמרו בהש"ס ב' כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונים ליסוד ולסובב מובדלין מן המזבח כמלא נימא ומ"ש ורבוהה היתה למערבו ר"ל מערב הכבש היתה בכבש עצמה גומא שמשליכין בה פסולי חטאת העוף אמר בתוספתא דזבחים חלון היתה שם במערבה של כבש אמה על אמה ורבוהה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת עד שתעובר צורתם ויוצא לבית השריפה: ד לפי שזכר שהיו מנגבים אותו במפה אמר שהפנים שמחמתו אסור להחליקו בכלי החלוקה והיא רדידה של ברזל שמחלקין בה הבנאין הכותלין ונקראת כפים מיראה שמא יגע הברזל באבני המזבח ואח"כ הגיד הרחקת השם יתברך לו ההרחקה הזאת הגדולה ואמר שהברזל וכו': ה כבר ביארנו במסכת תמיד שאלו הטבעות הן שעשה יוחנן כ"ג קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה. ואונקיות המזלגות. ושולחנות של

משנה ו
מתני' הכיור היה בין האולם כ"ו ענין זה בובחים נט.
תי"ט
ד"ה ומשך כלפי הדרום שלא היה עומד באצבע ביתנים כ"ו וכ"כ רש"י בפ' תשא פי"ח ע"ש והיא מש"ה דובחים נט.
משנה ז
מתני' פתחו של אולם עירובין ב' וה' מלתראות שם ג.
משנה ח
מתני' ורואין את העטרות פירוש כעין כיפות מוהבות שעושים בחלונות. כ"כ תוס' גטין ד' ד"ה עטרות כ"ו בשם האוננים: גפן של זהב כ"ו תמיד כ"ו. חולין ז: ונמנו עלים ג' מאות כהנים במשב"ג וכן בחולין ז: ובתמיד כ"ו. איתא ונמנו עלים שלש מאות כהנים לפנותה:

פ"ג מ"ה: וש"לשה סדרים היה לכל אחד ואחד. של הרביעין. כתב הראב"ה וז"ל פי' (בגמ) [ל"ג בג'] הדרין קבועים האונקליות למורה. לנפון ולדרום אבל לא ללד מערב שלא יפכו המפשיטים אחוריהן לקדש הקדשים. עכ"ל: ע"ל שלחנות של שיש שבין העמודים. [ל' הראב"ה. פי' שבין המזבח ולעמודים. ונראה שלא היו העמודים וכן השלחנות. מסודרים זה אלל זה. ארבע שורות של ב' מ' מסודרין זה אחר זה. כזה. אלא כל דמזרח למערב עמודים ח'. שלחנות שמה. עכ"ל] וכתב הר"ב שעליהן מדיחין הקרבים. עמ"ס זה ב"מ פ"ג דתמיד: ו ומשך כלפי הדרום. שלא היה עומד בלמעט צינתיס אלא כעין האולם ולמזבח. הר"ב: וש"לחה. פירשתי בפרק דלעיל מ"ג: ורובד. כתב הר"ב כמו מוקף רובדים של אבן. בפי"ק מ"ח. על הרובד ה"ל שבעורה. מ"ג פי"ד דיומא. וק"ל דלא נקט הרישא על הרובד הרביעי שזה"כ: ז מלתראות. של מילה. פי' הר"ב של אילן כ"ו. ולא הוה משום לא תטע לך אסרה כל ע"ן. כמ"ס במשנה ג' פי"ק דתמיד. וכן בסוף מילתין. דלא אסרה תורה אלא דומיא דנטיעת עץ שהוא בולט. וזהו שהרמב"ם צ"ל מהל' ב"ה כתב ואין צונין בו עץ בולט כלל: ח ובל"נסות. פי' הר"ב במשנה ג' פי"ב דר"ה: ש"ל ארז היו קבועים בו. לא קבועים ממש קאמר צנין אלא קבועים בעלמא בלא צנין דאל"כ קעבר על לא תטע לך כל עץ דלעיל. הכ"מ פ"א מהל' ב"ה ועיין לקמן: ש"לא יבעטו. פי' הר"ב שלא יפו והיו כ"ו סומכות כ"ו ענין שקורין אונגר שתי"ל. לשון הראב"ה ז"ל ה"ה: בתקרות האולם. ותולות למטה צאולם שאחזין בהן פרחי כהונה מפסגין ועולין כ"ו הר"ב: גפן ש"ל זהב בו. עשו לורת גפן של זהב על פתחו של היכל להחברך גפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו

ארז על העמודים: ואונקליות. כעין מזלגות אלגני"ש בלע"ז: היו קבועין. בנותן רביעין של ארז. ותולין בהן הצהמה: וש"לשה פדרים. של אונקליות זו למעלה מזו היו בכל חתיכת עץ. לתלות בהמה גדולה או קטנה: ע"ל שלחנות של שיש. שעליהן מדיחין הקרבים. לפי שהשיש מקרר ומלנן וסומר הבשר שלא יסריח: ו הכי גרסינן. רוס מעלה ח"י אמה ושלחה אמה. אמה אמה ורובד שלש. אמה אמה ורובד שלש. העליונה אמה אמה ורובד ארבע. ר' יהודה אומר העליונה אמה אמה ורובד חמש. כך כתב רבי ברוך שמלא בנטוסחאות ישנות מדויקות. והכי פירשה. רוב. גובה המעלה. ח"י אמה. כמו שהיו כולן: וש"לחה. דהיינו משך רוחב המעלה. שזהו מדרך הרגל. היה אמה. ומעלה שניה ושלשית. כל אחת היה שלחה חצי אמה. והיינו אמה אמה דקנתי: ורובד שלש אמות. ורובד דקנתי. היינו שורה של רלפה. כמו מוקף רובדים של אבן. על הרובד הרביעי שבעורה. לפי שהרלפה היתה רחבה בלא מעלה. ומשום הכי לא אמר שלחה שלש. אלא רובד שלש. כלומר שורת הרלפה: ואמה אמה. כלומר מעלה חמישית וששית. כל אחת היה שלחה אמה: ורובד שלש מעלה שניעית היה רחבה שלש אמות: העליונה אמה אמה ורובד ארבע. פירוש. המעלה העליונה שהיא המעלה של שתיים עשרה לאחר ארבע מעלות שהיה לכל אחת אמה. המעלה העליונה היתה רחבה ארבע אמות עד האולם. נמלא כל המעלות תשע עשרה אמות מן הראשונה עד האולם. ושלש אמות רוחב של רלפה חלקה היה מן המזבח עד תחילת המעלות. הרי עשרים ושתיים אמות בין האולם ולמזבח: ר' יהודה אומר העליונה רובד חמש. עד האולם. דסבר לטוף שתי אמות של מזבח מתחילת המעלות: ז חמש אמלתראות. קורות

מזויירות ומכויירות: ש"ל מילת. של אילן שגדלים בו עפלים שקרוין מילין. כדאמרין בגיטין [דף יט] חיישין שמא צמי מילין כתבו: התחתונה. הקורה התחתונה מושכת על משקוף הפתח לרחבו של פתח שהוא רחב עשרים אמה. והקורה עודפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה. נמלא ארכה עשרים ושתיים. וקורה שניה שלמעלה הימנה עודפת על הראשונה אמה מזה ואמה מזה. נמלא ארכה עשרים וארבעה. והשלישית עשרים ושש. והרביעית עשרים ושמונה. וחמישית שלשים: ונדבך. שורה. כמו נדבכים די אבן גלל [שולחן] ב' בין ב"ל אחת ואחת. חמש קורות אלו לא היו נוגעות זו בזו. אלא שורה של צנין של אבנים היתה בין זו לזו: ח ש"לא יבעטו. שלא יפו הכתלים ליפול מחמת גובהן. והיו הכלונסות הללו הנמשכים מכותל זה לכותל זה סומכים שני הכתלים שלא יפלו: ורואין את העמרות. שצחלונות של היכל: ב"ל מי שהוא מתנדב. וזה להיכל ורובה שהיה עלמו שהתנדב יתנוהו כהיכל לפי שהיה כולו מנופה וזה. היה עושה מאותו זהב שמתנדב דמות גרניר או עלה או אשכול ותולה בה: ונמנו ע"ייה שלש מאות כהנים. מטנדב הוה מרובה שהיה בה. הולרכו שלש

פירוש המשניות להרמב"ם

דמיונות שקורין לה הבנאים בלשון ערבי מקרנ"ן ואומר במערב מקרבין וכבר זכרנו זה בעירובין וחכמים קורין אותה מלתרא והקבוץ בלשון המשנה מלתראות ומילת הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח הזה או שם לבניין ההוא הנקרא מקרבין ואמר עוד שהמערבה של אבנים היתה בון כל מלתרא ומלתרא ואע"פ שכל אחת עודפת באורך כמו שאצייר עכשיו היתה גם כן כל אחת יוצאת על האחרת ולא היו כולם בשטח אחד עד שהם מגיעות לפתח כמין דבר בולטת כמו שהוא מפורסם בבנינים הגדולים וזו היא הצורה. (יב): ח כדי שלא יבעט. פירוש כדי שלא יטה הכותל באמצע לרוב גובהו. ולפיכך עשו משענות נמשכין מן כותל האולם עד כותל ההיכל שישען כל אחד משתייהן על חבירו ועשו צורת גפן של זהב על פתחו של היכל להתברך

שיש היו שם והם ח' וידוע מתוך שהקדמנו בסדר זה שכל קרבות הציבור קדשי קדשים שחיתתן בצפון ולפיכך קבועות הטבעות בצפון וכן בית המטבחים: ו אלו הי"ב מעלות כבר ציירנו אותם ודברנו עליהם במקומותם אחר כך אמר שהכותל האולם היה בנויה כסדר הזה והוא שאמה א' מגובה הכותל לארכו היה חלק ושוה כשאר הכתלים ג"כ בנין בולט מהכותל כגון כצוצרה גבהו ג' אמות אח"כ מרחיק אמה ג"כ ויוצא בנין והוא הנקרא רובד וכן כל בנינו אמה ורובד שלש וכאילו הוא אומר אמה כותל ורובד שלשה מרחיק אמה בכותל ורובד שלשה עד שהיו אלו בולטין כצוצרות וכצוצרה העליונה היתה בו ד' אמות וכן היה טובב ההיכל כמו שיתבאר בפ' זה לפיכך היתה צורת הכותל כן (יא): ז מלתרא הקורה המפותחת שבה חופרין צורות

תוספות ראשון לציון
פרק ד
משנה א
מתני' פתחו של היכל
כו' ערובין ב.
משנה ב
תי"ט ד"ה לשער
הגדול כו' קרב לגבי
דהינא ואידהן במסכת
שבועות כו' (דף מ"ז:)

מאות כהנים לטלטלה ולפנותה ממקום למקום. וזה אחד מן המקומות שדרכו חכמים לשון הצדק, דלאו דוקא שלש מאות כהנים, ולא נתיבין ר' אליעזר ברבי דרוק אלא להודיע שזה הרבה התנדבו סם:

א פתחו של היכל. שתים בפנים. בעובי הכותל שלפני פנים: ושתים בחוץ. בעובי שכלפי החוץ.

שעובי של כותל ההיכל היה שש אמות, ולסוף אמה חילוניה של עובי הכותל היו הדלתות החילוניות אחד לימין הפתח ואחד לשמאלו, כל דלת מן רחבה חמש אמות, וכשהיו נעולות היו נוגעות זו בזו וסותמות רוחב חלל הפתח שרצבו עקר אמות, וכשהיו נפתחות לד פנים מכסות חמש אמות של עובי הכותל. ושתים דלתות אחרות כמדות אלו היו קבועות בסוף עובי הכותל לד פנים, וכשהן נפתחות מכסות חמש אמות מפה וחסם אמות מפה מרוחב כותל ההיכל בפנים, ושם לא היה הכותל טוח בזבה כמו שאר הבית, לפי שלא היה נראה: אצטרמיטה. לוחות של פרקים מחוברות על ידי חוליות, והן נפתחות. וכשרואה נכפפות ונכפלות זו על זו. כך היו כל הדלתות הללו בין שלפנים בין שלחוץ מחוברות על ידי חוליות, ולסוף חצי אמה של עובי הכותל היו קבועות, בין הדלתות שפנים בין אותן שחוץ, וחמש אמות של עובי הכותל מפסיקות בין הדלתות החילוניות לדלתות הפנימיות. וכל דלת היה חמש אמות מחובר משתי לוחות, כל לוח שתי אמות ומחלה, וכשנפתח הדלת החיון לד פנים היה חלוי נכפף ונכפל זה על זה, ומכסה מעובי הכותל אמתים וחצי, וכן הדלת הקבוע בפנים כשנפתח לד חוץ היה אף הוא נכפף ונכפל ומכסה האמתים וחצי ששאריו מעובי הכותל: שנאמר ושתים דלתות דלתות שתיים. אלמא כל דלת ולת היה חלוקה לשתיים: ב ושני פשפשיין. שני פתחים קטנים אחד מימין שער הגדול של היכל ואחד משמאלו, רחוקים קלת מן השער. אותו שדרכו כתיב סגור יהיה לא יפתח, בשל

שהוא מפורסם בכתוב. הרמב"ם: ומודעה ע"ג בלונפות ש"א ארו. כעין דלית של גפן מגביהין אותה ע"ג עמודין של ארו דלא עברו אלא חטע לך אשרה כל עץ דזה אינו בנין. המפרש למסכת תמיד בפ"ג דף כ"ט ועיין לעיל: כ"א מי שהוא מתנדב. פירש הר"ב להיכל ורואה שהזהב עלמו שהתנדב יתנוהו כהיכל כו'. וז"ל הרמב"ם וכל מתנדב זהב להיכל ר"ל להוליא הזהב בעלמו בתפארת ההיכל. לפי שהיה כו' ע"כ. ויראה לי שהיה עושה עלה או גרגיר. ותלכו בגפן. ולשעה שהיו לריבין לזהב לבדק ההיכל היו לוקחין מכאן ומהתכין אותו לעשות ממנו מה שצריך כהיכל עלמו: ונמנו ע"ייה ג' מאות כהנים. פי' הר"ב לטלטלה ולפנותה ממקום למקום. וז"ל הר"ש לפנותה ולפרק משוי גרגירים ואשכולות שתלו עליה ע"כ. ומ"ש הר"ב דלאו דוקא שלש מאות כהנים. דאם היתה טעונה כל כך שצריכה שלשה מאות כהנים לפנות. תשבר. וכל כך לא היו ממתינין.

ב היכל ה' גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל ומודלה על גבי בלונפות כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכול מביא ותולה בה אמר רבי אליעזר ברבי צדוק מעשה היה ונמנו עליה שלש מאות כהנים:

פרק ד

א פתחו של היכל גבהו עשרים אמה ורחבו עשר אמות וארבע דלתות היו לו שתים בפנים ושתים בחוץ שנאמר (יחזקאל מ"א) שתים דלתות להיכל ולקדש החיצונות נפתחות לתוך הפתח לבסות עוביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לבסות אחר הדלתות שכל הבית מוח בזהב חוץ מאחר הדלתות רבי יהודה אומר בתוך הפתח היו עומדות וכמין איצטרמיטה היו ונקפלות לאחוריהן אלו שני אמות ומחצה ואלו שני אמות ומחצה חצי אמה מוזה מכאן וחצי אמה מוזה מכאן שנאמר (יחזקאל מ"א) ושתים דלתות לדלתות שתיים מוסבות דלתות שתיים לדלת אחת ושתים דלתות לדלת אחת: ב ושני פשפשיין היו לו לשער הגדול אחד בצפון ואחד בדרום שברדום לא נכנס בו אדם מעולם ועליו הוא מפורש על ידי יחזקאל שנאמר (יחזקאל מ"ד) ויאמר אלי ה' השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש

המפרש לתמיד פ"ב:
א היכל. כתב רמב"ם צפרק תפלת השער ירושלמי היכל שמסס כלכלה יולאה לעולם בתפלה של כ"ג ציה"כ. עוד שם דביר על שם ודבר ה' מירושלים וא"ד למען אחי ורעי אדברה נא שלום וגו' (תהלים קכ"ד) עכ"ד. וצירושלמי שלפנינו גירסא אחרת: שנאמר שתיים דלתות דהיכל וקדש. להיכל כלפי חוץ. ולקדש כלפי פנים. הר"ש: שתיים מוסבות דלתות. שנקפלות כמו שנקפלות הדלתות המחולקות. הרמב"ם: **ב לשער הגדול.** צערך שני פשפשיין. שצדויו נקרא הוא הגדול ולא צערך שאר שערים. שהרי שנינו בפ"ג כל הפתחים והשערים שהיו שם גובהן כ' אמה ורחבן י' אמות. חוץ משל אולם ושל אולם גדול מזה דתתן בס"פ דלעיל [אבל עכשיו מלאתי שכתב הראב"ה. ומפני גודל קדושת ההיכל נקרא שער הגדול. כדאמר (דברים ה) והגהר הגדול נהר פרת וגו' קרב לגבי דיהנא ואידהן במסכת שבועות (דף מ"ז) וגם בספרי פרשת ואלה הדברים. מפורש והגהר הגדול וכי גדול הוא. ואין לומר שמפני הפשפשיין נקרא [הגדול] שהרי שער נקטור נמי הוא ליה שני פשפשיין. וכו' הפשפשיין היו רחוקים מן שער הגדול כדאמר בזו כנסם לתא והתאים היו מחוץ לחומת ההיכל כדחשיב התא שם וכותל ההיכל כדפירש לעיל עכ"ל: ופתח את הפשפש ונכנס דהתא

פירוש המשניות להרמב"ם

מהם היה מפורקת והיא נקפלת לשנים כגון דבר פלוני ודימה אותו לצורה מפורסמת אצלם והיו הארבע דלתות נפתחות לפנים מן הפתח כן ולפי שכל דלת מהן נקפלת לב' כגון המפורסמות אצלינו היום לכל הבתים היו בו אמתים וחצי וכן באחרים שבפנים כמו שיתבאר בצורה זו (יג) והאמה הנשארת מעובי הכותל היתה מוזה של חצי אמה ומוזה של חצי אמה מבחוץ וכל זה בעוביו של כותל הפתח אחר כך הביא ראייה על זה שכל דלת מהד' היתה מתחלקת לשנים ומחוברות לחוליות די שתהא נקפלת מפסוק זה ממה שאמר שתיים לדלת אחת ושתים דלתות לאחרת ומה שאמר ב הנני מציייר עכשיו ההיכל כולו עם האולם ואכתוב מדותיו באורך וברוחב כמו שיתבאר בפ' הזה ומן הצורה הזאת יתבאר לך כל מה שזכר מן הביאה לפשפש ההיכל ועוביו והילוכו בעובי הכותל כמו שאומר רבי יהודה וזלת זה

כגפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו שהוא מפורסם בכתוב וכן מתנדב זהב להיכל ר"ל להוציא הזהב בעצמו בתפארת ההיכל לפי שהיה כולה מצופה זהב עושה מאותו השיעור שמתנדב דמות עלה או גרגיר או אשכול ותולין אותו ומה שאומר שלש מאות כהנים הוא דרך גוזמא אבל ר"ל בזה היו מתקבצים עליה רבים וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכהנים רבים לטלטלה וזו היא שדברו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים כמו שאמרנו בפ' שני ממדות:

פרק רביעי עוד יתבאר בפ' הזה שעוביו של כותל ההיכל היה משש אמות וכבר אמר שרחבו של פתח י' אמות לפיכך כשהיו לו ב' דלתות בכל דלת ה' אמות כשיפתחו ב' הדלתות לפנים יתכסה עובי הכותל וישאר ממנו אמה וכן השני דלתות הפנימים חוזרות אל פני הבית ונקפלות אל הכותל כלפנים מתכסה מה שאחורי הדלתות ואמר ר' יהודה שכל דלת

ומהתא להיב. אפרס במתני דלקמן: ג' חמשה עשר בצפון. כתב הר"צ לקמן בפרקין כי חשיב מלפון לדרום ע"י אמה קמני כותל המסכה כו'. ולאו למימרא דעובי כותל כו' אלא עובי הכותל עם החלל שבניו ובין הכותל השני הוא מונה. ועיין בפ"י הר"צ רפ"ד דב"ב. וכתב הרמב"ם. ואל יעטר שקרא אותם כותל ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל. אח"כ חזר וקראם כולם תאים. לפי שהרחקה שיש בין שתי הכתלים הוא התא וכולם תאים וכו' [לא היה כותל סתום וכו']. ולקטת התאים היו שמות. כגון שקרא השורה התחונה מהם מסיבה וזית הורדת המים. ע"כ. ואשתומם על המראה. מאין נפלה האורה אל כל התאים הללו הפנימיים. ובשאלה להיכל היו החלונות למעלה מגני התאים שהשלה שורות תאים לא היו מניעים לרימו של היכל. משא"כ בתאים עלמין דקשיא ודאי. אבל לפירש"י שאכתוב בסוף המשנה נחא. שאפשר שהמסכה לא היתה מקורה כלל וממנה נפלה האורה אל התאים דרך חלונות הפתוחים לשם. והמסכה יבין זה מתוך פירש"י שאכתוב לקמן בס"ד. ומ"מ גם לפי הרמב"ם מלאחי להן אור שיפול ממעל בדרך ארצות שהיו זו על זו. שכן שנינו ג"כ ארצות זו ע"ג זו במשנה ד' פ"י דאהלות: וש"ש פתחים היו א"כ אחד אחד ואחד כו'. לאו לכוין קאמר שהרי אותן שצחון שאין

להם עוד חולה להן שום תא לא יהיה להן פתח אל עבר החולה לשום תא. כיון שאין תא עוד חולה לו. אלא לאותן שיש להם תאים משני עבריהם מימין ומשמאל. ח"י"ל שהיה גם לאותן שמצחון פתחים אל העזרה. וגמלא שלכוון שלשה פתחים. אלא שאין פתחי כולם פתוחים לתאים ממש. וכמו כן ל"ל בדיוטות העליונות שכוון לא היה להן פתחים לתאים על גבם שהרי אין תאים

עליהם אלא ח"כ שנאמר ג"כ שהיה להן פתחים על גגותיהן ובסמוך י' להוכיח כפירוש הראשון: ובקרו מורחית צפונית היו הי פתחים וכו' ואחד פ"שפ"ש. פירש הר"צ לתא שיש בו הפשפש הלפוני שצארתו תא נכנסים להיכל וסתם מתני כרבנן כו'. וז"ל הרמב"ם. ומ"ש וכן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו הפשפש הלפוני שבו נכנסים להיכל. וזהו הפתח שהיה [בדרומן] של תא שהיה לו חמשה פתחים והתא הזה הוא היה בצורה אלמנטית מהתאים. והוא ש"ע"ג המסכה ע"כ. ופי' שורה אלמנטית היינו ממטה למעלה ולא בשורות שזו אל זו. וכן מבואר בחבורו פ"ד מהל' ב"ה שקורא לג' שורות שזו על זו דיוטאות. וכתב ובקרו מורחית לפונית בתא שבדיוטא האלמנטית וכו' ולהעמיד פירושה של הר"צ והרמב"ם לריכס אלו לכנוס בכמה דוחקים דמדפירשו שהתא הזה הוא היה בצורה אלמנטית מהתאים כו'. מוכח דס"ל כדברי הראב"ד בפ"ד מהל' ב"ה בהשגה שעל ורובד על גבה כו'. שכתב שם שהתא שבדיוטא התחונה הוא כנגד האוטם ההיכל שהיה שם אמות ואע"פ שזה אמר להשיג על פי הרמב"ם ברובד על גבה. מ"מ צענין הזה שדיוטא התחונה שמן התאים היא כנגד האוטם. מוכח מתוך פי' הרמב"ם שמפרש בכאן שהתא הזה הוא דיוטא האלמנטית. שגם הוא סובר כן. דאלת"ה אלא שדיוטא תחונה עלמה על האוטם היא ח"כ הפשפש וההיכל שיש לדיוטא התחונה. והיאך שנינו שמן התא שבדיוטא האלמנטית י' שני פתחים אחד לפשפש ואחד להיכל אלא ח"כ שנאמר שגם בדיוטא האלמנטית קורא [גם] כן פשפש לתא שעל התא שבו הפשפש על שם אותו שתחתיו ושגם ממנו נכנסים להיכל דרך כולם שהיה מוגח באתו פשפש. וכן בהיכל ג"כ מוגח כולם כדי לעלות שם. ואולי זה דומה לענין שנאמר באחו [מלכים ב' ט"ז] ואת מבוא המלך החיזונה הסב בית ה' מפני מלך אשור. ופירש"י שמה יעטרך להחבא ויברח בהלנע. ע"כ. אבל זה דוחק לכן נראה יותר שצברתן של הרמב"ם והר"צ ג"כ שדיוטא התחונה היתה כנגד האוטם. וח"כ פשפש שנינו כאן ולעיל בדיוטא האלמנטית היא והנה אע"פ שאין לנו מוכרחים לכנוס בדוחק הזה דרך הסולמות כאמור שהעמדנו הדיוטא האלמנטית בשעורם על האוטם וזהו לקרקעית ההיכל. הנה גם כזה י' דוחק. כמ"ש לקמן משנה ו' בס"ד. שנית. מדקאמר ח' לתא מן הימין שמעינן שאינה ממש צקרון שהרי י' עוד תא אל ימינה וח"כ למה קמני צקרון. וזהו אפרס לתרץ שלפי שאין אל התא שזימינה שום פתח לימין שלה וכבר שנינו ו' פתחים כו' אחד אל הימין כו' כלפי הא שייך שפיר למתני ובקרו על אותו תא שיש לו ג"כ תא אחר לימינה ושפתחה אלו. דהא במספר מפקד פתחים אכן קיימינן. ואין עוד תא צקרון שהיה לו ג"כ ג' פתחים. וזה מוכיח פירוש הראשון שכתבתי לעיל שאין לתא החיוני ג' פתחים. שלשית. ואל למסכה היינו שתחתיו קשה דלפי זה היה יכול לשנות ובדיוטא האלמנטית לכל

עתיד. ומסתמא כך היה צבית עולמים: ופתח את הפשפש ונכנס משם פ"תא. והיא לשכה אחת הפתוחה להיכל. ומן התא נכנס להיכל. והואך בחלל ההיכל עד השער הגדול שצסוף עובי הכותל מצפנים. ופתחו וזאל לו אל שער השני שצסוף עובי הכותל מצחון ועומד צפנים ופותחו: רבי יהודה אומר בתוך עוביו ש"ל בות"ה היה מואדך. קסבר דמן התא לא היה נכנס להיכל. אלא מן התא היה מהלך בתוך עוביו של כותל עד שנמלא עומד בין שני השערים. ופותח את דלתות של שער החיוני מצפנים. ודלתות של שער הפנימי מצחון: ג' תאים. לשכות: חמשה עשר בצפון. לקמן בפרקין כי חשיב מלפון לדרום שבצפנים אמה. קא תני כותל המסיבה חמש. והמסיבה שלש. כותל התא חמש. והתא שש. וכותל ההיכל שש. וכנגדן קחשיב דרום. ולאו למימרא דעובי כותל המסיבה ועובי כותל התא ועובי כותל ההיכל שלגד לפון היה כן. אלא עובי הכותל עם החלל שבניו ובין הכותל השני הוא מונה. ובחמש של כותל המסיבה ושלש של מסיבה וחמש של כותל התא ושש של התא ושש של כותל ההיכל. ככל אחד מאלו החמשה היתה לשכה אחת דהיינו תא. הרי חמשה תאים בצפון. וכנגדן דרום. ועל אלו החמשה היו צנוין חמשה אחרים. ועוד חמשה על גביהן. הרי חמשה עשר תאים ללפון וחמשה עשר

לדרום. וכן במערב קחשיב לקמן בפרקין כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש. ככל אחד מהם היה לשכה. שלא היה הכותל עב שש אלא הכותל עם התא שבו היה שש. והתא [האחר] שחולה לו היה שש. וכותל התא האחר שחון להם עם התא שבו היה חמש. הרי שלש לשכות.

עליהם אלא ח"כ שנאמר ג"כ שהיה להן פתחים על גגותיהן ובסמוך י' להוכיח כפירוש הראשון: ובקרו מורחית צפונית היו הי פתחים וכו' ואחד פ"שפ"ש. פירש הר"צ לתא שיש בו הפשפש הלפוני שצארתו תא נכנסים להיכל וסתם מתני כרבנן כו'. וז"ל הרמב"ם. ומ"ש וכן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו הפשפש הלפוני שבו נכנסים להיכל. וזהו הפתח שהיה [בדרומן] של תא שהיה לו חמשה פתחים והתא הזה הוא היה בצורה אלמנטית מהתאים. והוא ש"ע"ג המסכה ע"כ. ופי' שורה אלמנטית היינו ממטה למעלה ולא בשורות שזו אל זו. וכן מבואר בחבורו פ"ד מהל' ב"ה שקורא לג' שורות שזו על זו דיוטאות. וכתב ובקרו מורחית לפונית בתא שבדיוטא האלמנטית וכו' ולהעמיד פירושה של הר"צ והרמב"ם לריכס אלו לכנוס בכמה דוחקים דמדפירשו שהתא הזה הוא היה בצורה אלמנטית מהתאים כו'. מוכח דס"ל כדברי הראב"ד בפ"ד מהל' ב"ה בהשגה שעל ורובד על גבה כו'. שכתב שם שהתא שבדיוטא התחונה הוא כנגד האוטם ההיכל שהיה שם אמות ואע"פ שזה אמר להשיג על פי הרמב"ם ברובד על גבה. מ"מ צענין הזה שדיוטא התחונה שמן התאים היא כנגד האוטם. מוכח מתוך פי' הרמב"ם שמפרש בכאן שהתא הזה הוא דיוטא האלמנטית. שגם הוא סובר כן. דאלת"ה אלא שדיוטא תחונה עלמה על האוטם היא ח"כ הפשפש וההיכל שיש לדיוטא התחונה. והיאך שנינו שמן התא שבדיוטא האלמנטית י' שני פתחים אחד לפשפש ואחד להיכל אלא ח"כ שנאמר שגם בדיוטא האלמנטית קורא [גם] כן פשפש לתא שעל התא שבו הפשפש על שם אותו שתחתיו ושגם ממנו נכנסים להיכל דרך כולם שהיה מוגח באתו פשפש. וכן בהיכל ג"כ מוגח כולם כדי לעלות שם. ואולי זה דומה לענין שנאמר באחו [מלכים ב' ט"ז] ואת מבוא המלך החיזונה הסב בית ה' מפני מלך אשור. ופירש"י שמה יעטרך להחבא ויברח בהלנע. ע"כ. אבל זה דוחק לכן נראה יותר שצברתן של הרמב"ם והר"צ ג"כ שדיוטא התחונה היתה כנגד האוטם. וח"כ פשפש שנינו כאן ולעיל בדיוטא האלמנטית היא והנה אע"פ שאין לנו מוכרחים לכנוס בדוחק הזה דרך הסולמות כאמור שהעמדנו הדיוטא האלמנטית בשעורם על האוטם וזהו לקרקעית ההיכל. הנה גם כזה י' דוחק. כמ"ש לקמן משנה ו' בס"ד. שנית. מדקאמר ח' לתא מן הימין שמעינן שאינה ממש צקרון שהרי י' עוד תא אל ימינה וח"כ למה קמני צקרון. וזהו אפרס לתרץ שלפי שאין אל התא שזימינה שום פתח לימין שלה וכבר שנינו ו' פתחים כו' אחד אל הימין כו' כלפי הא שייך שפיר למתני ובקרו על אותו תא שיש לו ג"כ תא אחר לימינה ושפתחה אלו. דהא במספר מפקד פתחים אכן קיימינן. ואין עוד תא צקרון שהיה לו ג"כ ג' פתחים. וזה מוכיח פירוש הראשון שכתבתי לעיל שאין לתא החיוני ג' פתחים. שלשית. ואל למסכה היינו שתחתיו קשה דלפי זה היה יכול לשנות ובדיוטא האלמנטית לכל

פירוש המשניות להרמב"ם

גבם עד שהיו שלש שורות של תאים וכן צורתם (טו) וכיוצא בו היה בדרום ואל יעטרך שקרא אותם כותל מסכה ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל ואח"כ חזר וקראם כולם תאים לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא וכולם תאים אבל כותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כותלים וביניהם הרחקה כמו שצייירו ולקצת התאים היו

מאשר יזכור בפ' זה וזו היא צורתו (יד): ג' כבר אמרנו בתמיד שתא נקראת ההרחקה שיש בין שתי הכתלים וכשתסתכל בצורת ההיכל שצייירו תמצא בצפון חמשה הרחקות והם כותל מסכה ומסכה וכותל התא והתא וכותל ההיכל וכמותם בדרום לפיכך אמר שעל אלו החמשה הרחקות היו חמשה תאים ועל חמשה תאים שניים והוא מ"ש חמשה על גבי חמשה וחמשה על

בנויות על גבי אלו השלש, ושתיים על גביהן, הרי שמונה תאים למערב: ואחד לפשפש. לתא שיש בו הפשפש הלפוני שבאותו תא נכנסים להיכל. וסתם מתניתין כרבנן דאמרי לעיל נכנס לתא ומן התא להיכל. דלא כר' יהודה דאמר בתוך עביו של כותל היה מהלך: ד' התחתונה חמש. מחוץ לכותל המסיבה שהוא הכותל החיצון של הקודש היו י' עינים, דהיינו גזוזטראות מקיפים את הבית משלש רוחות מערב לפון ודרום, והיו הי' עינים הללו תחתיים שניים ושלישים. הי' עיני התחתונה חמש בצלמה רחבה, והרובד שעליה דהיינו התקרה שעל התחתונה שהיא הרלפה של התיכונה, שש בצלמה רחבה, לפי שכותל המסיבה היה הולך ומיזר כלפי מעלה, וכשהגיע אל הרובד שעל גבי התחתונה היה נכנס לפניו אמה אחת, ועל אותה אמה הבולטת היו נחויים קורות הי' עיני, נמלאת הי' עיני התיכונה רחבה אמה אחת יותר מן התחתונה, דהיינו אותה אמה שנכנס הכותל לפניו, וכן כשמגיע לרובד שעל גבי התיכונה שהיא הרלפה של שלישית, היה הכותל מיזר ונכנס לפניו אמה אחת, כדי שיגיע ראש הקורה על אותה אמה, שכותל התיכונה בולט ויולא לחוץ יותר מכותל העליונה, ונמלאת הי' עיני העליונה רחבה אמה יותר מן התיכונה ושתי אמות יותר מן התחתונה, וזהו שנאמר (מלכים א' ו') כי מגרעות נתן לבית חוליה לבתיה אחוז בקירות הבית, כלומר היה

ואחד לפשפש ואחד להיכל: ד' התחתונה חמשה ורובד ששה והאמצעית ששה ורובד שבע והעליונה שבע שנאמר (מלכים א' ו') היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכונה ו' באמה רחבה

א' ד' פתחים. רביעית. ואחד לפשפש ואחד להיכל ודאי שאין מן התא דביה אכן קיימין שום פתח פתוח מגופו אל ההיכל שהרי התא שיש בו הפשפש מפסיק. אלא דתנא קחשיב כל הפתחים שממנו עד ההיכל ומיחס את כוונן אליו אחר שממנו היו יכולין ללכת עד ההיכל עלמנו דרך כל הפתחים הללו. וא"כ תקשה שהרי יש עוד צ' הרחקות שנקראו תאים הא' צ"ן התא שיש בו הפשפש לתא זה שעל המסבה. והוא הנקרא כותל תא. והשניה צ"ן התא שיש בו הפשפש להיכל. והוא הנקרא כותל היכל. ואמאי לא קא חשיב נמי לפתחים הללו. ואפשר דלא קא חשיב אלא הפשפש וההיכל שלכולם בשם מיוחד יקרא ומפני חשיבותיהו קא מני לפתחים דידהו.

ולא לאיך. וכל זה דוחק שכיון שזיכר למנין. רבותא הו' להרבות במנין ולחשוב עוד אלו השני פתחים ולהו' שבעה. ואפשר לי לומר בזה דמשי' לא חשיב אלא דפשפש והיכל. לפי שאל התא הזה שעל המסבה דביה אכן קיימין לא היה לו פתח לנכנס לחוץ מבחוץ. אלא ע"י התא שיש בו הפשפש שהוא פתוח לחוץ דאי אמרת שהיה לזה התא עלמנו פתח אל החולה. אי"כ ה"ל למחשב אותו הפתח. שהוא עיקר לו. אלא ודאי שאין לו פתח לחוץ אלא על ידי הפשפש נכנסים אליו וכלפי הא' הוא דתנן ואחד אל הפשפש. כלומר שיש לו פתח המשמש כניסה ויציאה מבחוץ. וזהו דרך הפשפש ולא לריך למיחשב שני פתחים שצ"ו לפשפש. לפי שכל עיקר המכוון הוא למיחשב שיש לו פתח ג"כ פתוח לנכנס וללאת מהחוץ ודקא חשיב להיכל זהו מחמת חשיבות ההיכל ועקרת הבית. וזא לומר שיש מצוה מהתא הזה אל ההיכל. ומפני שהתכלית הוא ההיכל. לא היה לריך למיחשב ולומר דב' פתחים צ"ן פשפש להיכל. וכמ"ש באחד לפשפש. ומ"מ הא' קמן שפי' זה של הר"ב והרמב"ם סובל דוחקים לא מעטים. ולפיכך פירשתי בצורת הבית ס"י ס"ה צענין אחר. וע"פ דרכן של הר"ב והרמב"ם שהתכלים ששנינו הם חלולים ולכולם בשם תאים יקראו. וזהו מה שפירשתי שם דבקרן מזרחית לפוגית קאי על התא הנקרא תא בשם מוחלט. שאע"פ שכל ההרחקות כולם נקראים תאים. מ"מ לא קרא התנא תא אלא לאחד מהן ועל אותו הוא שאומר ובקרן מזרחית לפוגית. ולאפוקי שבמזרחית דרומית ששם השער סגור לא יפתח. לא צ"ו למחשב פתחי הפשפש וההיכל. ועוד אני אומר שהפשפש ששנינו כאן ולעיל לא היה בתא המוחלט בשם תא כפי הגרסא כן מפירוט הר"ב והרמב"ם. אבל הוא באותו התא שכתל כותל ההיכל. וכן אני אומר שבדיעבד אכן קיימין לפי מה שאפרש עוד במשנה ו' צענין אטום. והשתא הו' הגי' פתחים. אחד לתא מן הימין הוא אותו שכותל תא. ואחד לתא שע"ג ממש. ואחד למסבה. ואף ע"פ שיש הפסק כותל תא צ"ויהם מ"מ ראוי לנכנס במנין ולומר שפתח אל המסבה. אחרי שזה התא שאל הימין המפסיק בשם כותל נקרא. אלא שלפי שבאמת יש שם ג"כ תא לכן נחשב ג"כ פתחה לפתח בפני עלמנו. ואחד לפשפש הוא התא שכותל היכל כדפירשתי. וקא חשיב נמי לאחד שבהיכל מהטעם דפירשתי שאותו תא שכותל היכל בשם כותל נקרא. ולפיכך ראוי לחשוב הפתח של ההיכל וליחסו אל התא המוחלט בעלמנו. ומ"מ הואיל ובכותל היכל יש חלל וחדר. ראוי להכניס פתחו ג"כ במנין הפתחים. וזהו מה שג"ל לפרש המשנה בשמירת הפירוש של הר"ב והרמב"ם בכתלים שהם חלולים. והם התאים החמשה שכל שורה ושורה. אבל רש"י בפירוש יחזקאל [מ] אינו מפרש כן אלא שכל מה שנקרא כותל. היתה כך כותל עזיה כמו שנסנה וזה ששנינו והתא שש לא שהיה רק תא א' אלא חמשה היו זה לפניו מזה שכל אחד רוחב שש. ועם כותליהם שיש צ"ן כל אחד ואחד ממלאים כל אורך הלפון ומה שיש צ"ן שני הכתלים כותל תא וכותל היכל. ולמעט ג"כ צ"ן כותל תא וכותל היכל היו ג' תאים זה אל זה ממלאים כל אורך המערב ההוא. ותנא דלא תני אלא תא אחד. לפי שאינו לריך אלא לחשבון האורך והרחב ואינו נכנס במנין שצ"ן הדבקים אלא תא אחד בלבד. וכך פירשהו שצ"ן מזרחית לפוגית הוא התא הראשון שצסדר הלפון שהיה ארכו ממזרח למערב עד שמקלת ממנו כנגד חלל ההיכל באופן שהיה כנגד כל עובי כותל מזרחית של ההיכל ומשוך להלן למערב יותר עד שהיה פתח פתוח ממנו אל תוך חלל ההיכל עלמנו לרבנן דאמרי שמן התא נכנס להיכל. אבל לר"י לא היה פתוח להיכל עלמנו שמן התא הזה היה נכנס דרך עובי הכותל מזרחית לצ"ן השערים והשתא כל חמשה הפתחים כמשמען מבלי שום דחק כלל שהא' לתא מן הימין. והוא אותו שאחוריו לגד מערב ונקרא ימין שהעומד בתא הזה לנכנס להיכל שזהו עיקר תשמישו הגה ימינו אל עבר התא שאחוריו. ואחד לתא שעל גבו. ואחד למסיבה כמשמען. ואחד לפשפש כלומר פתח הפשפש שיש לתא זה עלמנו. ואחד להיכל אלאן לרבנן: ד' התחתונה ה' ורובד ו'. פי' הר"ב מחוץ לכותל המסבה כו'. לפי שכותל המסבה היה הולך ומיזר כו'. וכך פירש הרמב"ם ולדבריהם היה החלל שכותל מסיבה לר' מאד. לפי שכותל זה שבו המגרעות היתה על כל פנים צ' אמות וחצי כדי שצ"ע העליונה יהיה לפחות עובי הכותל חצי אמה שלשיעור י' עינות שצ"ען שלמה היה גובה הי' עיני חמש אמות. ולפי מה שנתבאר לעיל שהדיעבד התחתונה משלשה דינארות שבתאים היתה כגובה האטום היתה בגובה ו' אמות ומסתמא מדה וקצת אחת לשלשת הדינארות. וחומה שגובהה שש או חמש אמות איננה ראויה שתהיה פתוח מחצי אמה. כ"ש בארך רב כזה שהוא שבעים אמות. והנה הכותל השני של החלל הוא שהיה גובהו י"ח או ט"ו אמות. לא תספיק לה חצי אמה נמלא שהחלל לר' מאד. אבל לרש"י מתני' התחתונה כו'. אלא תאים גופייהו קאי ולהם היו מגרעות ככותל ההיכל שעוביו שש ממש לפירש"י. וכן פי' הרר"ש ועינין סוף פרקין מאי דקשיא נמי לפי פירש"י ובישבוו מתישב ג"כ לפי הרמב"ם: ורובד. פי' הר"ב תקרה. ועינין בפירוש

פירוש המשניות להרמב"ם

שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסיבה ובית הורדת המים וזולתם כמו שכתבנו בצורה וכמו שזכר בפי' זה וכשתסתכל בצורה ג"כ תמצא במערב שלשה הרחקות והם כותל התא והתא וכותל ההיכל והיו עליהו ג' תאים ושנים על גביהן כן (טז): ומה שאמר כאן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל וזהו הפתח שהיה בצפוניו של תא

משנה ה
מתני' הלך כל פני
מערב כו' ע"י במשב"ג.
ולולין היו פתוחין
בעליה פסחים כו'.
משנה ו
מתני' ההיכל מאה על
מאה יומא נב. וגובהו
מ' במשב"ג איתא
וגובה מ' אמה:

משנה ו' פרק דלעיל: ה' ומסבה עולה. לשון הר"ב כמין מחילה ומערה.
רצה להשוותו ללשון מסיבה דריש פרק קמא דתמיד אבל שם שנינו והולכת
תחת הצירה ואילו כאן דמסיבה היא העולה למעלה לא שייך לומר כמין
מחילה ומערה. ואע"פ שאומר בלשון כמין. לא דייקא. ובפרק דלקמן משנה ג'
מפרש הר"ב מסבה בנין אבנים מעלות
מנגלות כו'. ולשון הכ"מ פ"ד מהלכות בית
הבחינה פ"י מסבה בנין עמוד חלול עשוי כמו
מעלות סביב והעולה בו עולה דרך היקף. כן
כתב הרד"ק בפ"י יחזקאל. וכן פירש"י פרק
קמא דיומא מסבה בנין אבנים מעלות
מנגלות וסובבת במקף עמוד כמין עץ נגלל
של גת עכ"ל הכ"מ. ואף בפירש"י דחזקאל
[מ"ו] נמלא כדברים האלה: אגגות התאים.
לראות צדק הצית. הרר"ש: היו שתי
בזונסות. וקופות למעלה כלפי גג הצית וכן
הכלונסות שליבות. הרר"ש: וראשי פספסין
מבדיאין כו'. תמיהני למאי דכתבתי בפרק
בתרא השקלים משנה ד'. דשתי פרוכות היו
מבדילות בעליה. ומשמא דרב אתמר בגמרא
ולכא למימר תנאי היא דלא אמרינן רב תנא
ופליג. אלא מפני הרחק. ועוד שמלאכה

להרמז"ס פסק משנתנו בפ"ד מהלכות צ"ה. ופסק נמי לדרב צפ"ו מהלכות כלי המקדש. גם הרר"ש בפירושו הביא אמתני' דהכא הא דרב וכאילו בא להוסיף
ולא לחלוק. וא"כ קשיא תרתי למה לי. ואי בעליה לר"ך תרתי למה לא כן בדביר למטה. ויחא לי צהא דתניא בגמרא פ"ו דפסחים דפ"ו. אבא שאול אומר עליית
בית קדש הקדשים [חמורה מבית קדש הקדשים] שצית קדש הקדשים כ"ג נכנס לו פעם אח שנה. ועליית בית קדש הקדשים אין נכנסים לה אלא פעם אחת
בשבע ואמרי לה פעמים בשבע וא"ל פעם אחת ציובל [לראות] מה היא לריכה. ומעתה הואיל והיא חמורה עבדי נמי פספסים כדי שיכירו עולי עלייה שקדושת
עליית קדשי קדשים חמורה ולא יכנסו בה אפילו אחת בשנה. וז"ל דמתני' דהכא. דלא כמתני' דספ"ק דכלים כמ"ש שם צ"ד. ובספ"ו מהל' צ"ה פסק הרמז"ס
פעם אחת בשבע. וז"ל לפי שהוא כמו דעת ת"ק. ולא ישר בעיני מ"ש הכ"מ שהוא משום דהיא סברא מליעתא. דאין דעת שליטת מכרעת ולפירושו ה"ל לפסוק
לחומר. אלא טעמא כדפרישית דפסק כת"ק. ושז מלאתי בפ"י הרמז"ס בספ"ק דכלים. שהעתיק התוספתא דהתם אין נכנסים לה אלא לשנים. ובגמ' מוגה
לשבע שנים. מסכים למ"ש דגם שם ראיתי בתוספתא דאבא שאול שנהא. אלא שהגירסא התם ג"כ לשנים: בפספין. פי' הר"ב בספ"ו: בתיבות. לשון הראב"ה
וגראה שתיבות היו פרוצין לרוח אחד במקום שהיה להם לבנות אלא החומה והג' לרדן סתומין. ואלל החומה אין דרך להסתכל מין ושמאל. עכ"ל: כדי שלא
יוזגו. והר"ב העתיק כדי שלא יהנו. אבל בכל הנוסחאות ראיתי בג' הספר. וה"ג מייית צפ"ו דפסחים דף כ"ו. ובפירש"י יזגו לשון הגאה כמוזנות שמשביע
עלמו ממראית נוי המלאכה ונהנה: ו וההיב"ב מאה על מאה. אע"פ ששם ההיכל הונח על מה שלפני בית קדש הקדשים וקרא בכתוב קדש. או אהל
מועד במשכן. אבל חז"ל על דההשאלה רגילים לקרוא לכל הבנין גם יחד בשם הפרט. היכל: האוטם שש אמות. במאי דסיים רוס מאה פתח לפרוש.
ועמ"ש ריש מסכת שבת: האוטם. לשון הר"ב בנין אטום וסתום להיות יסוד שעליו מעמידין הכתלים. וז"ל הרמז"ס בפירושו אטום הוא בנין אטום שבנין בגוף
הקרקע יסוד ועליו מעמידים הכתלים. ע"כ. ומן התימא הוא הארץ סליק בחשבנא מאי דהוה בארעא שאינו נראה. דרום מאה משמע שכן הוא צרמו של
עולם הנראה לעינים לא עם מה שהוא בארץ מתחת. והרר"ש כתב וז"ל האוטם שש אמות המפתח גבוה מהארץ שש אמות בבנין אטום חומה סתומה. וז"ל
מעלות היו בהאולם שמהם [עוליים] על המפתח ומורדות צהיכל לירד בכן מהמפתח ע"כ. והכ"מ נלחץ להעמיד גם דברי הרמז"ס שכתבו על דעת הרר"ש.
מדכתב בפ"ד מהל' צ"ה גובה ו' אמות אטום סתום כמו יסוד לו אמר שיש לדון מזה סבוב שלא היה מובלע בקרקע ליסוד ממש שהרי כתב כמו יסוד והיינו
כדברי הרר"ש. כ"כ הכ"מ. ואני תמיה עליו שא"ל שדעת הרמז"ס כדברי הרר"ש. שהרי בפ"ו כתב המקדש כולו לא היה במישור כו'. ומונה והולך המעלות
שממקום למקום במעלה ההר ומסיים שהאולם וההיכל כולו צהו ומצוחר שכן הוא מהא דאמרן צפ"ו משנה ד' שקרקע ההיכל גבוה כ"ב אמה יותר מקרקע
רגלי [הר] הצית ע"ש. ומה ודאי קשיא על הרר"ש שאותו החשבון הוא תלמוד ערוך בפ"ק דיומא (דף ט"ו) כמ"ש שם אלא אי"כ נאמר שראיית האוטם יתשוב
לראיית חלל ההיכל עלמו. וזה דוחק. ומ"מ ודאי דלהרמז"ס ליתא שהרי כתב בהדיא שהאולם וההיכל צהו. לכן כ"ל שאוטם הזה הוא ג"כ אל האולם והן הנה
ה"ב מעלות שמעזרת ישראל אל האולם רוס מעלה חזי אמה נמלא כל הגובה ו' והוא האוטם ואע"פ שאפשר שעליה לא היתה לו לאולם ולא היה נכלל בכלל
הרום כולו. מ"מ זה האוטם היה לו ג"כ ולא היה להיכל אטום וזלתו. וא"ת אי"כ שזה הוא האוטם מה בנין שייך בו שהרי גובהו של ההר עלמו הוא זה. ל"ק
שהיה לר"ך עכ"פ לבנין כמו חומה סביב ההר לכל ימוט. ואלא יפלו העפרורים כדרך הר או תל גבוה ושהו בלתי משופע וכדרך שכתבתי בחיל פ"ב משנה ג'.
וחת היא שתהיה סברת הרמז"ס ג"כ. והיינו דייק שכתבו לכתוב כמו יסוד לו לפי שצאמת אינו יסוד ממש. שהרי אל העבר מזה נראה על פני הארץ אבל

מגרע ומחסר בעצמי הטתל מבחוץ אמה אחת צרובד של התיכונה. ועוד
אמה אחת צרובד של העליונה. כדי שיהיה לו מקום לשום צהס ראשי
הקורות של הצרובד. כדי שלא ילערך לאחוז בקירות הצית לעשות חורין צתול
ולתחוב שם ראשי הקורות: ה' ומסבה. כמין מחילה ומערה: שבה היו
עוליים אגגות התאים. ומפני שהעולה צה
עולה דרך היקף ויורד דרך היקף. קרוי
מסיבה: ולז"ל. ארצות שעושים בעליות:
מש"שלים את האומנים. מורידין אותם
בצבל בתוך התיבות. כדי שלא יהנו בראיית
בית קודש הקדשים. אלא מתקנין מה שלר"ך
בלבד ועולין: ו מאה על מאה. מאה אורך
ומאה רוחב: אוטם. בנין אטום וסתום להיות

והשלישית שבע באמה רחבה: ה' ומסבה
היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן
צפונית מערבית שבה היו עוליים לגגות
התאים היה עולה במסבה ופניו למערב
הלך על כל פני הצפון עד שהוא מגיע
למערב הגיע למערב והפך פניו לדרום
הלך כל פני מערב עד שהוא מגיע לדרום

הגיע לדרום והפך פניו למזרח היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של
עליה שפתחה של עליה פתוח לדרום ובפתחה של עליה היו שתי כלונסות
של ארו שבתן היו עולין לגגה של עליה וראשי פספסין מבדילים בעליה בין
הקדש לבין קדש הקדשים ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים
שבתן היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהן מבית
קדשי הקדשים: ו וההיכל מאה על מאה על רום מאה האוטם שש אמות

פירוש המשניות להרמב"ם

ומכוונין שיהיה האומן כהן כשר ואם אי אפשר שלא נמצא אלא ישראל
יכנס וכתבו התוספתא דכלים הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא הטומאה
מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין ליום אין ליום נכנסין ישראלים מצוה
בטהורים אין טהורים נכנסין טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין
בעלי זומין מצוה שיכנסו בתיבות אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים: ו זכר
מדת גבהו ואח"כ יזכור ארכו ורחבו: ואוטם הוא בנין אטום שבונים בגוף

(יז): ה' הקפה זו שמקיף ההיכל עד שיגיע אל העליה היא בתוך התאים
המקיפים להיכל כמו שציירנו ועכשיו אמרו שהיתה עליה על ההיכל וקדש
הקדשים ובקרקע עליה היה דבר מבדיל בין קירו ההיכל ובין קירו קדש
הקדשים ולול הוא פתח קטן ולפיכך אמר שלול היה בקרקע העליה פתוח אל
קדש קדשים ליכנס בהם האומנים אל קדש הקדשים אם יצטרך לתקן שום
דבר והואי וזכרנו האומנים נאמר כאן שאם נצטרך בנין ההיכל משתדלים

תוספות ראשון לציון מתני' כותל האולם חמש יומא נב. כותל ההיכל שם ב"ב סח. ברטנורה ד"ה ואמה טרקסין כו' כמו טרוקי גלי ברכות כח.

יסוד לבית, שעליו מעמידין הכתלים: אמה ביור. הקורה התחתונה של תקרה היתה עזובה אמה. ולפי שהיתה עושה צוהב ומזוירת לזורים נאים נקראת כזו: ואמתיים בית דלפה. הקורות העליונות הנשענות על הקורה התחתונה הנה עוזבין שתי אמות, והן קרוין בית דלפה. לפי שהנסרין של תקרה מחוזבין על ידן. תרגום במחברת.

וגובהו ארבעים אמה אמה ביור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה של עליה ארבעים אמה ואמה ביור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה ושלוש אמות מעקה ואמה בלה עורב רבי יהודה אומר לא היה בלה עורב עולה מן המדה אלא ארבע אמות היה מעקה: ו מהמזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם אחד עשר כותל ההיכל שש ותוכו ארבעים אמה אמה טרקסין ועשרים אמה בית קדש הקדשים כותל ההיכל שש והתא שש ובותל התא חמש מן הצפון לדרום שבעים אמה כותל המסכה חמש והמסכה שלש כותל התא חמש והתא שש כותל ההיכל שש ותוכו עשרים אמה כותל ההיכל שש והתא שש ובותל התא חמש ובית הורדת המים שלש אמות והכותל חמש אמות

כזית לופי. ואין לתמוה היאך היתה הקורה התחתונה שהכל נשען עליהם עזובה אמה אחת בלבד והקורות העליונות שאין סובלות משא כל כך הנה עוזבין שתי אמות. לפי שהקורה התחתונה מתוך שהיתה רחבה ביותר בעזבי אמה היתה חזקה ובריאה ויכולה לקבל הצנין שעליה. אבל הקורות העליונות שלא היו רחבות אלא טפה או פחות לריכות להיות עבות יותר. אי נמי. היו הקורות העליונות עוזבין שתי אמות כדי להרחיק התקרה מן הקורה התחתונה. לפי שהיא מזוירת לזורים נאים, ואם היתה התקרה סמוכה לה לא היו לזוירה נראות וניכרות כל כך: תקרה. הנסרים שנותנין על הקורות היו עוזבין אמה: מעזיבה. הטיט והאבנים והסיד שנותנין על הנסרין: בלה עורב. עס של ברזל חד כמין סייף וגזהו אמה היה מונח על גבי המעקה. כדי שלא ינחו העופות עליו. לפיכך נקרא בלה עורב שמכלה העורבים משם: ו כותל האולם. עזבי כותל האולם לדר מזרח חמש אמות. וכן כותל ההיכל עזביו שש לדר מזרח: ותוכו.

לא כהר"ש שכתב שזה האוטם מתחיל מן ההיכל ולפנים. ליתא אלא מן האולם הוא שהתחיל. וגם לשון הרמב"ם שפירשו נמי ניחא שבערך אל העבר מזה של האוטם שהוא מזד האולם וההיכל הרי הוא צנוי בגוף הקרקע כי שם אינו נראה על קרקעית האולם וההיכל וגמלאו דבריו שכתבו וצפירושו כולם מכוונים בלמת וישר. ועכשיו שקרקעית האולם וההיכל צשוה מסכים זה מאלד למאי דכתבי' להרמב"ם במשנה ג' שמדיוטא האמלעית שבג' שורות התאים היו נכנסים להיכל שכן אותה דיוטא שוה ג"כ לקרקעית האולם שממנו נכנסים לפשפש שהדיוטא התחתונה היתה כנגד האוטם כמ"ש שם. אלא שעדיין אותה הסברא דלעיל בענין דיוטא האמלעית הוא דחוק מטעם אחר דכיון שהאולם היה ערוך מלאן ומלאן כנגד התאים לכוון ממנו אליהם והיה שוה לקרקעית ההיכל בצובה האוטם. למה זה נדחוק עלמנו שלא להעמיד גם התאים צשוה לקרקעות ההיכל ושהיו עומדים על בנין האוטם כמו ההיכל ומאולם נכנסים לדיוטא התחתונה וממנה להיכל שהיו התאים ג"כ שוים לקרקע ההיכל והאולם. וכמו שהוא לפירש"י. אבל המשנה לחזו להרמב"ם לפי דרכו שמפרש חמש התאים זה אלא זה עם הכותלים ולא מלא חמש פתחים. אלא לתא שבדיוטא האמלעית משל"כ לרש"י שאלו לכל זה ולעיל הארבעת למדי: אמה ביור. פי' הר"ב לפי שהיתה עושה זה כו'. נקרא כזו.

חללו של היכל ארבעים אמה: ואמה טרקסין. כותל המפסיק בין ההיכל לבין קדשי הקדשים קרוי טרקסין. על שם סוגור על הארון והלוחות שניתנו בסניי. ערק בלשון ארמי סגירה. כמו טרוקי גלי (ברכות כח ע"א). סין. סיני. ועזבו של כותל זה, אמה. ולא הכריעו בו חכמים אי קדושתו כקדושת פנים או כקדושת חוץ. לפיכך עשו צבית שני שתי פרוכות. אחת חלוכה ואחת פנימית. וביניהן אויר אמה. לקלוט ביניהן אויר מקום הכותל שהיה עזביו אמה: כותל ההיב"ש שש. כבר פירשנו לעיל שלא היה כותל ההיכל שצד מערב עזביו שש. אלא עזבי כותל ההיכל עם המקום הפנימי שצנו וצין הכותל השני שחלוה לו היה שש אמות. ועזבי כותל השני שקרוי תא עם המקום הפנימי שצנו וצין

ועיין במשנה ז' פ"ג דעבודה זרה: ואמתים בית דלפה. פי' הר"ב תרגום במחברת בית לופי ואין לתמוה כו'. ואם היתה התקרה סמוכה לה. לא היו לזוירה נראות וניכרות כל כך. וז"ל שהלזוירים שבלמת כזו היו מצחוץ הכול. וזה דחוק לפי מה שפירש הר"ב עלמנו כזויר שהיתה עושה צוהב שפני הכראה אין טיחת זהב אלא צפנים. ואי מצחוץ קא מיירי למה לו לכתוב שהיה טוח צוהב דמלחה הא. וז"ל דאה"ג דלאו דדוקא נקט טוח צוהב. אבל הרמב"ם כתב וז"ל דלף שם [נפילת] המים מן [הגגים] והיה נהוג אללם צבניס לעשות לבית שני [גגים] קרוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדליפה על שם הדלף. די שאם יעוף הקרוי העליון יעמדו המים באתו החלל. ע"כ: מעזיבה. פי' הר"ב הטיט וכו'.

ועמ"ש במשנה ז' פ"ק דסוכה: ו אמה טרקסין. כתב הר"ב ולא הכריעו בו חכמים כו'. לפיכך עשו צבית שני שתי פרוכות. הארבעת צוהב בס"ד ברפ"ה דיומא: כותל ההיב"ש שש והתא שש. הקשו בתוס' פ"ה דיומא דף ג"ב. וכן ברפ"ד דב"ב דהכתיב (מלכים א' ח) היליע התחתונה חמש בלמה רחבה [ולפירש"י דמתני' ד. ה"ג התאים שצבית שני. כך מדהם כמ"ש שם] וז"ל דהכא מיירי בתא האמלעית דכתבי' (ע) והתיבונה שש בלמה רחבה כי בגרעות נתן לבית סבי. ועשו את חומת ההיכל במערב למטה שבעה אמות והולרכו לגרוע ממנה אמה נגד תקרת התא אמלעי להניח ראשי קורות על אותה כניסה וסוב והולרכו לגרוע עוד אמה כנגד תקרת תא הג'. והיינו דתנן התחתונה רחבה חמש כו'. והכא כנגד התיבונה קא חשיב. ואי' ואמאי לא קא חשיב למטה כותל ההיכל ז' והתא ה' ואידי ואידי חד שיעורא הוא וז"ל דניחא ליה למחשב במקום שהיה כותל ההיכל ו' כמו כותל היכל של מזרחי שהיה כמו כן ו' ע"כ. ולסברא זו שמוסיפין אמה על עזבי הכותל מפני המגרעות יש ליישב ג"כ להרמב"ם דקא חשיב כותל המסיבה חמש היינו בלא המגרעות אלא שלהרמב"ם ז"ל ששתי אמות הוסיפו מפני

פירוש המשניות להרמב"ם

הקרקע יסוד ועליו מעמידין הכתלים: וכיור הוא פתוח והחפירות שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים ולפעמים אומרים כיורן וציורן ר"ל פתוחין וציורין: ודלף שם טיף המים מן הקירוי והיה נוהג אצלם בבנינם לעשות לבית שני קירויים קירוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדילפה על שם הדלף כדי שאם יטיף הקירוי העליון יעמדו מים באותו החלל: ותקרה קירי הקורות בלבד: ומעזיבה היא הסיד והאבנים שנותנין על הקירוי כבר פירשנו זה בסוכה: וכלה עורב מאבד העורבין לפי שהיה מקיף ההיכל למעלה מן המעקה הארבע רוחותיו בחשק של ברזל

שתי המגרעות. ולא קא חשיב אלא מן המגרעות ולמעלה במקום שהיה שוב שזה ועולה בשווי שאין טעם לומר להרמב"ם שכן י"ע אמלעית קא חשיב. [ומ"ש הר"ב בכאן בחשבון כותל היכל ותא וכותל תא הוא שלא בדקדוק שא"כ נותר מדת כותל הרביעיית אבל כמו שפי' לעיל במשנה ג' הוא נכון:] האולם עודף עליו מ"י אמות מן הצפון כו'. לשון הר"ב שכותל האולם עביו חמש אמה והאולם עשר אמות ללפון. וכן לדרום. דעתו כדברי הרמב"ם בחבורו פ"ד מהל' ב"ה. האולם היה מעדיף לכל רוח לפון כנגד התאים עד מקלוע המערבית והיה תוכו עשר אמות וכותלו ה' אמות וכן לדרום. והיינו דלדעתן לקמן ההיכל לר מאחוריו ורחב מלפניו כתב הר"ב ולא תפרש לי היאך. שהרי מאה על מאה היה בשוה הא קמן שסובר הר"ב שהאולם היה מעדיף לכל

האולם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גנוזים את הסבינים וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו ודומה לארי שנאמר (ישעיה ב"ט) הוי אריאל קרית חנה דוד מה הארי צר מאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו:

הכותל השלישי שש אמות. ועובי הכותל השלישי שקרוי כותל התא עם המקום הפניו שבינו וזין הכותל הרביעי החיצון היה חמש אמות. ושלושת המקומות הפניוין שזין ארבעה כתלים הן התאים. ועליהן תאים אחרים. כאלוה ששנינו למעלה במערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהן. וכן מלפון לדרום כותל המסכה חמש כו'. כולן עם החלל שזין כותל לכותל. הכל כמו שפירשתי לעיל: חמש עשרה אמה מן הצפון. שכותל האולם עביו חמש אמה. והאולם עשר אמות ללפון וכן לדרום: בית החליפות. על שם הסבינים שגנוזים שם. קרוי בית החליפות. שכן בלשון רומי קורין לסבינים הגדולים חלפים: צר מאחוריו. ללד מערב. ורחב מלפניו ללד מזרח. ולא תפרש לי היאך. שהרי מאה על מאה היה בשוה:

רוח לפוגית ורוח דרומית כמו שסובר הרמב"ם. והנה השיג עליו הראב"ד וכתב כל זה הבל ורעיון רוח. שלא היה שם כותל לאולם כלל וטעות גדולה היא זו שלא היה לאולם אלא כותל המזרח שלפני ההיכל ועל כן אמרו ההיכל לר מאחוריו ורחב מלפניו ורוחב האולם נמנה ברוחב ההיכל עכ"ל. והכי"מ התגלל להרמב"ם עם מ"ש צפי' המשנה היה כל ההיכל מאה על מאה. אבל היו מטין הבנין מעט לר ללד המערב וכשימשך ללד המזרח מתרחב כדמות הארי. שהוא רחב מלפניו ור מאחוריו. ולפיכך אין לייחס טעות להרמב"ם ממה ששנינו לר מאחוריו כו' שכל עלמנו של הראב"ד לייחס לו טעות הוא ממה ששנינו כן ולפי פירושו אינו ענין לגדון שלנו כ"כ הכי"מ. ולי לא סגי' בהכי"מ. שאע"פ שהרמב"ם יפרש לר מאחוריו שהיו מטין כו'. עכ"ל אני אומר שלא נמלט מהשגה לפי שגשיב אמרים לו מי יכריחו לפרש כן שהיה האולם מעדיף כנגד כל שתי הרוחות לפון ודרום ואי' איתא שדבריו כן הוא היה לתנא דמתני' לכלול כל החשבון כאחד ולמתני מן הלפון לדרום מאה אמה כותל האולם חמש והאולם עשרה כותל המסכה חמש כו'. וכן עשה הוא בחבורו שכתב מן הלפון לדרום מאה אמה עובי' כותל האולם חמש ומכותל אולם עד כותל הקדש עשר אמות וכו'. ואע"פ שיש לתרץ דמש"ה לא נקט התנא האולם וכותל בחשבון הלפון והדרום לפי ששם האולם הונח על מה שלפני עשר הבית והוא בזמורה. ואין לודק שם אולם ללפון ודרום אלא מפני שנמשך מן המזרח בלבד. והיינו דרייק נמי הרמב"ם בחבורו לכתוב ומכותל אולם עד כותל הקדש עשר. ולא כתב והאולם עשר. וזה לפי שלא ילדק שם אולם. אלא בזמורה שהוא לפני פתח הבית. אמנם כן הוא יפה לתרץ אילו כבר היה מוכרח שהאולם הוא מעדיף לכל ב' הרוחות לפון ודרום והיה קשה א"כ למה לא יכלול התנא הכל בחשבון אחד כאמור על זה היה התיורן עולה כהוגן דמשום דשם אולם לא הונח בהחלט אלא על שלפני הפתח. והוא מזרח. ולפיכך ראה התנא שלא להכניס האולם בחשבון לפון ודרום. אבל אם אין לנו מכריח שיכריחנו לפרש כך ויכול לומר שלא היה אולם בלפון ודרום כנגד התאים כלל יהיה א"כ לפי זה מה שלא כיוול התנא חשבון אולם בלפון ודרום מאמת ג"כ שלא היה שם אולם כלל. שאע"פ שבהחלט לא נקרא אולם מ"מ יוכל התנא להשאילו לו ג"כ שם אולם לאותו הרייח הנמשך ממנו ללפון. וכן לדרום [או יקראוהו בשם אחר]. ולפיכך לא נמלט הרמב"ם מההשגה על סברתו זו. ומה שחשב הכי"מ שכל עלמנו של הראב"ד לייחס טעות להרמב"ם שהוא בלבד ממה ששנינו ההיכל לר מאחוריו כו'. לא כן הוא שמלבד אותה משנה יש להשיג עליו. לפי שאין מי שיכריחו להעדיף האולם בכל לר. והכי"מ דרייק הראב"ד וכתב ועל כן אמרו ההיכל לר מאחוריו כו'. שלא מן המשנה הוא בלבד בזה ההשגה אלא הביאה לראיה בלבד וההשגה במקומה בלאו הכי היא וכדכתיבנא. ולפיכך נכון לומר שלא היה האולם מעדיף כלל אלא בזמורה במקום שהוא ולא נמשך כלל אלל התאים ללפון ודרום וכסדרת הראב"ד. וז"ל הר"ש לר מאחוריו שבעים אמה ורחב מלפניו מאה אמה. ע"כ וכן בצנין העתיד נאמר ביחזקאל סימן מ"א והצנין אשר על פני הגזרה פאת דרך הים רחב שבעים אמה וארכו תשעים אמה אבל מ"מ בדרך תשעים אמה הנזכר בכתוב אין לנו הכרח שהיה כמו כן בבית שני אלא נראה יותר שהשבעים רוחב לא היה אלא בכל משך ארך התאים שהיו מגיעים כנגד שער ההיכל והיה א"כ האורך ארבע ושנים אמה שהאולם עוד י"א אמה וכותלו חמש אמות למלאות אורך כל הבית מאה באמה. ומה שבבית העתיד יהיה זה הרוחב שבעים באורך תשעים. לפי ששם נאמר ואשר מונח בית ללעות אשר לבית וגו' ורחב מקום המונח חמש אמות שביאורו שהיה לפני התאים בזמורה מקום פניו שאין שם שום דבר כלל. אף האולם לא היה שם אלא מקום פניו בלבד ויכולין ללכא שם מן החצר היא העזרה החיצונה הסובבת בבית העתיד ושם פתח התאים. שהוא הפשפש. והיה זה המונח חמש אמות. והיו התאים באורך פ"ה כמו שבארתי בס"ד בארוכה בחיבור לורת הבית סי' ס"ד וגמלאו תשעים אמה אין רוחבן רק ע' ומן אלו התשעים ואילך היה האולם מעדיף בעשרה גויתרים מן האורך שממערב למזרח שהיה עודף על השבעים רוחב עוד ט"ו לכאן וט"ו לכאן. אבל בבית שני לא נזכר שום דבר מן המונח הזה. אע"פ שהר"ש נסתפק אם היה מונח בבית שני ואחרי שלא נזכר במשנה נראה יותר שלא היה שום מונח אלא מן האולם היו נכנסים לתאים והיה האולם בעלמנו לפני התאים מזה ומזה והיה עוד עודף עליהן ט"ו ללפון וט"ו לדרום והיה העודף הזה במשך ממערב למזרח ט"ו אמה. כשיעור כותל האולם חמש והאולם י"א ונשארו א"כ מארך הבית פ"ד אמה שרוחבן ע' אמה: והוא היה נקרא בית החליפות. כפי הנראה קאי' על הטי"ו אמה העודפות מזה ומזה. שאלו בלבד הוא מה שהיה נקרא בית החליפות וכ"כ לשון הר"ש שכתב. מלבד החליפות לריך להרחיב כותל האולם ללפון כנגד התא והמסכה וכותלם. [ולדרום] כנגד התא והורדת המים [וכותלם] שהן י"ט אמות מזה ומזה. עד כאן. ור"ל מלבד כותל ההיכל שהוא שם מזה ומזה. שכל שכן שהיו כותלי האולם מתרחבים לפני כותל ההיכל. שמה ומזה: וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו. הר"ב כתב דלא תפרש לו היאך. וכבר פירשתינו בס"ד:

פירוש המשניות להרמב"ם

הקדשים נותנין עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ והיה הטרקסין בין שתי פרוכות והיה בין שתייהן אמה כמו שביארנו בחמישי מכפורים והיה כולו ר"ל כל ההיכל מאה על מאה היו מטין הבנין מעט לצד מערב ושימשך לצד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו כגון זה (יט) :

טרקסין היה בו פתח ועליו פרוכת אחד ונולך להם ספק בבית שני על עובי כותל הטרקסין אם היה נכלל עם הארבעים של היכל ויהיה רוחק הפרוכת מכותל מערבי עשרים ואחד אמה או היה מכלל קדשי הקדשים ותהיה שפת הפרוכת בשליש בצימצום ולפיכך נתנו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקדש

תוספת ראשון לציון
פרק ה
משנה א
מתני' כל העזרה כו
יומא טז.
משנה ב
מתני' הכבש והמזבח כו
זבחים סב:

א מקום דריסת ישראל בוי. עיין במשנה ח' פ"ק דכלים: בית הכפרת. פירשתי במשנה א' דפ"ק: **ב** הכבש והמזבח ששים ושתים. קח מני ואזיל מדרוס לפון: ששים ושתים. בפ"ו דזבחים דף ס"ב. מייטי לה. ופריך דתנין וארבע הוו דהתנין [משנה ג' פ"ג דלעיל] כבש היה לדרומה של מזבח ארך ל"ב ומשני נמצא פורח אמה על יסוד ואמה על סוצב. ולמאי דמפרשין לעיל רפ"ג דאין יסוד לדרוס מסיק בגמ' פ"ה דזבחים דף נ"ד דה"ק פורח אמה כנגד יסוד. ופירש"י במקום שהכניסה של יסוד ראויה להיות וגמלאו שתי אמות וכלעות לתוך ל"ב של מזבח שהיה נכנס לתוך הפנימי שנגדו בליטה שהיסוד

התחיל בה [לאכול] בדרוס אמה אחת: מן הטבעות לשלחנות ארבע מן השלחנות ולגנסיין ארבע. פירש"י במס' יומא פ"ק דף י"ו. דמקום שלחנות עלמנ נמי ארבע לפי שהיו שמנה. כדתנין במשנה ד' פ"ו דשקלים. וכשאתה נותן ארבע. בראש ארבע. נמצא ארבע זו אלל זו ברוחב. וכן דעת התוס' שמפני כן נדחקו ל"שכ הא דתנין במשנה ד' פרק ג' דתמיד. על שלחנות של ש"ס שבין העמודים. והא הכא תני מן השלחנות ולגנסיין ארבע. וכתבו דאעפ"כ קרי ליה בין העמודים כו. כמ"ס שם בשמס. אבל ל' הרמב"ם בפ"ה מהל' ב"ה לא העתיק ליטעא דמתני' מן הטבעות כו. אבל כחז מקום השלחנות שמנה אמות כו' ושמנה שלחנות היו כו' וכתב הבי"ד דה"פ דמתני' מן הטבעות למחליית השלחנות ארבע ומחליית השלחנות לגנסיין ארבע. ע"כ. וכן גס רש"י עלמו כמסתפק לומר שאפשר שמקום השלחנות כלול עם מקום הגנסיין. וששמע שכן הוא. ומעתה אין לתמיהת התוס' שום מקום כלל. אחרי שמקלת מהשלחנות סמוכים היו אלל הגנסיים שבהן תולין ומפשיטין כו': והמותר

בין הכבש לבנות ומקום הגנסיין. התם ביומא פירש"י מאה ועשר מנה במשנה מן הכבש לפון נשאר מקליה של רחב העזרה כ"ה ונתנו לשולחנות ארבע. ונשאר כ"א. אותן תחלוק למקום הגנסיין החלי והחלי בין כבש לבנות. והרמב"ם שאינו מוסיף ד' לשלחנות על גנין ק"י שבמשנה וגמלאו כ"ה מותר. מחלק אותן לחלצין לגנסיין וזין כבש לבנות. וכ"כ שם בחבורו בית המטבחיים י"ב אמות ומחלה. וזין הכבש לבנות דרומית י"ב אמה ומחלה. גס הר"ש כתב והמותר הוא כ"ה אמות פרוס אותו זין כבש לבנות מזה וזין מקום הגנסיין מלד אחר. ע"כ. ומדברי כולם למדנו דמזבח בלפון נמי קאי שכלה מדות שמן כותל לפוני עד המזבח הם ששים ושתיים ומחלה שכלה מגינים שנמנו במשנה מן המזבח לטבעות וכו' עולים מ"ח. ולפירש"י עוד תן עליה ד' לשולחנות הרי י"ב. ועוד הגנסיין עשרה ומחלה הרי ס"ב ומחלה. מה ש"ס מקיר המזבח ולכותל לפון העזרה. וכל חלי העזרה הוא ס"ז ומחלה שהוא חלי קליה. נמצאו חמש אמות מהמזבח עומדים בלפון העזרה. ולהרמב"ם שאין לנו אלל מה ששנינו במשנה מן המזבח לטבעות כו' שעולים מ"ח. ואין מוסיפין לשלחנות אבל במקום הגנסיין מוסיפין עד י"ב וחלי. וכן נראה להר"ש. נמצא מה ש"ס מקיר המזבח עד כותל לפון העזרה ששים ומחלה ויתרו מלפון העזרה שבע אמות שאוכל בהן המזבח. והיינו דכתבתי במ"ג פ"ג דיומא דלחנא דמדות מזבח בלפון נמי קאי. ותימה דבמ"ה פ"ב דאמר"י סתם מתני' דמדות ראב"י ובפ"ג דיומא מ"ט כתבתי דלראב"י מזבח לאו בלפון קאי כלל. ומיהו כבר כתב רש"י שם פ"ק דיומא דלמאי דאמר"י סתם מתני' דמדות ראב"י היא שרריך לפרש שמהמותר ששנינו אי איה נותן זין כבש לבנות אלל חמש אמות ומחלה. והכבש והמזבח ששים ושנים הרי המזבח כולו בדרוס קאי. אלל שרש"י עלמו אינו שיה לפרש כן דאי תימא הכי שאין הנותר מחלוק לחלצים ה"ל לחנא לפרש. וכיון שלא פירש ר"ך אתה לחלקו לחלצין. וגם הוקשה לו עוד מהסוגיא דהתם. ולפיכך מסיק דל"ג כלל התם בגמ' דף י"ז דש"מ סתם מדות ראב"י היא. וזו היא ג"כ דעת הרמב"ם כמ"ס בפ"ג דיומא. אעפ"י שדעת התוס' שאין למחוק מהספרים ש"מ ראב"י היא עם ש"ס דוחק בזה שלא לחלוק הנותר לחלצין. אנו נאמר שלהרמב"ם לא גרס לזה כלל וכדעת רש"י. והא דכתב הרמב"ם עלמו לעיל בפ"ב מ"ה שכן ביאר הגמ' דמדות דראב"י היא. לאו דך דהכא היא אלל על אותה משנה הוא שאמרו כן שם לעיל מיניה בדף ט"ו. ואע"ג דקאמר התם מאן תגא מדות ראב"י היא לאו כללל הוא דהיינא דלא מניית מוקמא כוותיה כי הך דהכא לא קאמר כלל דתלטרך לרחוק ושלא לחלק הנותר לחלצין מה שאינו כן לפי משמעות המשנה כי היכי דתיקום כראב"י. אלל מתני' כפסקה דתחלוק הנותר לחלצין. ולא ראב"י היא: **ג** שבצפון. י"א שבדרוס והכי מייטי לה בפ"ק דיומא דף י"ט. וכן העתיק הרמב"ם בפ"ה מהל' ב"ה. וכן אתה מולא ג"כ בשערים שבהר הבית ושבצפון ששנינו שבדרוס ברישא במ"ג וד' דפ"ק. וגראה בעיני שגירסת הספר נשתבשה לנרום שבצפון אחרי שתשמשי' אלו הג' לשכות כולם לקרבתות הם ועיקרם בלפון: **ישבת המלח** **ישבת הפרוה** כו'. מדלא תני הכא שבדרוס סמוכין למערכ. כדתנין גבי השערים בסוף פרק ב'. שמעינן דהכא ממזרח למערב קא חשיב דרך כניסת העזרה. וכן ראיתי בליורו של פירוש הרמב"ם שמסדר לשכת המלח סמוך למזרח ואחריה

פירוש המשניות להרמב"ם

פרק חמישי כבר הקדמנו בתחילת מסכתא זו שהשער השלישי משערי העזרה שהיו בדרום נקרא שער המים ונתבאר בגמרא דיומא (ד' לא.) שעל השער הזה היה מקוה המים שטובל בו כ"ג ביוה"כ טבילה ראשונה והיו המים באים שמה ממעיין שהיה שם ששמו עין עיטס ועל טבילה זו אמר ביומא שהיתה בחול כמו שפירשנו שם ונתבאר שהיתה לו

א כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע על רחב מאה ושלושים וחמש מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע. מן המזרח למערב: על רוחב מאה ושלושים וחמש. מן הלפון לדרוס: מקום דריסת רגלי ישראל. והיא הנקראת עזרת ישראל. ומקום דריסת רגלי הכהנים קרויה עזרת כהנים: המזבח שתיים ושלושים. מפורש לעיל ר"ט פרק ג': ההיכל מאה אמה. עובי כותל אולם. וחללו של אולם. ועובי כותל ההיכל. וחללו. ואמה טרקסין. וחלל בית קדשי הקדשים. וכותל ההיכל למערב. והתא וכותל התא. הכל מאה אמה כמפורש בפרקין דלעיל: ואחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת. מכותל החילון של היכל ללד מערב עד הכותל מערבי של עזרה היה אחת עשרה אמה של חלל עם עובי הכותל. קרוי אחורי בית הכפורת: **ג** ישבת הפרוה. אדם מכסף ששמו פרוה בנה אותה לשכה על ידי מכספות. ונקראת על שמו. כך מלאתי. ורמב"ם כתב. שהיה

תוספות ראשון לציון
 משנה ג
 מתני' שש לשכות כו' יומא יט. לשכת המלח ע"י תוס' מנחות כא: ד"ה בלשכת ועיין יש סדר למשנה: תי"ט
 ד"ה לשכת המדיחין כו' ומפני כן לא סגי מאי דכתבו התוס' פ"ק דיומא כו' (דף יט.) משנה ד
 מתני' אבא שאול אומר כו עיין יס"ל מ:

שנו

תוספות יום טוב

מדות פרק ה

ר"ע מברטנורא

לשכת הפרוה כו': לשכת הפרוה שם היו מולחין עורות קדשים. כתב הר"ב ארם מכסף ששמו פרוה כו' ע"י מכספות. ואני תמה שקיימו בקדש בנין הכעשה ע"י כסף. וצ"פ דיומא מ"ו השמיט הר"ב שצנאה ע"י מכספות וכן שם בפירוש"י דף ל"ה לא נזכר שצנאה ע"י מכספות. והרר"ש כתב שלכך נקראת הלשכה פרוה על שם עורות הפרים שבה דומיא דחצרותיה שנקראו על שם מעשיהן וזכר לדבר והב פרוים שדומה לדם הפרים. אבל בית טבילה שעל גבה. פרוה מושא צנאו ועשאו דומה לדומה בית טבילה בחול שבנו ע"ג שער המים. ע"כ: ועל גבה דיתה בית המביאה כו'. כתב הר"ב לפי שהיתה מקודשת כו'. וזממכת יומא פ"ג מ"ו תנן ובקדש היתה משמע ודאי היא עלמה היתה בקדש. ולא נתכוין ג"כ הר"ב ולא שבא לומר שהיתה צנויה בחול אלא שהיתה מקודשת. וכמו שהעמיד בעל התמונה שהזכרתי לעיל. דמשנה דיומא דייקא שהיתה בקדש. וגם במשנה דהכא משמע שכולן היו בעזרה עלמה. ועוד מהא דתנן במס' מ"ש פ"ג מ"ח משמע דכשהיא צנויה בחול נגותיהן לא נתקדשו כלל. אע"פ שתוכן קדש כשפתוחות לקדש: לשכת המדיחין ששם היו מדיחין קרבי קדשים. ויש לתמוה דבמיד' פ"ו דשקלים תנן שעל השלחנות של שיש היו מדיחים את הקרבים ומפני כן לא סגי מאי דכתבו התוס' פ"ק דיומא (דף י"ט ע"ב) דבשר קדשים מדיחין על שלחנות. אבל קרבי קדשים שיש בהן פרש ומאכסו מדיחין אותם בלשכת המדיחין. ע"כ. דהא בשלחנות תנן נמי מדיחין הקרבים. וכך העתיק הר"ב לעיל פ"ג מ"ה. ועוד במ"ה פ"ג דתמיד. ותו תנן בתמיד פ"ד מ"ב והקרבים מדיחין ג' פעמים במעוטה על שלחנות של שיש כו' והתוס' בעלמם העתיקו כן פ"ק דיומא דף ט"ו [ע"ב]. והרמב"ם אע"פ שצ"פ מה' ז"ה. כתב וכו' שלחנות של שיש שמדיחין עליהן התחיים ומדיחין את הבשר לשלו וכו' הנה צ"ו מהל' מעשה הקרבנות העתיק הא דפ"ד דתמיד שהקרבים מדיחין כו' על שלחנות כו'. ור"איתו להמפרש למס' תמיד שם צ"פ הרגיש בקושיא זו דהתם תנן והקרבים מדיחין על שלחנות כו' והכא תנן לשכת המדיחים ששם היו מדיחים קרבי קדשים ותיזן דקרבי קדשים דהכא היינו כרם וכדתנן נמי התם והכרם מדיחין אותה צבית מדיחין הקרבים מדיחין פעם ראשונה בלשכת מדיחין צלנעה. לפי שמוכרחין הרבה בפרש. ואח"כ מדיחין ג"כ עוד במיעוט שלחנות (גירסתו אינה במיעוט על שלחנות דל"ג על מפרש ששלחן קטן של שלחנות כו') להדיחם יפה והכרם שהיא רחבה וחלקה מדיחין אותה פעם אחת צבית מדיחין. ע"כ: ומישם מוסבה ע"י. נראה צעירי שבלשכת המדיחין זו היתה לה שני פתחים לעזרה הפתח הא' המשמש ללשכה עלמה למלאכת ההדחה לכנס וללאת זה. והפתח האחר היה במקום שהוא סמוך לשל פרוה וצפתה הוא מיד היתה המסכה הזאת שלא יתכן צעירי לומר שהכ"ג יעלה לבית טבילתו דרך מקום שמדיחין זו אלא כדפרישית. ולדעתי היתה המסכה במעלותיה מזר שאל המדיחין מחולקת במחילה שהעולה עליה צבל יראה לתוך המדיחין. אבל מתחתית המעלות היו יכולים להשתמש שם צבית המדיחין ולפיקר תנן משם כו': ד' שבדרום. י"א שצנפון והכי מיייתי לה צ"פ דיומא דף י"ט וכמ"ס לעיל: לשכת העיץ לשכת הגזילה לשכת העיץ כו'. וכסדר הזה מיייתי לה שם דיומא והרמב"ם בחבורו פ"ה מה' ז"ה העתיקם בהפך לשכת הגזילה לשכת העיץ לשכת הגזילה לשכת העיץ כו'. ונראה צעירי דלאו גירסא אחרת כי לא מלאכה כן צבוס נוסח אבל ג"ל שלכך מהפך הסדר דמתני' קשייה דתנן והיא היתה אחורי שתייה. ואי איתא דסדרן שבמשנה הוא ממזרח למערב. כמו אותן שבמשנה הקודמת לא היתה אחוריהן אלא לפנייהן משה' ניחא ליה להרמב"ם לומר דתנא קא חשיב דרך שמאל כה"ג דתנן במשנה ג' פ"ג דתמיד. שהוא מקיף והולך דרום העזרה ממזרח למערב בג' לשכות הקודמות ומקיף כל מערב וסובב סובב הולך אל צפון ופניו למזרח עד שמגיע לג' לשכות הללו שצנפון ולשכת העץ שהיא מערבית להם פוגע בה בראשונה ולאשמיטין הא קתני שהיא אחורי שתייה לומר שלא חשבו ממזרח למערב כמו הקודמים. זה ג"ל בדעת הרמב"ם. וע"י עוד מזה לקמן: לשכת העיץ אומר ר"אביי שבחתי כו'. עיין צ"פ הר"ב משנה ה' פ"ב: אבא שאול אומר לשכת כ"ג. כתב הר"ב לשכת פרהדרין כו'. הכי מסיק בגמ' פ"ק דיומא דף י"ט ור"רן טעם למה נקראת לשכת העץ ור"איתו בהשגות הראב"ד פ"א מה' ז"ה שכתב שהיתה של עץ והוקשה לו מלא תעע לך אשרה כל עץ אלל מזבח שאשרה התורה נטיעת כל עץ. וכמ"ס במשנה ג' פ"ק דתמיד. וניחא ליה דלא אשרה התורה אלא אלל מזבח ה'. והיא עזרת כהנים משער נקודר ולפניהם אבל בעזרת נשים ובהר הבית מותר. עכ"ד. ולא יולתי לעמוד עליהן שאם הוא אומר שמשער נקודר ולהלן אסור יהיה בכלל האיסור אף עזרת ישראל ששער נקודר בתחלת עזרת ישראל הוא שאין שער בין ע"י לעזרת כהנים. וא"כ הא דכתב עזרת כהנים לאו למעוטי ע"י אתא. אלא לאפוקי ע"י. וכדמסיים למלתיה וקשיא לי דלפום מאי דתנינן הכא לא היתה לשכה זו כלל בעזרת נשים דבעזרת ישראל אכן קיימין. וכן קשיא לי על הכ"מ שגם הוא מיישב ע"פ זה הדרך של הראב"ד [ועיין צ"פ במשנה ו'] ומ"ס עוד הכ"מ דיש לתרץ דלשכת כ"ג לא היתה קבועה בצנין. אלא בלא צנין וכי הא שכתבתי בשמו לעיל ספ"ג זה ג"כ דוחק שאע"פ ש"ל שלא היה לר"ך קביעות. כיון דלכ"ג נעשה לצורך ז' ימים שמפרישין לפני יוה"כ. והוא אחת בשנה. מ"מ ממשנתיהו לא נראה כן. אלא שהיתה לשכה קבועה דומיא דליקן. ומ"ס עוד הכ"מ ד"ל שלשכת כ"ג לא של על עץ היתה אלא צנין אבנים. ולא נקראת של עץ אלא מפני שהניחו בה עוים חיזה פעם וכתב דטעמא דמסתבר הוא. דלכ"ג למה נשתנית לשכה זו לעשותה של עץ יותר משאר לשכות שהיו של צנין. עכ"ד. וזה דוחק גדול ש"ע"י שלפעמים היו מניחין בה עץ תהיה נקראת כן מלבד דאעיקרא דדינא פירכא לומר שהיו מניחים עץ בלשכה המיוחדת לכ"ג. ומאי דדייק מה נשתנית לשכה זו לעשותה של עץ אפשר לי

חותר צקיר כדי לראות משם הא"ך היה כהן עוזר העבודה ונהרג שם: ועל גגה היה בית המביאה לבהן גדול ביום הכיפורים. חמס טבילות שטובל כהן גדול ביום הכיפורים כשהוא מנסה מצנדי זהב לצנדי לכן ומצנדי לכן לצנדי זהב. כולם היו על גג בית הפרוה. לפי שהיתה מקודשת בקדושת העזרה. וטבילות הבאות מחמת יום הכיפורים צעין במקום קדוש כדכתיב (ויקרא טו) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש. חוץ מטבילה ראשונה שאינה צאה בצנדי יום הכיפורים שאף שאר כל ימות השנה אין אדם טהור נכנס לעזרה עד שיטובל. הלכך טבילה ראשונה היתה בחול על גבי שער המים, הוא שער השלישי שבדרום, ומעין של מים היה משוך שם צאמה הבאה מעין עיטם, ושם היה טובל טבילה הראשונה: מסיבה. צנין אבנים מעלות מגולגלות וסובבות לעלות לגג בית הפרוה דרך המסיבה: ד' לשכת הגזילה. על שם צור שכרו שם עולי גולה: אבא שאול אומר. אותה לשכת העץ היא היתה לשכת כהן גדול. והיא לשכת פרהדרין דתנן בריש יומא. שבעה ימים קודם יום

המדיחים לשכת המלח שם היו נותנים מלח לקרבן לשכת הפרוה שם היו מולחין עורות קדשים ועל גגה היה בית המביאה לבהן גדול ביום הכיפורים לשכת המדיחין ששם היו מדיחין קרבי הקדשים ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה: ד' שבדרום לשכת העיץ לשכת הגזילה לשכת הגזית לשכת העיץ אמר רבי אליעזר בן יעקב שבחתי מה היתה משמשת אבא שאול אומר לשכת בהן גדול והיא היתה אחורי

פירוש המשניות להרמב"ם

ואחד פתוח לחול שחציה של חול הוא לצד מערב ובאותה המחצה יכולין איש אמגושי שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונהרג על כן לשכת לפי שכבר ביארנו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד פרוה שם נקרא על שמו. הואיל וזכרנו כבר ציור המזבח וצמצום מדותיו וכן צמצום

הכפורים מפרישין כהן גדול מזבחו ללשכת פרהדרין: ונג שלשתן שוה. קירוי אחד לשלשתן: שם היתה פנהדררי גדולה של ישראל יושבת. נזר החול שבה. לפי שלשכת הגזית היתה חליה בקודש וחליה בחול. ובחליה של קודש לא היה אפשר לסנהדרין לשבת. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. דכתיב (שמואל ב' ו' ויבא המלך דוד וישב לפני ה':

שתיהן ונג שלשתן שוה לשבת הגולה שם היה בור קבוע והגלגל נתון עליו ומשם מספיקים מים לבל העזרה לשבת הגזית שם היתה סנהדררי גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה ובהן שנמצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא והולך לו ושללא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטף לבנים נבנם

לתוך שנעשה כן כדי שלא תזוח דעתו עליו וכדאמרינן נמי במסכתא דגמרא פ"ק דיומא דף י"ט. שמטריחין עליו מדרוס לנפון ומלפון לדרוס. כדי שלא תזוח דעתו עליו להתגאות בכתר כהונה. אבל של סנהדרין גזיית היתה שלא שייך שם הזאת דעת הואיל ורבים הם גם הראש שבהם לא יזוח דעתו כיון שאינו דן יחיד. ועוד שכבר דעתם נחה ולא זחה כשראו לפנייהם החלי מלשכתם שבניהם בקדש כדלקמן. ושם אינם ראויים לישב וכ"ש שראו המקדש לפנייהם. ואינן כראים לשרת שם בקדש. משא"כ בכהן גדול שאין כל אלו ואפשר לחוש שתזוח דעתו עליו. ולכן נעשית של עץ. וא"כ הדרא קושית הראב"ד לדוכתא מהא דלא תטע לך אשרה כל עץ. כיון דמשנתנו בעזרת ישראל שניה. ולכן נ"ל ללא של עץ היתה ונקראת לשכת העץ היינו טעמא לפי שבה מפרישין כהן גדול ז' ימים לפני יו"ה"כ ואשכחן נמי דמפרישין אותו ז' ימים לפני שריפת הפרה ותמן תנינן ברפ"ג דפרה שמפרישין אותו ללשכה שעל פני הבירה ובית אבן היתה נקראת לפי שכל מעשיה היו בכלי אבנים כדפי" שם הר"ב. והלכך הסבו שם לשכה זו שהיא להפרשה דיו"ה"כ לקרותה לשכת עץ היפך בית האבן של הפרשת הפרה לומר

שמעשה יו"ה"כ אינם בשל אבן דוקא. והרי טעם אחד כתבו התוס' ברפ"ק דיומא דלהכי לא היו מפרישין כ"ג לפני יו"ה"כ במקום הפרשתו לפרה דהואיל ונקראת בית האבן להיכרא שכל מעשיה באבנים. ואי מפרישין שם כ"ג לפני יו"ה"כ אז לא ה"ל היכרא לפרה. ע"כ. וכיון דמשום היכרא לא הפרישוהו בבית האבן. א"כ קריאת שם לשכת העץ ללשכת דיו"ה"כ עבד נמי היכרא לומר דזו מעשיה בכל דבר אפילו בשל עץ משא"כ דפרה שאין מעשיה אלא בשל אבנים. ומשיה אף לרס"ד דלא זו לשכת פרהדרין. אלא בדרוס הוא אלא בית העזילה שעל שער מים. וזו שבנפון של בית אבנים היא ונקראת במשנתנו לשכת כ"ג לפי שבכל ז' הימים היה הולך שם ללמוד החפיה. היתה ג"כ נקראת של עץ מה"ט דפרישית דלהי היכרא לשל פרה ולפי שלשכה האחרת היתה שמה עליה לשכת פרהדרין שזה שמה אשר יקראו לה מזד שהיא מיוחדת לכ"ג כדמפורש בריש יומא. משיה הסבו שם לשכת העץ לזו הלשכה השניה של כ"ג שבזה השם שמענו שהיא שייכא לכ"ג. שהיא נקראת של עץ בהיפך אותה דשל אבן ולהיכרא. וכ"ש דלמסקנא כדפי" הר"ב והרמב"ם דזו דמשנתנו היא של פרהדרין דניחא לקרותה של עץ. כך נ"ל. אלא דאכתי איכא למידק הואיל ואמינא דבעזרת ישראל קיימא היפך היתה דירת כ"ג שם שבעת ימים בתמידות והלא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד דמשום האי טעמא כשהוא קורא ביה"כ שקודם שמביאין לו ס"ת הוא יושב שם זה בע"י דאילו בע"י אינו ראוי לישב. כדכתיב הר"ב ברפ"ז דיומא. אבל גם זה בעיני לא יפלא שאע"פ שהיתה בנייה בקדש היתה פתוחה לחול ותנן במשנה ח' פ"ג דמעשר שני. הלשכות הבניות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול. ולא היה לו פתח כלל אל הקדש משא"כ לשכת הגזית דלקמן. והיו לה מעלות אשר יעלו עליה מן החול שהיא נמוך ממקומה של הלשכה שהיא בעזרה. וכמו שאפרש בס"ד לקמן בלשכת הגזית: והיא היתה אחרת משתייהן ובענין זה שלשכת הגזית היתה במזרח לפני שתייהם שלשכת הגולה ולשכת העץ היו בניין אחרת לשכת הגזית בשוה. והיתה לשכת הגולה לדרוס של גזית ולשכת העץ בנפון של גזית. ונגמלאת אומר שלשכת העץ אחרת גזית ממש שהרי במערכ שלה היא. וגם היא אחרת גולה שהגולה היא בדרוס. ונגמלאת שלשכת העץ אחרתה לנפון ע"כ. ובזורה שאני מלייר בסוף המסכתא תשכיל זה הע"ב. ומ"מ אע"פ שנסכים לדבריו בדקדוק הזה. לפי שנראה כך מדלא תנן והיא היתה האחרונה. אלא אחרת שתייהן. ש"מ שהוא כדברי השליט הזה. עכ"ז מה שכתבתי אני לעיל לדעת הרמב"ם דייק מהבא שאין סדרן של אלו הלשכות כמו שהן סדורים במשנה כסדרן הסדורים הקדומות במשנה דלעיל. מוכרח ג"כ לפי שאם נאמר שסדרן כך הוא ולשכת העץ במזרח היתה. לא יתכן כלל לנפון אחרת. שתנטרך להעמיד גזית במערכ ולפני אלו השתיים ואותה של גולה דרומית לשל עץ בענין און של עץ היא נסתרת במערכ מפני גזית. ובדרוס מפני גולה. ואעפ"כ לנפון אחרת לא דייקא דלעולם הפנים הוא המזרח. והרי א"כ זו של עץ אינה אחרת ממש. משא"כ כשאותה של גזית במזרח היא אותה דשל עץ במערכ. וילך אחרת כהוגן. ומדלא תנן נמי והיא האחרונה אלא תנן אחרת שתייהן. איכא ודאי למשמע כדברי השליט הזה: **לשבת הגולה שם היה בור קבוע בוי. וקראו לי מאי האי בור קבוע.** ובס"א גרסינן בור הגולה. ובסוף מסכת עירובין בפירוש הר"ר יונתן ראיתי שהעתיק לשכת הגולה שם בור והגולה קבוע זו והגלגל נתון עליו ע"כ. ולגירסא זו הגולה כמו וגלה על ראשה דזכריה ד' שפירש"י כמין ספל גדול עגול. ע"כ. והוא מה שאנו קורין בלי"א עמיר ששואבים בו במקלות מקומות ע"י גלגל. [ח"ל הראב"ה] ונראה שנקראת לשכת הגולה על שם הגלגל שבו משלשים הכיור. כדי שלא יפסל בלינה ובני הגולה כרו שם בור לשקעו מפני שלא היה לו שם שמה שלמה עכ"ל: **ומשם מספיקים מים לבב העזרה.** ל' הר"ב בור הגולה מים מתוקים לשתייה. ואמת המים [דבמשנה ב' פ"ג] להדחה: **לשבת הגזית שם היתה פנהדרין בוי.** והיתה עשויה גזית לכבודם של הסנהדרין. וכתיב הר"ב שהיתה חליה בחול וחליה בקדש. ובקדש היו מפייסין. ועיין על זה מ"ש במשנה ב' פ"ק דתמיד. ועוד היו מתאספים שם לקרוא את שמע כדתנן ספ"ד דתמיד. ולכל אלו התשמישין היה אסיפת עם רב ולפיכך ראוי לשומה גדולה הרבה יותר משתי האחרות שאללה וכמו שתראה בצורה בס"ד. ולריך לומר שהמקום שהיא בנייה בו בחול היה ג"כ גבוה כגובה העזרה שזה אין ספק בו שהלשכה היתה קרקעיתה שוה. אבל במקום שפתוחה היא לחול היו מעלות שעליה עולין וממנה יורדין לחול. שהוא נמוך: **ודנה את הכהונה.** לנפון הרמב"ם ספ"ו מהל' ב"ת מקדש ועיקר מעשיהם התדיר שהיו יושבין ודנין את הכהונה בו ע"כ. והדנין עמו דהא במשנה ב' פ"א דסנהדרין תנן שממנה יולאה תורה לכל ישראל. אלא הכא בעיקר מעשיהם התדיר שזה היו לריכין עכ"פ לבדוק את הכהונה. אבל הוראה אפשר שלא תבא כלל שלא יפלא דבר למשפט: **ודנה את הכהונה.** ואת הלויים. כדמוכח משנה ה' פ"ד דקידושין וכדאיתא התם בגמ' [והמדפיסים השמיטו מהתוס' שלי כמו שנעשה בדבורים אחרים שאכתוב אותם במהדורות בס"ד] אבל נקט הכא כהונה בלבד לפי שזאת ג"כ עיקרית להם יותר מזדיקת הלויים. וגם יתכן שהלויים לא היו עושים יו"ט כמו הכהנים שזכו לעבודה: **ויום טוב היו עושיין.** פ"י אותם שלא נמלא בהן פסול היו קוראים

פירוש המשניות להרמב"ם

מדת ההיכל אני רוצה לצייר עכשיו צורת העזרה כולה ושיעורה ומדותיה לארכה ולרחבה וכל מה שהיה בה מלשכות ואסמך אליה עזרת נשים ובית המוקד ולא אתעסק במידת ההיכל והמזבח רק אזכיר אותם כפי שמוחם שהקדמנו בלי זכירת מדת כל חלק מהם הואיל והקדמנו אותו וזו היא הצורה הכללית שיעדנו אותה והבטחנו עליה במקומות רבים מן המשנה: סליק מסכת מדות

שנה

תוספות יום טוב

מדות פרק ה

ר"ע מברטנורא

כל אחד ואחד לרעיו ומיודעיו ושמחים עמו. והיו ג"כ מודים ומשבחים להש"י
כ"ו: וכך היו אומרים ברוך המקום ב"ו. על שם שלשמת הגזית נקראת
מקום שעליה נאמר מן המקום אשר יבחר
ה'. כדתנן במשנה ז' פ"א דסנהדרין ולפיכך
היו מכניס עכשיו הש"י בשם מקום לומר
וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֶחָיו הַכְּהֻנִּים וַיּוֹם טוֹב הָיָה
עוֹשִׂים שְׂלָא נִמְצָא פְסוּל בּוֹרְעוֹ שֶׁל אֶהְרֵן
הַכֹּהֵן וּבָךְ הָיוּ אוֹמְרִים בְּרוּךְ הַמָּקוֹם בְּרוּךְ
הוא שְׂלָא נִמְצָא פְסוּל בּוֹרְעוֹ שֶׁל אֶהְרֵן וּבְרוּךְ הוּא שֶׁבַחַר בְּאֶהְרֵן וּבְבִנְיָו לְעִמּוּד לְשֵׁרֵת לְפָנָי ה' בְּבֵית קִדְשֵׁי קִדְשִׁים:
נְשַׁלְמָה מִסִּבַּת מִדּוֹת

שהוא המקום האמתי המגביל עולם ומלואו זכחו יתברך. אמנם לא הגבלת
מקום. שלכך חזרו ואמרו ברוך הוא להורות זה שאע"פ שאמרנו והגבלנוהו
בשם מקום על שהוא מקומו של עולם. הנה
ז"ה מלהזכירו כן על שם הגבלת מקום כי אם
מלד שהוא חיי העולם ומקיימו. כך נ"ל: